

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
„Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”

СУЧАСНИЙ ОНОМАСТИЧНИЙ ПРОСТІР ЛУГАНЩИНИ

*Матеріали ІХ Регіональної
науково-практичної конференції
з ономастики*

*9 квітня 2013 р.,
м. Луганськ*

Луганськ
ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”
2013

УДК 811.161.2'373.2(477.61)
ББК 81.2Укр-3
С91

Рецензенти:

- Литвинова Н. Б.* – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Луганської державної академії культури і мистецтв.
- Мілева І. В.* – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

С91 **Сучасний** ономастичний простір Луганщини : матеріали ІХ Регіон. наук.-практ. конф. з ономастики (9 квіт. 2013 р., м. Луганськ) / за ред. проф. К. Д. Глуховцевої. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 154 с.

У збірнику вміщено статті учасників ІХ Регіональної науково-практичної конференції з ономастики. У наукових розвідках порушено актуальні питання функціонування, правопису, походження різних класів власних назв. Особливу увагу дослідники звертають на українські прізвища, різні за часом виникнення та джерелами походження.

Збірник прислужиться вчителям, студентам, учням, краєзнавцям, адресований усім, хто цікавиться історією свого народу.

УДК 811.161.2'373.2(477.61)
ББК 81.2Укр-3

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 10 від 31 травня 2013 року)*

© Колектив авторів, 2013
© ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013

ЗМІСТ

Передмова.....	6
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ТОПОНІМІКИ ТА ЕРГОНІМІКИ	
Боклах Д. Класифікація ергонімів міста Луганська.....	7
Кириченко В. Топонімічне дослідження м. Лутугине.....	10
Колесникова Л. Л. Особливості семантичної структури ергонімів Луганщини.....	12
Крамарь О. Особливості найменування закладів для відпочинку м. Луганська.....	13
Легещич А. Походження сленгових географічних назв Луганська.....	16
Мєлехова Д. Топоніми та гідроніми рідного краю.....	17
Найдиш Ю. Гідроніми та дримоніми малої батьківщин.....	19
Серебрянська О. Топонімікон села Стативчене.....	21
Ткачова Л. Годоніми Артемівського району м. Луганська.....	23
Харламова Ю. Мікротопоніми села Кримське.....	25
Шевченко В. Найуживаніші типи емпоронімів Луганська.....	27
РЕГІОНАЛЬНІ ТА АРЕАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОНОМАСТИКИ	
Буга Т. В. Статистична організація українсько-тюркського іменника Центральної Донеччини.....	29
Деменюк А. Власні імена, їх еквівалентність.....	32
Коваленко А. Географічні назви в іменах.....	34
Майнаєв Ф. Ономастикон українських фразеологізмів.....	37
Нелюбова Ю. Три рідні сестри – три різні долі.....	40
Нікітіна А. В. Онім як лінгводидактична одиниця в технологіях педагогічного дискурсу.....	43
Полухіна В. Що в імені твоїм.....	47
Рибіна Р. Ім'я людини та її характер (на матеріалі імен студентів III курсу спеціальності „Музичне мистецтво”).....	50
Савченко А. Власне ім'я як соціокультурний знак.....	54
Ульянова К. Магічна сила жіночих імен.....	58
Шульга Т. Поетичність жіночих квіткових імен.....	59

АНТРОПОНІМІКА ЛУГАНЩИНИ: НАПРЯМИ, АСПЕКТИ, ДОСЛІДЖЕННЯ

Антонюк О. В. Семантика й мотиви виникнення дитячих і школярських прізвищ.....	63
Безгодова Н. С. По батькові величають.....	66
Вакуленко Х. „Всесвіт” Івана Світличного.....	67
Глуховцева К. Д. Народнорозмовні варіанти прізвищ.....	69
Гребень А. Антропоніми у творі „Апокаліпсис” М. Матіос.....	73
Косюк Н. Колористика прізвищ.....	76
Крікунова В. Типові українські прізвища міста Рубіжного.....	79
Кучугурна Г. Антропоніми в романі Ірен Роздобудько „Дванадцять, або виховання жінки в умовах, не придатних для життя”.....	82
Леснова В. В. Назви спорідненості та свояцтва як основа творення прізвищ Луганщини.....	85
Морозова М. Антропонімія селища Юр’ївка Лутугинського району Луганської області.....	89
Подаваленко Л. Антропонімікон селища Троїцьке.....	90
Сердюкова Т. І. Особливості творення повних власних імен та їх скорочених форм у сучасній мові.....	92
Тарапура Г. У світі прізвищ.....	96

СЕМАНТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ

Абрамян Ю. В. Ономастичний простір малої прози Н. Гербіш...	98
Білоус А. Народні оповідки про походження назв с. Кононівка Біловодського району.....	103
Волошинова М. О. Назви атрибутів поминальної трапези.....	106
Глуховцева І. Я. Словник модифікованих стійких сполучень слів: засади укладання.....	111
Голованова О. Особливості перекладу зоономенів (на прикладі японської, англійської та української мов).....	115
Горошкіна О. М., Сай К. Назви морозива як мовний знак.....	119
Донських М. Семантична специфіка теонімів у поезіях С. Жадана (збірки „Цитатник”, „Пепсі”).....	121
Каторгіна Д. Фітономени Луганщини.....	123
Кулибаба Х. Земля та зоря: міфологічна символіка.....	126

Мархоцька А. Принципи трансформації власних назв у мовленні неформальних субкультурних угруповань.....	130
Павлович М. Творчий шлях та ідіоглоси у творах Тетяни Каплунової.....	131
Планида Л. Екологія мови й культури – екологія душі.....	133
Рибцева О. Про східнословобжанські локалізми.....	136
Тімохіна Ю. Є. Синонімічні назви людини за фізичними ознаками в східностеповій говірці.....	138
Усова Л. Лексична структура назв фітономенів в українській та німецькій мовах.....	141
Шинкарьова О. Номінація одягу в говірці села Трьохізбенка....	143
Відомості про авторів	147

ПЕРЕДМОВА

У цьому збірнику поміщено статті учасників ІХ Регіональної науково-практичної конференції з ономастики, яку започаткувала і щороку проводить кафедра української філології та загального мовознавства. У дослідженнях порушено актуальні питання функціонування, правопису, походження різних класів власних назв, які зберігають пам'ять про історичні події, відомих діячів краю тощо.

Особливу увагу дослідники звертають на українські прізвища, різні за часом виникнення та джерелами походження, мовні особливості їхнього утворення, які ідентифікують людину, передаються в спадок від одного покоління мовців до іншого.

Вивчення ономастикону населених пунктів нашої області є важливим у плані історичному й, поза всяких сумнівів, лінгвістичному.

Розглядаючи сучасні проблеми топонімії Луганщини, учасники конференції торкнулися таких питань, як неофіційні топоніми та їх походження, народнорозмовні варіанти топонімів Луганщини, особливості творення та функціонування мікротопонімії (гідроніми, годоніми, ергоніми, емпороніми тощо).

Серед аналізованих студій виділено групу статей, предметом розгляду яких є функціональна й семантична характеристика власних назв у художніх творах.

Привертають увагу молодних дослідників також східнослобожанські говірки Луганщини, які мають цікаву історію становлення й розвитку.

Загалом збірник прислужиться вчителям, студентам, учням, краєзнавцям, він адресований усім, хто цікавиться історією свого народу.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ТОПОНІМІКИ ТА ЕРГОНІМІКИ

Дмитро Боклах

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

КЛАСИФІКАЦІЯ ЕРГОНІМІВ МІСТА ЛУГАНСЬКА

Назви оточують нас. Без перебільшення можна сказати, що ми живемо у світі назв: вони фіксують місце нашого народження, проживання, роботи та відпочинку. З величезного різноманіття назв дізнаються про звичаї й заняття населення в минулому, про особливості заселення території, міжетнічні контакти, географічні особливості території тощо. Цікавими, на наш погляд, є власні назви ділових об'єднань людей (установ, організацій, закладів, підприємств тощо). Вивчає такі найменування ергоніміка.

Дослідження ергонімів як особливого класу власних найменувань у мовознавстві активізувалося в 90-х роках ХХ століття. Вивченню ергонімії присвячено численні розвідки українських дослідників: О. Белея (на матеріалі Закарпаття), Л. Соколової (типи мотивованості ергонімів м. Києва), С. Шестакової (вивчення назв об'єктів Харківської, Сумської областей та інших міст України), Н. Кутузи (ергоніми м. Одеси) [1], М. Цілини (ергонімія м. Києва) [3].

Окремо зупинимось на дисертації Н. Лесовець, у якій здійснено структурно-семантичний аналіз ергонімії м. Луганська [2]. На широкому фактичному матеріалі (проаналізовано понад 4000 одиниць) дослідниця виявила сучасний склад, з'ясувала мотиваційну базу ергонімів, визначила тенденції їхнього розвитку, відстежила загальні закономірності функціонування.

Ергонімія міст стала об'єктом системного опису в роботах російських учених. Так, Д. Яловець-Коновалова вивчала ергонімікон м. Челябінська, В. Земськова – м. Гольятті. Дослідниця О. Суперанська визначила місце ергонімів у загальній класифікації онімів та їх мотиваційні типи. Принципи номінації назв готелів, ресторанів, театрів, галерей з'ясував

Л. Щетинін. О. Беспалова досліджувала окреслену тему на матеріалі англійської мови.

Як зазначає Н. Кутуза, ергоніми – особливий клас власних назв, однією зі специфічних рис яких є унікальність творення, де мовним матеріалом можуть слугувати різноманітні типи онімів (відантропонімний, відтопонімний, відтеонімний та ін.), загальні назви (відапелятивний тип), абрєвіатури й цифри (комбінований тип). Ергоніми утворюються шляхом онімізації, трансонімізації та абрєвіації, вони можуть бути представлені одно-, дво- і багатокомпонентними конструкціями у вигляді традиційних, усталених моделей та інноваційних утворень: європеїзованих форм – нанизування називних відмінків, тричленних антропонійних формул, цифрових комбінацій тощо [2].

Мета нашої статті – здійснити класифікацію ергонімів м. Луганська. Життя нашого міста не стоїть на місці, й майже кожного місяця з'являються все нові й нові об'єкти для дослідження.

Об'єктом вивчення слугують назви закладів та установ сфери обслуговування м. Луганська.

Аналізуючи ергоніми, ми об'єднали їх у такі групи:

- ергоніми, до складу яких входять назви космічних об'єктів: ТРК „Космос”, кафе „Комета”, центр друку „Планета Копі”;

- ергоніми з використанням географічних назв (топонімів): ресторани „Прага”, „Перник”, „Тифліс”, „Сингапур”, „Баккара”, готель „Луганськ”.

- ергоніми з використанням зоономенів: магазин білизни „Багіра”, кафе „Зебра”, крамниця „Лисенок”, ковзанка „Пингвин”;

- ергоніми, до складу яких увійшли власні імена людей (антропоніми): магазини „Алена”, „Настюша”, кафе „Евгенія”, перукарня „Марія”, сауна „Лінда”;

- ергоніми з іменами міфічних персонажів та історичних осіб: поховальне бюро „Харон”, „Анубіс”, ресторан „Пегас”, кав'ярня „Прометей”, магазин мобільного зв'язку „Тантал”, перукарня „Клеопатра”, салон краси „Нефертіті”;

- ергоніми, що мають зв'язок з окремими творами художньої літератури: кафе „*Воланд*”, „*Асоль*”, „*Мауглі*”, крамниця „*Алые паруса*”, ресторани „*Вишневы Сад*”, „*Сильвер*”, крамниця „*Маленький принц*”;

- ергоніми з абстрактними поняттями: стоматологія „*Посмішка*”, готель „*Дружба*”;

- назви, що мотивовані родом діяльності об'єкта: „*Мясной магазин*”, „*Пивная лавка*”, „*Венские булочки*”, „*Дом кофе*”.

Окрема група ергонімів має у своєму складі українські назви-символи, наприклад: кафе „*Калинка*”, супермаркет „*Лелека*”, хлібний магазин „*Каравай*”, ресторан „*Піч*”, готель та кінотеатр „*Украина*”.

Особливої популярності у власників кафе, ресторанів та інших закладів харчування набули найменування, які демонструють приналежність до кухні інших країн: мережа суші-барів „*Японахата*”, японські ресторани „*Сен-су-яки*”, „*Сушия*”, китайські „*Дракон*”, „*Харбин*”, „*Синь Сань Юань*”, французькі „*Версаль*”, „*Па де Прованс*”, ресторани кавказької кухні „*Апсны*”, „*Казбек*”, „*Кавказский двор*”, піцерії „*Cantina*”, „*Челентано*” тощо.

Отже, ергонімія м. Луганська різноманітна й цікава для дослідження. Подана класифікація не є остаточною й буде розширюватися нами в подальших дослідженнях.

Література

1. **Цілина М. М.** Ергоніми м. Києва: структура, семантика, функціонування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / М. М. Цілина. – К., 2006. – 23 с.
2. **Кутуза Н. В.** Структурно-семантичні моделі ергонімів (на матеріалі ергонімікону м. Одеси) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Н. В. Кутуза. – О., 2003. – 18 с.;
3. **Лесовець Н. М.** Ергонімія м. Луганська: структурно-семантичний аналіз і соціально-функціональний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Н. М. Лесовець. – Луганськ, 2007. – 19 с.

Володимир Кириченко

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ТОПОНІМІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ М. ЛУТУГИНЕ

Топонімія міста Лутугине, можливо, не настільки масштабна порівняно з великими містами, але не менш цікава, адже на формування власних назв вплинула сама історія. Усе почалося в 1897 році з початком роботи підприємств, переселенням селян з Орловської та Курської губерній та спорудженням дерев'яних бараків. Декілька кам'яних будинків уже склали Адміністративну колону, де мешкали спеціалісти-іноземці та керівники заводу. Так поступово утворювалося невелике селище, яке вісімнадцять років простояло на правому березі річки *Вільхової* безіменним [1, с. 22].

У 1914 році з будівництвом залізничної станції населений пункт назвали на честь німецького підприємця Шмідта. Так селище увійшло до складу Успенської волості Слов'яносербського повіту Катеринославської губернії завдяки патріотизму та небайдужості населення, яке складало вже 1200 чоловік [1, с. 22]. Одним із жителів був Леонід Іванович Лутугин – геолог, фахівець у галузі геології вугільних родовищ, видатний дослідник Донбасу. Ним уперше була складена геологічна карта Донбасу, яка визначила потужність і кількість вугільних пластів, тобто запасів палива в басейні. І вже в 1925 році *Шмідтівка* була перейменована на честь відомого вченого-геолога і громадського діяча Лутугина [1, с. 22].

З розширенням території та населення з'явилися й розквітали вулиці міста. Такий прогрес міста лише розвивав та вдосконалював топонімічну мапу краю. Кожна вулиця має як своє ім'я, так і обрамлення. Вулиці *Леніна* (названа на честь В. І. Леніна) та *Олега Кошового* (названа на честь керівника підпільної організації „Молода гвардія”) супроводжують тополі, бо тополя здатна очищати повітря й оберігати людей. Як кажуть у народі, не ламай тополь, бо зламаєш долю. З центрального боку селища беруть початок нові вулиці: вулиця *Дружби* та вулиця *Крупської*. Назва вулиці *Надії Крупської* (дружини партійного діяча В. І. Леніна) не випадкова, тому що

її перетинає площа, на якій встановлено пам'ятник В. І. Леніну. Площа межує з проспектом *Миру* [2].

Вирішальним для селища *Лутугине* було 12 листопада 1965 року, коли селище одержало статус міста. І тоді ж воно стало центром адміністративного району [2]. Місто продовжувало розвиватися. З'являється новий квартал, названий на честь видатного національного письменника Тараса Шевченка.

Почало розвиватися й індивідуальне будівництво – так виникли квартал *Шахтарський*, де зводили приватні будинки працівники шахти імені В. І. Леніна [1, с. 21], та *квартал 40-річчя Перемоги*.

На сьогодні новобудови вносять свіжі струмені в топоніміку міста. На вулиці *Олега Кошового* розташовані магазини „*Єлена*”, „*Вікторія*”, це заклади приватних підприємців, названі на честь власниць.

Вулиця *Крупської* перетинається з вулицею *Дружби*, утворюючи перехрестя (ніби п'ятачок), тому магазин, який знаходиться поблизу, назвали „*П'ятачок*”. А з іншого боку від площі на цій же вулиці пустує колишній кінотеатр „*Родина*”, назва якого несе емоційний заряд. Провулок *Спортивний* розташований біля стадіону „*Металург*”. Вулиця *Чехова* межує з вулицею *Куйбашева* (названа на честь більшовика), видатного російського письменника. І так кожна вулиця, кожен провулок мають наче й випадкові, але символічні назви.

Можна дуже багато говорити про топонімію міста Лутугине, кожне дослідження – це нова можливість пізнати свою маленьку батьківщину.

Література

1. **Лизогуб Б. Г.** Лутугино: Путеводитель / Б. Г. Лизогуб, В. П. Каплоуха. – Донецьк: Донбасс, 1989. – 79 с., ил.
2. **Білоусова В. К.** м. Лутугине / В. К. Білоусова [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mestalog.uzoz.ru/index/m_lutugine/0-49

Л. Л. Колесникова

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ

ЕРГОНІМІВ ЛУГАНЩИНИ

Ергоніми є невід’ємною частиною сучасного мовного простору. Наразі ергонімікон становить окрему самостійну систему онімів, у якій реалізуються деякі тенденції, властиві сучасній українській мові й сучасній комунікації загалом. Зокрема, це антропоцентризм, мовна мода на запозичення, зміна загальної мовної культури, яка полягає в усвідомленому й неусвідомленому порушенні словотворчих та орфографічних норм, прагнення до економії мовних засобів вираження, до мовної гри, експресії тощо.

Пряме найменування об’єкта часто не влаштовує власників і користувачів, тому нерідко надають перевагу опосередкованій назві пропонованих послуг і товарів. М. Володіна відзначає, що уявлення про якийсь предмет складається у людини завдяки асоціаціям [1]. Асоціації можуть бути різними й залежать від вікового, гендерного, культурного й соціального статусу адресата. Тому перш ніж підібрати назву, необхідно проаналізувати, на яку аудиторію буде націлений продукт або послуга. Якщо послуга розрахована на широкого споживача (наприклад, продуктові магазини), то слід враховувати масовий культурологічний аспект. Будь-яке комерційне ім’я має бути унікальним, щоб фірма могла відрізнитися від подібних їй.

У своєму дослідженні Н. М. Лесовець в окрему групу виділяє емпороніми (назви торговельних закладів), що пов’язано зі зростанням кількості ергооб’єктів цієї групи, відповідно – кількості назв. Дослідниця виділяє дев’ять лексико-семантичних груп, від яких утворено емпороніми м.Луганська: предметна лексика, найменування осіб, лексика з семантикою престижності й позитивної оцінки, лексика на позначення явищ природи, рослинного й тваринного світу, лексика з семантикою ментальної сфери, власні назви міст, вулиць, штатів, держав, перенесені при найменуванні на торговельні заклади, загальні назви просторової й локальної семантики, географічна лексика, лексеми, що позначають кольори тощо [2].

Ергоніми, як і багато власних імен, є в основному продуктом вторинної номінації. Рідко використовують в якості назв абсолютно нові слова з непозначеною семантикою. Майже всі ергоніми виникають на базі звукових або семантичних асоціацій з уже існуючими словами. Крім того, рекомендується, щоб назва становила собою стійкий елемент взаємозв'язку між продуктом і споживачем. Мотивування ергонімів активізує в адресата асоціативно-образну пам'ять і каталізує механізм сприйняття: спочатку виникає емоційна реакція, потім емоційно-оцінне ставлення і, нарешті, дія. Ергоніми можуть викликати різні види асоціацій, наприклад, онтологічні (енциклопедичне знання про світ), мовні (власне вербальні, відповідні мовної компетенції суб'єкта).

Отже, серед ергонімів найбільше популярні іншомовні у сфері торгівлі. Це пояснюємо прагненням показати причетність до цивілізованого світу і заявити про престижність імені.

Література

1. **Володина М. Н.** Национальное и интернациональное в процессе терминологической номинации / М. Н. Володина. – Москва: Изд-во МГУ, 1993. – 112 с. 2. **Лєсовець Н. М.** Ергонімія м. Луганська: структурно-семантичний і соціально-функціональний аспекти. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. – Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2007.

Олена Крамарь

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ОСОБЛИВОСТІ НАЙМЕНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ВІДПОЧИНКУ м. ЛУГАНСЬКА

Кожного дня ми бачимо у своєму місті безліч назв, які підсвідомо впливають на нас. Назви деяких прямо вказують на призначення, але останнім часом у нашому місті відкривається дуже багато закладів для відпочинку й часто їх назви викликають багато запитань, наприклад: „Чому саме така назва?“, „До чого така назва?“, „Що вона означає?“ тощо.

Тому для свого дослідження ми обрали назви ресторанів, кафе та нічних клубів міста Луганська.

Ці вжиті назви нашому місті передано в основному російською та англійською графіками. Ми знайшли лише дві назви, написи українською мовою: „Смачна хата”, „Пролісок”.

Аналізуючи зібраний матеріал, виділяємо такі лексичні групи назв:

1) утворені від імен людей: „Евгения”, „Ассоль”, „Алина”, „Марика”.

2) прізвищ видатних людей: „Nico Pirosmani”, „Гагарин”, „Tais”.

3) назв на позначення явищ природи, рослинного й тваринного світу: „Водопад”, „Фламінго”, „Zebra”, „Пальма”, „Пролісок”, „Лагуна”, „Снежинка”.

4) запозичених лексем, яка зрозуміла невеликій кількості луганців: „Silver” (з англ. „срібло”), „Milord” (з англ. „мій пане”), „Fresh Cafe” (з англ. „свіже кафе”) „Just music” (з англ. „просто музика”), „Aquarius” (з англ. „водолій”), „БирХофф” (з німець. „пивний будинок”), „Fashion” (з англ. „мода”), „Ланч” (з англ. „обід”).

5) назв предметної лексики, яка включає безпосередньо назви предметів, продуктів, лексеми узагальнювальної семантики: „Лира”, „Бригантина”, „Корона”, „Ваниль”, „Апельсин”, „Шоколад”, „Смачна хата”.

6) абстрактних назв: „Мафія”, „Баккара”, „Ініціал”, „Дружба”, „Егоїст”, „Принцип”, „Пиар”, „Пікнік”.

7) кольороназв: „Черный кот”.

8) номенів на позначення міфічних істот: „Пегас”, „Дракон”.

9) лексем з семантикою престижності, позитивної оцінки: „Браво”, „Престиж”, „Гурман”.

10) назв просторової семантики: „Colosseus”, „Красная площадь”, „Слобода”, „Поляна”, „Полигон”, „Парк”.

11) власних географічних назв: „*Массандра*” (селище міського типу Ялтинської міської ради у Криму), „*Андервуд*”, „*Тифліс*”, „*Версаль*”, „*Сингапур*”, „*Апарат*”, „*Гудзон*”, „*Перник*”, „*Прага*”, „*Харбин*”, „*Verona*”, „*Ниагара*”, „*Ливадия*”.

12) назв на позначення титулу: „*Фараон*”, „*Milord*”.

Найменування закладів для відпочинку виконують три функції, а саме: номінативну, рекламну та інформативну.

Номінативна – функція ідентифікації об’єкта. Сюди можна віднести іменні назви, наприклад, „*Евгенія*”, „*Ассоль*”, „*Алина*”. Рекламна функція в називанні досягне успіху, якщо номінатор обиратиме яскраву, незвичну назву: наприклад, „*Инициал*”, „*Эгоист*”, „*Принцип*”, „*Пиар*”, „*Черный кот*” тощо. Третя функція – інформативна. Для потенційного відвідувача найактуальнішою є раціональна інформація, яку називають прямо, наприклад, „*Ланч*”, „*Блинок*”, „*Домашняя кухня*”.

Отже, із зафіксованих 65 найменувань ресторанів, кафе, нічних клубів міста Луганська було виділено 12 лексичних груп. Найбільшу лексичну групу складають назви, утворені від власних географічних назв, але бачимо і зростання назв, утворених від жіночих імен. Значна частина назв закладів подає конкретну інформацію про зовнішній вигляд, внутрішню будову закладу, уподобання власників. Не можна не помітити, що зараз великий вплив на називання закладів для відпочинку має мода на все західне. Але все ж таки потрібно нашому народу свого не цуратися, а частіше звертатися саме до українських назв.

Література

1. **Великий** тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2007.
2. **Данилюк І. Г.** Сучасний словник іншомовних слів для середньої і вищої школи / І. Г. Данилюк. – Донецьк : ТОВ ВКФ „БАО”, 2008. – 576 с.
3. **Лесовець Н. М.** Ергонімія м. Луганська : структурно-семантичний і соціально-функціональний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „українська мова” / Н. М. Лесовець. – Луганськ, 2007.

Алевтина Легещич
(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ПОХОДЖЕННЯ СЛЕНГОВИХ ГЕОГРАФІЧНИХ
НАЗВ ЛУГАНСЬКА

Не замислюючись над походженням слів, ми вживаємо за день масу „перлів”, кожне з яких має неповторну історію. Ономастика дозволяє нам поринути у світ виникнення власних імен. Можливо, за допомогою цієї науки ми іншими, розплющеними очима поглянемо на дивовижне довкілля.

На питання „Куди сьогодні підемо гуляти?” чи „Де зустрінемося?” луганська молодь у відповіді вживає такі орієнтири, як *Варік*, *Краска*, *Кульок*, *Дураковка*, *Театралка*, *Фак* тощо. Скорочення географічних назв – особливість молодіжного сленгу. Власне, сленг відзначений потягом до скорочень у зв’язку з швидким темпом мови, динамікою життя молоді. Погодьтеся, зручніше вимовити *Краска*, аніж „Червона площа”, або *Варік*, аніж пам’ятник Ворошилову. У процесі скорочення спрацьовує механізм асоціативного мислення. Асоціації (або метафори), що виникли, можуть бути різноманітними: наприклад, *Дураковка* – місце, де збираються, вибачте на слові, дурні. Слово, що переходить у сленг, набуває зовсім нового значення, воно ніяк не пов’язане із загальноживаним. Ще один яскравий приклад сленгової назви – *Фак*. У нашому місті це не „відкинутий середній палець”, а центральна площа Героїв Великої Вітчизняної війни. Пам’ятник героям Радянського Союзу має видовжену форму і здіймається над майданом, ніби факел, символізуючи палаючий порив відважного народу. За рахунок скорочення „площа з плазмою” отримала назву *Фак*.

Серед сленігмізмів поширені омоніми. Випадок з географічними назвами Луганська – не виняток. Яскравий приклад – вищезгаданий *Варік*. Цим же словом окреслюють у комп’ютерному сленгу легендарну гру, офіційна назва якої „World of Warcraft”. Для людини, яка звична до життя в Інтернеті та любить проводити вільний час, спілкуючись у Мережі, скорочення слів – невід’ємний атрибут написання повідомлення. Це раціональний метод спростити онлайн – спілкування.

В епоху інформаційного хаосу, відсутності усталених цінностей, явище сленгу, особливо в назвах, виявляється значно помітніше та виразніше. А швидкий темп життя ніби спонукає до скорочень загальноприйнятих назв. Сучасники говорять усе швидше й швидше, розмовний жанр насичений жаргонами, серед молоді – комп'ютерним сленгом, та чи встигаємо ми в цьому русі та біганині зафіксувати найголовніше?

Дар'я Мєлєхова

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ТОПОНІМИ ТА ГІДРОНІМИ РІДНОГО КРАЮ

Топоніміка – наука про власні географічні назви, топоніми (від гр. *topos* – місце, місцевість та *онома* – ім'я, назва). Виникнення географічних назв завжди чимось умотивоване: природними умовами проживання людей, особливостями господарського освоєння території, певними історичними подіями.

Географічні назви – це насамперед мовні одиниці. Після свого виникнення вони живуть століттями, а то й тисячоліттями. Здатність змінюватися властива географічним іменам, особливо тим, які створені одним і перейняті іншим народом з відмінною мовою. Зміни відбуваються в результаті фонетичної та граматичної адаптації, під дією нових фонетичних законів, під впливом народної етимології, унаслідок аналогії тощо [2, с. 172]. Отже, з плином часу назви іноді зазнають таких трансформацій, що їхня вихідна форма встановлюється лише за допомогою історичних джерел або шляхом лінгвістичної реконструкції.

Географічні назви України впродовж тривалого часу розвивалися в тісному зв'язку з топонімією багатьох племен і народів Євразії. Багато з них дійшли до нас з часів індоєвропейської мовної єдності.

Мета статті полягає в аналізі топонімів і гідронімів Луганської області.

На думку В. Петрова, назви річок досліджують в їхній локальній приналежності, у зв'язку з місцевими назвами, у межах досліджуваного географічного району [1, с. 162]. Річка

Сіверський Донець – це найбільш велика притока Дону (басейну Азовського моря). У давнину річка мала назву *Танаїс*. Найменування *Донець* постало на слов'янському ґрунті від іран. *don* – вода, алан. *don* – текуча вода, річка, скіф. *don*, *дын* у тому ж значенні. Прикметниковий компонент *сіверський* мотивується, на думку дослідників, тим, що річка текла із Сіверського князівства, на відміну від витоків Дону. Назва *Донець* є похідною від Дон, дослівно: *маленький Дон*.

Донецький кряж (Аланські гори, пізніше Оленячі гори) – горбате плато в межах Донецької, Луганської областей України та Ростовської області Росії. Кряж – видовжене підвищення або система підвищень, що становить залишки складчастих гір давніх геологічних епох, унаслідок ерозії перетворених майже на рівнину. Слово *Донецький* у назві означає приналежність до річки Сіверський Донець.

Могила Мечетна – найвища вершина Донецького кряжу. Назва мотивована тим, що колись неподалік від цієї вершини була розташована мечеть – культова споруда мусульман.

Луганськ. За свідченням М. Черп, топоніми завжди виникають від наявних у мові загальних слів або особових імен [2, с. 170]. *Луганськ* – це місто, засноване в 1795 – 1796 рр. після опублікованого урядового указу „Про улаштування ливарного заводу в Донецькому уїзді при річці Лугань”. Отже, топонім *Луганськ* утворився від гідроніма *Лугань* – річки, на берегах якої розбивали поселення при заводі. До речі, річка Лугань має ще доволі поширену в нашому регіоні назву – *Луганка*. Як зауважує дослідник І. Муромцев, процес обміління річок знайшов своє відбиття в їхніх назвах. Саме цьому природному процесові ми зобов'язані появою численних річкових назв на *-к(а)* з виразним значенням здрібнілості, зменшеності [3, с. 209].

Отже, дослідження географічних назв рідного краю залишається актуальним завданням сучасних мовознавців, оскільки в процесі таких досліджень іноді розкриваються таємниці життя, побуту та духовної культури наших предків.

Література

1. **Петров В. П.** Гідронімія Верхнього Подністров'я. Стрий / В. П. Петров // Територіальні діалекти і власні назви.

– К. : Наук. думка, 1965. – С. 160 – 168; 2. **Черп М. М.** Про словотворчі тенденції сучасної топонімії / М. М. Черп // Територіальні діалекти і власні назви. – К. : Наук. думка, 1965. – С. 169 – 177; 3. **Муромцев І. В.** Из спостережень над мікрогідронімією Донецької та Луганської областей / І. В. Муромцев // Територіальні діалекти і власні назви. – К. : Наук. думка, 1965. – С. 203 – 215.

Юлія Найдиш

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ГІДРОНІМИ ТА ДРИМОНІМИ МАЛОЇ БАТЬКІВЩИНИ

Усе частіше й частіше дослідники намагаються розвідати нові території, дізнатися про їхню історію. На сучасному етапі вивчено й записано багато. Але чи не найважчим є визначення історичного обґрунтування окремо взятого географічного об'єкта. У нашому випадку селища *Біловодськ* Луганської області.

Біловодськ – селище міського типу, районний центр Луганської області. Розташований на річці *Деркул* (басейн Дону). Води річки, розмиваючи крейдянні породи, зафарбовують її в білий колір. Звідси й назва. Заснований у 1686 році козаками *Острозького* полку й селянами-втікачами. Назва ж річки (цікаво, що існує населений пункт з такою назвою) має тюркське походження *дере* (дар) – долина, річка, *куль* (коль, кол, голль, гол) – озеро. Тобто, *долина озер*. Цьому є пояснення. Коли виникають потужні повені, то після спаду рівня води в *Деркулі*, на узбережжі тривалий час залишаються маленькі озера. Ліва притока *Деркулу* має назву *Біла*. Походить від праслов'янського *біль*, „*біле*”, яким наші предки називали освітлені трав'янисті галявини в лісах. На темному фоні листяного лісу галявина здається особливо світлою, білою.

У районі є ряд сіл, назви яких мають цікаве походження. Так, наприклад, село *Веселе*. Має топонімічну основу *весело*, бо назване з огляду на психологічний стан мешканців. Інше село – *Парневе*. За головною версією (згадки людей похилого віку), населеному пункту дали таку назву, бо в селі було багато високих, струнких і вродливих хлопців (*парні* – російською мовою).

Чи не найбільшим населеним пунктом Біловодського району є *Євсуг*. Розташований він на північному заході, за 23 км від районного центру та за 35 км від залізничної станції *Старобільск*. Село розкинулося більш як на 15 км по обох берегах річки *Євсуг*, притоці *Сіверського Дінця*.

Село засноване наприкінці 17 – на початку 18 століття. Першими його поселенцями були, головним чином, козаки *Острогозького полку* й вихідці з Чернігівської та Полтавської губерній та Центральної Росії, які тікали від гніту поміщиків на вільні землі. Жителі називали себе *новодонцями*.

Географічні назви села утворювалися протягом тривалого часу. Багато з них дійшли до нас із сивої давнини. Так, назва річки *Євсуг* виникла в період татаро-монгольської навали. Складається з двох слів тюркського походження: *су* – вода і *йов* – степова, що дає підстави тлумачити назву як *Степова річка*.

Але неправильно було б думати, що географічні назви пов'язані виключно з перебудуванням у минулому на нашій території кочових народів чи із завоюваннями, тобто доводили їх неслов'янське походження. Походження назви села пов'язано з розташуванням поселення в долині річки *Євсуг*. Поступове підвищення водойми річки сприяло утворенню текучими водами ярів та балок. Їх зовнішній вигляд і дав початок назвам, які вони отримали. Наприклад, *Плоский яр*, *Кривий*, *Пищаний*. Простори села вражають неповторною красою, різноманітністю лісів (понад 10), урочищ, водойм.

Урочище *Чагарі* (до якого входить ставок) отримало назву від великої кількості чагарників поблизу водойми.

Ліс *Стінуватий* стоїть, як стіна, рівно, а *Солодушка* – від людини, прізвище якої *Солодкий*, яка насаждала цей ліс.

Ліс *Високий* отримав назву відповідно розміщення. Адже знаходиться на схилі балки і складається переважно з високих дерев (дуби, липи).

Урочище *Гадюче* не можна назвати привітним для туристів, адже назва виникла від великої концентрації на цій території плазунів (змій, давня назва – гадючка).

В основі назви балки *Попової* лежить ціла легенда. За переповідками, колись давно (узимку) тут проїжджав піп зі своєю дочкою. Раптово почалася велика хурделиця й за неясними обставинами дочка (попова) загинула.

Не лише назви лісів та балок мають незвичне походження. Ось, наприклад, цікаве походження має вулиця *Жуківка*. Дід Жуков до своєї старості встиг виростити багато дітей, які, у свою чергу, одружувалися й народжували багато дітей. Батька вони любили й цінували, тому оселялися, будуючи нові будинки, поруч з ним. Так утворилася вулиця. Декілька вулиць отримали свої назви від прізвищ відомих радянських діячів. Це вулиці: *Леніна, Кірова, Калініна*. Вулиця *К. Булавіна* названа на честь організатора селянського повстання *Кіндрата Булавіна*, а *Головченко* – на честь уродженця с. *Євсюг*.

Отже, можна помітити залежність назв географічних об'єктів *Біловодицини* від панування на цій території турецько-татарських завойовників. Також великий вплив мали самі жителі, котрі давали назви, виявляючи незвичайне логічне мислення.

Література

1. <http://belovodsk.lg.ua/>
2. <http://www.loga.gov.ua/region/admst/districts/bilov/>
3. <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7502/A005?rdat1=20.10.2003&rf7571=17874>.
4. http://belovodskoe-muh.ucoz.ru/publ/moi_ocherki/istorija_sela_belovodskogo_katjushhenko_1_v_chast_4_aja/2-1-0-154
5. http://www.ednist.lg.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=38:2008-05-05-20-44-05&catid=13:2008-04-03-15-38-50&Itemid=8
6. <http://starobelsk1.narod.ru/istoria.html>
7. <http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=1469>

Оксана Серебрянська

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ТОПОНІМІКОН СЕЛА СТАТИВЧЕНЕ

Народна мудрість говорить: „Не знаєш минулого, не матимеш майбутнього”. Це і справді так, адже ми повинні не тільки знати, шанувати минуле, але й використовувати його, бо все нове – це добре забуте старе.

Мета статті – дослідити топонімний простір села Стативчене Білокуракинського району Луганської області. Вивчаючи різноманітні назви в селі, ми звернули увагу на те, що побутують найменування, походження яких майже ніхто не знає, навіть старожили не можуть пояснити, чому так чи так називається певна місцина. Хоч певні номени не викликають і найменших сумнівів, наприклад, назва села. Усі респонденти одноголосно запевняють, що населений пункт було названо так у кінці XIX століття, тому що тут мешкає (та й зараз також мешкають) багато сімей з прізвищем *Стативка*, звідси й назва – *Стативчене*.

Вулиці, а точніше краї села, отримали назви, здебільшого, за своїм розташуванням. Наприклад, *Краянка* – знаходиться на околиці села й нагадує окремих хутір. *Горянка* – частина села знаходиться на узвишші від решти села – на горі. *Кізянка* – розташована в низині, де є соковита рослинність, навіть у найспекотніше літо, а місцеві мешканці здебільшого розводять кіз, отже, й місцевість споконвічно називають *Кізянка*. *Вуличка Верхня* і *Вуличка Нижня* – частини села, де будівлі розташовані обабіч вузької доріжки („*Що навіть волами не проїдеш*”, – кажуть місцеві жителі). Тому й назву отримали ці місцини – *Вулички*.

Щодо мешканців цих вулиць-країв, то їх називають відповідно до того, де вони проживають, наприклад: на *Краянці* – *краянами* (*краянин, краянка*), на *Горянці* – *горянами* (*горянин, горянка*), у *Кізянці* – *кізянцями* (*кізянець, кізянка*), на *Вуличці* – *вуличанами* (*вуличанин, вуличанка*).

Навкруги Стативченого розташовані три прекрасних і чистих ставки, це *Осинівський*, *Скрипаївський* і *Шандрівський*. Довкола *Осинівського* ставка росте ліс, у якому колись переважали осики, тому теж має *Осинівський*. *Скрипаївський* ставок названий так, тому що поблизу знаходилося село *Скрипаївка*, яке припинило своє існування на початку XX століття, проте назва місцини живе. Цей ставок глибокий, повнорібний, вода чиста й майже не зацвітає. *Шандрівський* ставок також названий за найменуванням старовинного довоколишнього села *Шандрівки*, якого зараз уже немає. Про існування поселення

розповідають найстаріші люди, кажуть, що їхні батьки згадували село, яке поступово зникало. Отже, село припинило своє існування, люди з невідомих нам причин виїхали з нього, а місцевість так і називається *Шандрівка*.

Загалом, Стативчене – село, яке дбайливо й турботливо зберігає свої звичаї і традиції, його населення, *стативчани*, повсякчас їх дотримуються, і незважаючи на всі сучасні принади, не забули їх, не проміняли на примарні нововведення. На наш погляд, Стативчене – не просто село, це унікальне явище на мапі Луганщини, яке варто ретельно й різнобічно досліджувати, щоб не загубити дорогоцінний скарб у мінливому сьогоденні. Доводити й вивчати. Отже, не забуваймо про те, хто ми, яке наше коріння, а найголовніше, не забуваймо старі назви, адже на них тримається наша історія, а, не знаючи історію, ми не будемо знати самих себе.

Любов Ткачова

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ГОДОНІМИ АРТЕМІВСЬКОГО РАЙОНУ МІСТА ЛУГАНСЬКА

Життя людини тісно пов'язане з місцями, які позначаються за допомогою особливих слів – географічних назв, або топонімів. Причини, за яких виникають назви, дуже різноманітні. Вони можуть бути випадковими, відображати людську кмітливість, можуть повторювати назви підприємств, навколо яких знаходяться тощо. Як правило, для місцевих жителів єдиним є топонімичне, а не історичне значення географічних назв. Якщо вибрати топоніми із вмотивованим значенням і нанести їх на мапу, можна одержати багатий і цікавий матеріал про колишнє розселення окремих народів, про шляхи їхньої міграції, історію місцевості, землеволодіння тощо.

Географічні назви на мапі України з'явилися не водночас, їхня поява й розвиток тісно пов'язані із загальною історією народу, його культурою, релігією, рівнем суспільних відносин [2, с. 690] .

Загалом міські топонімичні назви, передусім годоніми (назви вулиць), пов'язані з особливостями місцевості, з

іменами видатних людей, назвами церков та монастирів, доріг та річок, що перетинають місто.

Станом на 2009 рік Луганськ має специфічні назви вулиць, які не існують в інших містах України та є протизаконними, бо топоніми (назви населених пунктів, адміністративно-територіальних одиниць, вулиць, майданів, річок і т. д.) утворюються і подаються українською мовою.

Та, згідно з рішенням шостої сесії Луганської міськради 24-го скликання від 24 грудня 2002 року, офіційні українські назви значної кількості вулиць і провулків, навіть тих, що істинно українського походження, перетворені на назви російською мовою, записані українськими літерами.

Зараз назви вулиць Артемівського району м. Луганська можна тематично поділити на такі групи:

- вулиці, назви яких увічнюють пам'ять відомих постатей історії, науки, літератури. Вулиця *ім. О. Стаханова* названа на честь нашого земляка, шахтаря, новатора вугільної промисловості, основоположника стахановського руху; *ім. С. Мухіна* – на честь радянського винахідника і організатора виробництва; *ім. В. Леніна* – назва на честь вождя пролетаріату, керівника Жовтневої революції; вулиця *Павлівська* (від Павлова) – на честь творця науки про вищу нервову діяльність і уявлень про процеси регуляції травлення; *ім. Остапа Вишні* – названа на честь українського письменника, новеліста, класика сатиричної прози ХХ ст.; *С. Єсеніна* – на честь російського поета;

- назви, пов'язані з історичними подіями: *вул. Победоносна, Дружби народів*;

- назви, пов'язані з природними явищами, циклами: *Болотникова, Весняна*;

- за місцем розташування їх поблизу певних об'єктів: *Ангарська* ;

- назви, пов'язані з діяльністю людей: *Танкова*.

Крім офіційних назв, мешканці кварталу *Південний* (назва походить від місця розташування), називають вулиці номерами, наприклад, *Онезька – 6, Стаханова – 2, Чорноморська – 1*. Існує декілька думок щодо виникнення цієї нумерації:

- за місцем розташування,
- за заселенням.

Є вулиці, походження яких важко пояснити мешканцям: це *Онежська, Зіркова, Азовська, Львівська, Омський пер., Каспійська, Фадєєва, Очаковська*.

Кожен клаптик землі на території населеного пункту пов'язаний з діяльністю людини, з якимись подіями, які відбувались у далекому минулому, або події, які відбуваються сьогодні.

Отже, топоніми, зокрема годоніми, фіксують важливі історичні події, суспільно-політичний лад, економічний лад, світогляд мешканців тощо.

Література

1. **Луганск** [Електронний ресурс]: <http://nado.znate.ru/Луганск#link35>
2. **Українська мова** : енциклопедія. – К. Вид-во „Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. – 821 с.
3. **Шевцова В. О.** Топонімія Луганщини: посіб. для студ. й учителя словесності / В. О. Шевцова. – Луганськ : Знання, 2000. – 118 с .

Юлія Харламова

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

МІКРОТОПОНІМИ СЕЛА КРИМСЬКЕ

Кожен населений пункт має не тільки свою назву, але ще й багато внутрішніх топонімічних номінацій. Дуже цікаво простежити етимологію таких локальних назв, бо саме тут місцеве населення повною мірою проявляє свою фантазію та здатність до мовотворчості. Власні назви, передусім антропоніми й топоніми, відіграють велику роль у розвитку людства й пізнання його давньої історії [2, с. 42].

Мета роботи – проаналізувати ономастичні одиниці села Кримське Слов'яносербського району Луганської області. Щодо назви самого села, то тут все просто: його так назвали після переселення кримських татар Катериною II. Через деякий час до них приєдналися росіяни, молдовани та білоруси.

Кримські татари поселилися вздовж річки Сіверський Донець, і їхнє місце поселення називали – *Кримське*; росіяни жили біля лісу, тобто з іншого боку від татар, і називали їх –

Російський край; молдовани та білоруси – ближче до степів та пагорбів, і мали назву *волохи*. Так вони жили пліч-о-пліч, трималися купи і вважали себе однією великою сім'єю.

У селі на сьогодні небагато вулиць, й у них є своя історія, наприклад, вулиця Леніна, названа на честь В. І. Леніна. Але в народі її називають *Центральною*, адже за часів Катерини II навколо неї будувалися переселенці, і зараз вона простягається вздовж села. В радянські часи Центральну вулицю вирішили продовжити ближче до росіян і назвали її Ворошилова – в честь К. Ворошилова. Вулиці Комарова та Чапаєва названі на честь В. Комарова та В. Чапаєва. Саме на ці вулиці були поселені росіяни і тому їх називають – *Російський край*. Вище вулиці Леніна знаходиться вулиця Октябрська – названа на честь Жовтневої революції; під час переселення там отримали землю волохи, тому її в народі називають *Волохи*. Вулиця Садова розташована над Волохами – названа так, бо вздовж вулиці та за нею висаджені сади. Вулиця Гагаріна названа в честь першого космонавта Ю. Гагаріна, але вона в народі називається *Собачівкою*, бо розташована біля річки на початку села, де раніше не було будівель, а жили тільки собаки. Далі іде вулиця Кошового, яка названа в честь героя-молодогвардійця О. Кашового, але в народі її називають Сироварнею, бо з давніх часів там була невеличка сироварня, старі люди навіть не можуть точно сказати, коли саме вона там з'явилася, кажуть, що була там завжди. Нижче вулиці Леніна знаходяться вулиці Советська та Набережна – названа так, бо вона розташована вздовж р. Сіверський Донець.

Отже, ономастичні дослідження важливі не тільки для мовознавців, але й для істориків, краєзнавців, етнографів, для пересічних громадян, які цікавляться історією свого народу, краю; вони допомагають виявляти шляхи міграцій і місця давніх поселень різних народів, мовні та культурні контакти. Топонімія часто є майже єдиним джерелом інформації про вже давно зниклі мови й народи.

Література

1. **Высоцкий В. И.** Исторические аспекты топонимов Луганщины / В. И. Высоцкий. – Луганск, 1999. – 96 с.
2. **Карпенко О. Ю.** Міркування про когнітивну ономастику /

О. Ю. Карпенко // Мовознавство, 2009. – № 3. с. 42.)
3. Коваль А. П. Знайомі і незнайомці. Походження назв поселень України / А. П. Коваль. – К. : „Либідь”, 2001. – 39 с.

Віолетта Шевченко

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

НАЙУЖИВАНІШІ ТИПИ ЕМПОРОНІМІВ ЛУГАНСЬКА

Що впливає на наш вибір, коли ми заходимо до певного торговельного закладу? Безперечно, важлива якість товарів та культура обслуговування, але в часи, коли реклама – рушій торгівлі, власники торговельних підприємств намагаються створити для свого закладу й влучні та красиві назви..

Емпороніми Луганська різноманітні.

Емпороніми – будь-які назви торгових об’єктів: супермаркетів, мінімаркетів, промислових і продовольчих торгових будинків, магазинів, кіосків, павільйонів тощо.

Емпороніми виконують рекламну, естетичну, інформативну функції.

У Луганську назви торговельних закладів можна поділити на конотовані та нейтральні. До конотованих відносять ті, назва яких несе смислове навантаження. За назвою закладу можна зрозуміти вид товару, наприклад:

„*Дев’ять місяців*” – магазин одягу та аксесуарів для майбутніх мам. Назва одразу викликає асоціації, на кого орієнтована торговельна точка.

„*Зоо – стиль*” – перший компонент „зоо” вказує на те, що в магазині ми можемо знайти аксесуари для тварин.

„*ArtCosmetic*” – іноземне слово, що перекладаю, як мистецтво косметики. Не потрібно досконало володіти англійською мовою для того, щоб зрозуміти, що в магазині продають косметику.

„*Стройград*” – емпоронім, що характеризує магазин будівельних матеріалів.

„*Комп’ютерний всесвіт*” – назва одразу приверне увагу тих покупців, що шукають товар, пов’язаний із комп’ютерними технологіями.

„Авто-місто” – емпоронім, що викликає асоціацію з автомобілями.

На прикладах декількох емпоронімів Луганська ми помічаємо, що конотовані назви, викликають певні асоціації в покупців, тим самим полегшуючи вибір торговельних закладів.

Нейтральними є емпороніми: „*Валентина*”, „*Максим*”, „*Оксана*” – обслуговувальні заклади, які названі на честь власників магазину чи їхніх родичів, друзів. Назви прямо не вказують на його функцію.

„*Лумеб*” (луганські меблі) – ергонім відапелятивного та відонімного походження. Якщо не розшифрувати назву, важко зрозуміти напрямок торгівлі.

„*Айріс*”(продовольчі товари), „*Акація*”(магазин ниток, тканини) „*Біла ворона*” (магазин косметики) – в емпоронімах цих закладів немає навіть натяку на характер товару.

У м. Луганську (що є позитивним) виявлюємо незначну кількість назв торговельних закладів українською мовою: „*Веселка*”, „*Мрія*”, „*Світлиця*”.

Аналіз мотивів номінації торговельних закладів показує, що внаслідок соціокультурних та економічних чинників однотипні назви закладів замінюються на емпороніми, які привертають увагу, але можуть не нести смислового навантаження.

Номінатори намагаються дати своєму закладу короткі найменування, що будуть легко запам’ятовуватись.

Назви торговельних закладів Луганська відрізняються різноманітністю та креативністю.

Література

1. **Белей О.** Сучасна українська ергонімія / О. Белів. – Ужгород, 1999. – 112 с. 2. **Шевцова В.** [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ls/2009_19/shevcova.pdf

РЕГІОНАЛЬНІ ТА АРЕАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОНОМАСТИКИ

Т. В. Буга

(Донецький національний університет)

СТАТИСТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКО- ТЮРКСЬКОГО ІМЕННИКА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ДОНЕЧЧИНИ

На території Центральної Донеччини здавна проживають представники різних етносів: українці, росіяни, білоруси, болгары, греки, німці, євреї, татари, поляки та ін. Вони зберігають власну національну самобутність і водночас переймають деякі традиції інших народів. Культура національних меншин привертає увагу багатьох дослідників, проте й досі залишається чимало невивчених проблем, зокрема особливості найменування дітей в екзогамних родинах.

У запропонованій доповіді ми маємо на меті схарактеризувати склад і динаміку розвитку українсько-тюркського іменника Центральної Донеччини з 1920-х по 2000-і рр. Під назвою українсько-тюркський¹ іменник об'єднано імена, які отримали діти в українсько-азербайджанських, -башкирських, -казахських, -киргизьких, -татарських, -узбецьких сім'ях.

Майже всі тюркські народи мусульмани за віросповіданням. Це зумовлює специфіку українсько-тюркського іменника. По-перше, жінкам-мусульманкам заборонено виходити заміж за чоловіків-немусульман. Тому в переважній більшості мішаних родин цього типу мати – українка, а батько – представник одного з тюркських етносів, найчастіше – азербайджанець або татарин. По-друге, згідно з багатовіковою традицією тюркських народів, народження хлопця – це велике свято, оскільки в майбутньому він стане господарем і продовжувачем роду [3, с. 198]. Від сина, навіть позашлюбного, батьки-мусульмани майже ніколи не відмовляються, дають йому своє прізвище й національне ім'я. У

¹ Визначення „українсько-тюркський” іменник зумовлене тим, що азербайджанська, башкирська, казахська, киргизька, татарська, узбецька мови належать до однієї сім'ї мов – тюркської [1, с. 86 – 91].

деяких народів є навіть спеціальні імена-заклинання, що надають дівчатам, аби вони більше не народжувалися. Так, в одній казахсько-українській родині дочку назвали *Ултуган*, що в перекладі означає “народився син” [2, с. 195]. Це ім’я має стати знаменням для народження сина. Названі причини сприяють кількісній перевазі чоловічого іменника над жіночим: 94 і 73 імені відповідно обслуговують 264 хлопців і 162 дівчат.

За складом українсько-тюркський іменник менше подібний до українського, ніж інші типи мішаних іменників. Чоловіча система містить 82,98% специфічних імен, а жіноча – 50,68%. Серед них – власне тюркські: *Аслан, Дамир, Алсу*; арабські: *Айдар, Вагіф, Іслам, Карим, Марат, Рашид, Аміна, Динара, Камілла, Мар’ям*; персидські: *Армен, Рустам, Дана*.

Християнських імен і західноєвропейських запозичень, поширених у місцевого населення, в українсько-тюркському іменнику порівняно небагато, однак вони мають велику питому вагу: *Артур, Віктор, Віталій, Дмитро, Олександр, Сергій; Аліса, Анастасія, Ганна, Дарина, Діана, Катерина, Марія* тощо.

Найуживанішими стали чоловічі імена *Руслан* (33 носії), *Олександр* (23), *Тимур* (18), *Дмитро* (15), *Марат* (14), *Артур* (10), *Ренат* (9), *Арсен* (7), *Володимир* (7), які було надано 153 (57,95%) хлопцям. Популярність імен *Арсен, Артур, Марат, Ренат* і *Тимур* можна вважати специфічною особливістю цього антропонімікону.

Група *широковживаних* імен менша, ніж найуживаніших, і за обсягом (5 імен – 5,32%), і за кількістю носіїв (18 (6,82%) хлопців). При цьому ім’я *Роман* однаково популярне в екзо- й ендогамних родинях, *Карим* використано лише в одній українській сім’ї, а *Мансур, Раміль* і *Тофік* – у жодній.

Маловживані імена (усього 15 – 15,96%) було надано 30 (11,36%) новонародженим. Більшість їх зафіксована лише в українсько-тюркському іменнику: *Аслан, Вагіф, Елвін, Заур, Іслам, Мурад, Радім, Раміс, Рашид, Рінат*. Імена *Назар* і *Родіон* в українському антропоніміконі входять до групи маловживаних, а *Віктор, Віталій* і *Сергій* – мають статус найуживаніших.

Група *поодиноких* імен найбільша за кількістю складників (63 – 67,02%) і має досить високу питому вагу (23,86%). Це

переважно імена, надані хлопцям за мусульманською традицією: *Айдар, Айрат, Амірак, Армен, Ахмас-Фарид, Бадрі, Дамір, Джамал, Динар, Ібрагім, Мурат, Мухаммад, Равіль, Радж, Рафік, Ринард, Тамерлан, Хасан, Шаміль* та ін. Серед поодиноких є запозичення із західноєвропейських мов, що не ввійшли до українського іменника: *Джейк, Еміль, Рафаель*, а також частотні в українських родинах канонічні християнські імена: *Василь, Данило, Іван, Леонід, Михайло, Семен*.

Частотний десяток, який обслуговує 76 (46,91 %) дівчат, представлено 12 (16,44 %) іменами: *Марія* (10 носіїв), *Анна* (9), *Лейла* (9), *Тетяна* (8), *Катерина* (8), *Діана* (6), *Анастасія* (6), *Камілла* (4), *Ганна* (4), *Аміна* (4), *Людмила* (4), *Юлія* (4).

До групи *широковживаних* входить 6 (8,22%) імен, що було надано 18 (11,11 %) новонародженим. Із них – 4 канонічних імені, частотних в українському антропоніміконі: *Вероніка, Ірина, Карина, Марина* та два запозичення: *Ельміра, Сабіна*, які не обрала жодна українська родина.

Серед *маловживаних* 13 (17,81 %) імен – 26 (16,05 %) ім'я вжитків) виділяємо специфічні імена: *Венера, Раміла, Фатьма, Фаріда* і ті, що функціонують в українському іменнику: *Аліса, Алла, Валерія, Дарина, Зоя, Наталія*.

Група *поодиноких* імен найчисленніша – містить 42 (57,53 %) імені, які обслуговують 42 (25,93 %) осіб жіночої статі. За складом вона неоднорідна – включає імена багатьох народів, притаманні різним культурам. Так, імена *Алсу, Гюльнара, Динара, Мар'ям, Ріана, Ултуган, Фаїля, Фатіма, Хамма, Шамілія* популярні в мусульман. Західноєвропейські *Каті, Еліна* та східні оніми *Альфія, Аля, Дана* мають поодинокі фіксації в інших типах мішаних родин, а традиційні для християн імена *Вікторія, Дарія, Інна, Лариса, Ніна, Софія, Тамара* поширеніші серед українців.

Українсько-тюркський іменник Центральної Донеччини поєднує в собі риси двох різних культур і віросповідань. Уплив тюркської традиції найменування новонароджених особливо помітний на прикладі чоловічої системи імен. У жіночому іменнику майже в рівних пропорціях поєднані канонічні християнські, мусульманські імена та західноєвропейські запозичення.

Література

1. **Кочерган М. П.** Вступ до мовознавства : Підр. для студ. філол. спец. ВНЗ / Кочерган М. П. – К. : „Академія”, 2001. – 368 с.
2. **Справочник** личных имен народов РСФСР / отв. ред. А. В. Суперанская. – М. : Рус. яз., 1979. – 574 с.
3. **Сузанович В. Б.** Личные имена в национально-смешанных семьях / В. Б. Сузанович // Ономастика Средней Азии : [сб. ст. / отв. ред. В. А. Никонов]. – М. : Наука, 1978. – С. 195 – 200.

Ангела Деменюк

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”

ВЛАСНІ ІМЕНА, ЇХ ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ

В ім'я здавна вкладався глибокий духовний зміст. В історії імен висвітлено красу й уяву, мудрість і любов вільної народної душі. Досі вважають, що ім'я людини може впливати на характер і навіть на подальшу долю носія. На вибір імені впливали різні чинники, зокрема бажаною чи небажаною була дитина – звідси й *Жадан*, *Бажан*, *Нечай* або *Небажан*. У всі віки, у всіх народів цінувалася людська доброта, розум, уміння красиво говорити, тому не випадково наші предки в надії на добрі справи, помисли дітей їх великий розум і красномовність давали їм імена з таким глибоким змістом: *Добромисл*, *Добриня*, *Творимир*, *Златоуст*.

З приходом християнства на територію Київської Русі прийшли давні єврейські імена. Давні євреї, будучи дуже набожними, тому й значення давніх єврейських імен переважно релігійне: *Исус* – спаситель, *Абрам* – великий батько народів, *Захар* – пам'ять Божа, *Михайло* – рівний Богові, *Ганна* – благодать, *Ілля* – сила Божа, *Єлизавета* – клятва Божа, *Самуїл* – почутий Богом, *Соломон* – мирний, *Ісай* – спасіння Боже, *Матвій* – дар Яхве, *Осія* – спасіння, *Назар* – присвячений Богові, *Рахіль* – овечка, *Нора* – світло та ін.

В Україні часто вживають ім'я *Іван*, але не всім відомо, що *Іван* може позначати Федора? Слово „Федір” раніше писали: „*Феодор*”. Тоді воно було схожим на західноєвропейське *Теодор*. Це природно, тому що обидва взяті з грецької мови. У греків літера Θ у різні часи читалася по-різному, спочатку як *тх*, з часом як *ф*. Ми, через Візантію, взяли її в звучанні *ф*, західні народи

стали зображати її на латинський лад, як *th*. Тому *Феодор* і *Теодор* – два варіанти одного грецького імені, придивившись, можна зрозуміти, що воно складається з двох частин: *Тео* + *дор*. Що може означати *Тео*? Це легко зрозуміти, якщо порівняти з ним такі слова, як *тео* + *логія* (наука про Бога), *тео* + *кратія* (Боже правління), *а-теїзм* (безбожництво). *Теос* (або феос) по-грецьки – Бог. А *Теодор* (*Феодор*) – це дар Бога. Загалом усі імена, які містять в собі ці частини *тео* або *фео*, пов'язані з поняттям Бога. Їх у нас дуже багато, наприклад *Тимофій* (Богобоязливий), *Феофіл* (Боголюб), *Феодосій* (Богом даний).

Отже, *Феодор* (*Божий дар* по-грецьки), а ось Іван (Йоханаан) – також Божий дар. У давньоєврейській мові немає слова *Іван*. Але це ім'я, яке у всіх європейських народів звучить зараз по-різному – у німців – *Йоганн*, у французів – *Жан*, у англійців – *Джон*, у грузин – *Іване*, у фінів і естонців – *Юхан*, у поляків – *Ян* – колись у стародавній Іудеї вимовлялося як *Йехоханан* або *Йоханаан*. І означало це слово „Божа благодать”, „Божий дар”, тобто *Феодор*.

Так, але ім'я *Матвій* по-єврейськи знову-таки значить „дарований Господом Богом”, також і *Богдан* – ще один *Феодор*. Свій особливий *Богдан* є і у французів, там він виглядає як *Дьєдонне* (по-французьки „дье” – Бог, дієслівне причастя „донне” означає „даний”). Богдани є усюди, де в вибір імен для новонароджених втручалася церква, релігія, а це мало місце в багатьох народів світу.

В ім'я завжди закладався дуже важливий сенс. Ім'я може нести благословення в життя людини, визначати її долю. Наприклад, ім'я *Данило* з др.-євр. (Даніель) – *Дан* (суддя) і *ель* або *еель* (Бог); буквальний переклад: „Бог мій суддя”, що означало „*Данило ходив перед Богом, просив Бога судити його кожен рух*”. „*Дан*” (суддя) і „*ель*” або „*еель*” (Бог); У Біблії пророк *Даніїл* – єдиний носій цього імені. І ми бачимо, як ім'я відбилосся на його долі. Цей пророк дійсно ходив перед Богом, у всьому був йому вірним.

Соломон (Сулейман в Корані). Ім'я *Шломо* (Соломон) на івриті походить від кореня *шалом* – мир, в значенні не війна), а також (Шалем – досконалий, цілісний). Соломон був єдиним

царем в Ізраїлі, який правив мирно і не воював з іншими державами.

Ілля – особове ім'я, російська версія біблійного (староеврейського) імені др.-евр. *Еліягу* (Іллі-пророка). Отже, чином ім'я *Ілля* відноситься до теофорних імен, яке включає в себе саме слово „Бог” або його імена. *Ілля* можна перекласти як *Яхве* – мій Бог.

Самуїл (Шмуель) – широкоживане і в минулому, і в нинішній час насамперед серед іудеїв (але не тільки) ім'я. У перекладі з єврейської мови – „слухайте Бога” або „ім'я Боже”. Господь завжди був з *Самуїлом* і, все, що він говорив – збулося.

Загалом, ім'я людини – це не лише набір звуків, тому що ці звуки передають великий обсяг інформації, яка впливає на долю людини.

Література

1. **Упенський Л. В.** Ти і твоє ім'я / Лев Васильєвич Успенський. – Ленінград : Міністерство освіти РРФСР, 1960. – 294 с. 2. **Скрипник Л. Г.** Власні імена людей / Л. Скрипник, Н. Дзятківська. – К. : Наукова думка, 2005. – 334 с.

Аліна Коваленко

(ДЗ „ЛНУ ім. Тараса Шевченка”)

ГЕОГРАФІЧНІ НАЗВИ В ІМЕНАХ

З давніх-давен людей, які ввійшли в історію, намагались увічнити в географічних назвах. До таких можна віднести Константина I Великого (римський імператор, перший християнин на троні, а також православний святий, іменованій рівноапостольним). Бувши поганином, у 312 перед битвою із своїм суперником Максентієм, правителем Італії, мав видіння хреста („Під цим знаком переможеш”). Він звелів своїм воякам намалювати монограми Христа на своїх щитах і здобув перемогу. Своїм Міланським едиктом (313) дозволив сповідання християнства в цілій імперії. Перемігши всіх своїх суперників, став єдиним правителем і з політичних міркувань переніс столицю імперії до Візантії, пізніше названої Константинополем); Олександра Македонського (дев'ятнадцятий цар Македонії, син царя Філіпа II Македонського та Олімпіади, царівни Епіру. Був вихованцем

Аристотеля. Геніальний полководець, видатний адміністратор і політик. Засновник великої держави, що охоплювала Македонію, Грецію, завойовану Перську імперію та Єгипет. Його походи позитивно вплинули на розвиток античної науки (особливо географії) і культури (еллінізм). Після його смерті створену імперію поділили між собою його восначальники – діадохи. З 336 до н. е. (з 20-річного віку) правитель Македонії. Забезпечив міцність свого правління перемогами над фракійцями та іллірійцями. Перемоги над перським царем Дарієм III біля Граніка (334 до н. е.), Іссі (333 до н. е.) відкрили йому шлях до Єгипту, де він коронувався короною фараонів і заснував місто Александрію. Після вирішальної перемоги над Дарієм при Гавгамелах (331 до н. е.) повністю підкорив імперію Ахеменідів – Вавилон, Парса і Сузи здалися йому без опору), Катерина II (російська імператриця (1762 – 1796) дому Романових. Дружина (вдова) імператора Петра III, мати імператора Павла I.). Але в наш час стає поширеним зворотнє явище. Люди називають своїх дітей географічними назвами: Мілан, Рома, Лондон, Періс. Це характерно для жителів Європи та Америки, в Азії майже не поширене.

Імена Мілан, або ж Мілана, пов'язані з одним з найбільших європейських транспортних і промислових центрів, містом Мілан. Місто має найбільшу виставку територію і два всесвітньо відомих футбольних клуби. Один з найвідоміших клубів називають на честь міста. Футболісти „Мілану” грають у смугастій червоно-чорній формі, від якої походить їхнє італійське прізвисько „росонері” (італ. *rossoneri* від *rosso* – „червоний” і *nero* – „чорний”). Клуб 16 грудня 1899 року заснував британець Альфред Едвардс.

Зважаючи на те, що Мілан – це італійське місто, його назва трапляється саме у слов'янських іменах: Мілан, або у жіночому роді Мілана. Мілан був спочатку зменшувальним варіантом для тих, чії слов'янські імена починались з „Міл-” наприклад: українське ім'я *Людмила*, яке можна поділити на дві частини, зокрема „людям мила”. Це ім'я поширене в чехів та сербів, поширене в Македонії, Хорватії, Словенії та Болгарії, а також в Угорщині. Має поширення і в Україні, особливо на

Закарпатті. Чоловіче ім'я *Мілан* (наголос ставиться на перший склад) має слов'янське коріння і означає „милий”, „ніжний”.

У народі дуже велике значення має приказка „Як назвеш дитину, так вона і попливе”, тож у цьому випадку ім'я „Мілан” наділяє свого власника дуже хорошим характером, що виявляється в його порядності, надійності, доброзичливості, простоті. *Мілан* навіть у дитячому віці є прикладом ідеальної дитини. Ім'я має кілька милозвучних скорочень і зменшень, як-от: *Міл*, *Міланчик*, *Мілаша*, *Мілчик*, *Мілушка*. На перший погляд – це ім'я одне з найпрекрасніших для дитини, але у всьому є свої мінуси. Головним мінусом цього імені можна назвати те, що воно незвичне, й у більшості випадків некрасиво поєднується з російськими чи українськими прізвищами та по батькові.

Якщо говорити про жіночий варіант цього імені, то воно навпаки добре поєднується з російськими прізвищами і по батькові. Жіноче ім'я *Мілана* має теж слов'янське коріння і означає „мила”. Воно досить поширене в Росії, на відмінну від чоловічого імені *Мілан* і в останні роки сприймається більше в значенні „з *Мілана*”, „модниця”. Ім'я *Мілана* справляє враження чогось жіночого, м'якого. Крім того, воно має кілька красивих скорочень і зменшень, як-от: *Міла*, *Міля*, *Міланка*, *Лана*, *Мілушка*, *Міланочка*, *Мілаша*. Ще одне досить поширене ім'я, особливо на території України, це ім'я *Роман*. Воно походить від назви італійської столиці Риму (одне з найстаріших міст світу). Латиною це ім'я означає римлянин, на давньогрецькій – міцний, сильний. Енергетика імені *Роман* досить своєрідна, що звичайно виявляється в деякій відчайдушності. Це ім'я має свої зменшувальні форми: *Рома*, *Ромео*, *Ромашка*, *Ромчик*.

Можливо, у нас цим ім'ям почали називати хлопчиків, беручи корінь „Ром” не від італійської столиці, а від назви квітки (ромашка), яка символізує спокій та гармонію. Батьки, називаючи так свою дитину, прагнули, щоб він виріс чемним хлопчиком і в майбутньому працював лікарем, так як ця професія посідає перше місце серед Романів, і не дарма, адже ромашка – найкорисніша лікарська рослина.

Також існує італійський футбольний клуб, який теж називають „Рома”. Дев'ятиразовий володар Кубка Італії з

футболу, заснований 22 липня 1927 року. Гравці одягнені в червону форму, яка є головним кольором імені Роман.

Існує безліч легенд про виникнення того чи того імені. Хтось називає свою дитину на честь квітки, хтось на честь Богині чи Бога, а хтось пов'язує ім'я з назвою міста. Серед моїх знайомих є не один *Мілан*, *Мілана* та *Рома*. Серед всесвітньо відомих людей поширені також імена, пов'язані з містами, наприклад: *Періс Хілтон* (на честь Парижа), яка хоче назвати свого сина *Лондон*, *Ромео* (герой Шекспіра) і багато інших. Але, вибираючи імена дітям, не можна забувати про те, що вони повинні відповідати часу та території проживання й обов'язково ім'я повинно бути співзвучним з прізвищем та по батькові.

Література

1. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Роман>
2. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://mysecret.kiev.ua/milana-znachennja-imeni-milana/>
3. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://mag.org.ua/names/name279.html>

Фаридун Майнаєв

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ОНОМАСТИКОН УКРАЇНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Ономастика – окремий світ, який найбільше вивчали, вивчають і, як свідчить посилений інтерес учених до цієї науки останнім часом, вивчили найменше. Фразеологізми ж самі по собі є найпопулярнішим об'єктом для дослідження і в аспекті розгляду їх походження, і з боку семантики. Отже, вивчення ономастикону українських фразеологізмів є не тільки цікавим, але й надзвичайно актуальним.

Проблемі української ономастики приділяли увагу, починаючи з XIX століття. Про це є згадка в статті А. Зубка „Українська ономастика: здобутки та проблеми”, де здійснено докладний аналіз історії розвитку ономастики як науки. Автор не тільки простежує шлях становлення ономастики, але й звертає увагу на класифікацію онімів та методи їх вивчення [1]. Однак про фразеологізми як об'єкт дослідження ономастичних одиниць у цій науковій розвідці не згадано. Безпосередньо ж обрану тему розглянено в науковому доробку Пасік Н. М., як-от:

„Власні назви в українській фразеології та пареміології” [2]. Дослідницею здійснено комплексний аналіз українських фразеологічних та пареміологічних одиниць із компонентом „власна назва”.

У нашій розвідці об’єктом дослідження є онім як невід’ємна складова фразеологічної мовної одиниці. Мета статті – з’ясувати, як впливає первинне значення оніма на зміст фразеологізму.

Аналіз академічного видання „Словник фразеологізмів української мови” [5] виявив близько 60 фразеологічних одиниць, у складі яких є оніми, різні за видовою приналежністю:

антропоніми (як *Марко в пеклі*; як *Марусин пояс*, за *царя Панька* тощо);

топоніми (*відкривати Америку*);

теоніми (*стріли Амура*, *ланцюг Гімея*);

міфоніми (*езопова мова*, *сізіфова праця*);

зооніми (*позичати в Сірка (Рябка) очей*).

Серед зафіксованих видів онімів основними сферами є дві: *Людина* та *Античність*. Кількість топонімів (1 номен) та зоонімів (3 номени) у складі фразеологізмів словника порівняно з іншими видами онімів є незначною.

Оніми сфери „*Античність*” указують на джерело входження фразеологізмів в українську мову, оскільки за походженням вони є грецькими й виникли саме в античні часи. Окрім цього, вони є ядром лексико-семантичного значення фразеологізму.

Зокрема, фразеологізм *як з рога Амальтеї* [5, с. 602]. За „Словником античної міфології”, Амальтея (з грецьк. Amaltheia) – дочка критського царя Мелісса, яка з отриманого в подарунок від Зевса рогу могла брати все, що забажає [4]. Отже, можна прослідкувати такий логічний зв’язок між лексемами: *ріг*, який дає все (загальна назва) → *Амальтея* (ядро) → *ріг* достатку (лексичне значення ідіоми). Слід зазначити, що в аналізованому номені лексичне значення зумовлене не процесом розщеплення оніма, а внаслідок впливу екстралінгвістичного чинника, зокрема асоціативного зв’язку з героїнею міфу та її вчинком.

Розглянемо, як впливає онім сфери „Людина” на лексичне значення фразеологізму на прикладі сполуки *куди Макар телят не гонить* [5, с. 365]. Антропонім *Макар*, за тлумаченням „Словаря русских личных имен”, блаженний, щасливий [3]. Отже, герой фразеологізму *не погонить* телят туди, де на них чатує небезпека, або туди, куди не захоче. За „Словником фразеологізмів української мови”, лексичне значення цього фразеологізму – туди, де важкі умови життя, куди потрапляють, як правило, не з власного бажання; далеко [5, с. 365].

Значення окремих фразеологізмів, що містять антропоніми, утворюється шляхом метафоризації оніма – характеристикою об’єкта через уподібнення, порівняння з первинним носієм крайнього ступеня прояву ознаки, наприклад, *баба Палажка і баба Параска* [5, с. 22]. Своїм входженням до змісту досить популярного фразеологізму ці два антропоніми зобов’язані Івану Нечую-Левицькому – автору циклу оповідань про бабу Палажку та бабу Параску, які запам’яталися читачеві як сварливі, занадто язикаті та чванливі жінки. Тож, лексичне значення фразеологізму успадковано саме з характеристики первинних носіїв цієї ознаки [Там само].

Цікавим, на наш погляд, є ще один шлях впливу оніма на лексичне значення фразеологічної одиниці: перехід номенвласної назви в онім-загальну назву, як наприклад, *співати лазаря* [5, с. 681]. Онім *Лазар*, первинне значення якого ім’я конкретної людини, переходить у загальну назву, що в поєднанні зі словом *співати* утворює ідіому зі значенням (прибіднюватися). Щоб зрозуміти причину цього переходу, варто звернутися до Біблії. У Євангелії від Луки (16, 20 – 21) є оповідання про жебрака Лазаря, який, покритий струпами, лежав коло воріт багача й радий був крихтам, що падали з чужого столу. Жебраки, співаючи пісню про Лазаря, намагалися розчулити слухачів.

Подібне явище можна спостерігати в сполуці *позичати в Сірка (Рябка) очей* [5, с. 531]. Зооніми *Сірко*, *Рябка* можуть трансформуватися в загальну назву *сірко* зі значенням *вовк* або *собака* [Там само].

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що в більшості випадків оніми акумулюють у собі семантичне ядро

фразеологічного звороту. Входження онімів до складу фразеологізму відбувається шляхом образного осмислення символічного значення, що розвивається ще до появи фразеологізму, а також через осмислення родового значення оніма.

Література

1. **Зубко А.** Українська ономастика : здобутки і проблеми / А. Зубко. [Електронний ресурс] – Режим доступу : uapdf.docdat.com/docs/index-8245.html. 2. **Пасік Н. М.** Власні назви в українській фразеології та пареміології / Н. П. Пасік [Електронний ресурс] – Режим доступу : [journal.kdpu.edu.ua/filstd/ article](http://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article). 3. **Петровский Н. А.** Словарь русских личных имен / Н. А. Петровский – М. : Русский язык, 1984. – 384 с. 4. **Словник** античної міфології. [Електронний ресурс] – Режим доступу : [/ litopys.org.ua/slovmith /slov03.htm](http://litopys.org.ua/slovmith/slov03.htm). 5. **Словник** фразеологізмів української мови / В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк, В. Й. Горобець, В. В. Дятчук, В. П. Забеліна, Н. М. Неровня, Н. І. Петровська, Н. П. Роман / [Електронний ресурс] – Режим доступу : [toloka.hurtom.com/viewtopic. php?t=40176](http://toloka.hurtom.com/viewtopic.php?t=40176)

Юлія Нелюбова

(Ровеньківський факультет)

ТРИ РІДНІ СЕСТРИ – ТРИ РІЗНІ ДОЛІ

Таїна імені цікавить багатьох – її досліджують лінгвісти, психологи, соціологи. Предметом наукових розвідок стають етимологія і словотворення, функціональна роль у текстах, зіставлення звучання імен і психологічних характеристик його носіїв, соціокультурні чинники, що впливають на традиції найменування дітей, вибір другого імені тощо.

Відомо, що сучасні імена людей мають різне походження й значення, знаємо, наприклад, що *Софія* – мудрість, *Петро* – камінь, *Зоя* – життя, *Віра*, *Любов* означають те ж, що й відповідні загальні назви. Звуки в іменах викликають певні емоції й асоціації.

А чи впливає ім'я на долю людини? Мене зацікавило це питання й спонукало до дослідження жіночих імен свого роду, їх вплив на характер і долю їх власниць. Мою увагу привернули долі та характери трьох сестер – моїх бабусь по батьковій лінії.

Мета дослідження – окреслити найсуттєвіші ознаки й особливості жіночих імен *Катерина*, *Клавдія*, *Емма*; співвіднести та проаналізувати ці ознаки з характером та долею їх власниць.

Матір мого батька звали *Нелюбова* (дівоча Косарева) *Катерина Васиївна*. Вона мала двох рідних сестер. Це *Бендиченко* (дівоча Косарева) *Клавдія Васиївна* та *Косс* (дівоча Косарева) *Емма Васиївна*. На жаль, із нами залишилася тільки наймолодша сестра Емма.

Катерина. Ім'я походить від грецького слова „катарі ос”, що означає „чистий, непорочний”. Катерина, у розумінні більшості людей, викликає асоціації з „царським” ім'ям, з величавістю й владністю. Але в житті жінки, називані цим ім'ям, найчастіше нічого спільного з таким уявленням не мають. *Значення літер у імені Катерина: К* – стійкість, слабкість нервів і прозорливість; *А* – сила і воля; *Т* – тонка творча натура; *Е* – вивертність, хороше володіння мовою й допитливість; *Р* – догматичність і самовпевненість; *И* –приземленість і практичність; *Н* – творчі амбіції, гострий розум і увага до здоров'я; *А* – сила і воля. *Пестливі форми імені: Катеринка, Катеринонька, Катериночка, Катруня, Катрунька, Катруся, Катрусечка, Катречка, Катя, Катечка, Катюша, Кася, Касенька, Каська, Касуненька, Касюня, Касюнейка* [1, с. 146].

Моя бабуся *Катерина* була розумною, веселою, товариською, гарно співала й шила, прагнула виділитися з кола односельців, водночас була занадто ревнивою, дещо самовпевненою. Шлюб із моїм дідусем не вдався: вони розлучилися. Мою бабуся батьки називали *Катя, Катерина*, а мій дідусь, її чоловік – *Катя, Катруня*.

Клавдія. Жіноча форма імені Клавдій, що походить від латинського слова „клаудиус” – „кульгавий”. *Значення імені за літерами: К* – стійкість, слабкість нервів і прозорливість; *Л* – винахідливість, артистичність і логіка; *А* – сила і воля; *В* – мінливість і відсутність регулярності; *Д* – примхливість, комунікабельність і привітність; *І* – миролюбність, сприйнятливості і духовність; *Я* – творчі здібності, гідність і інтелігентність. *Пестливі форми імені: Клавда, Клава, Клавонька, Клавоочка, Клавуся, Клавусячка, Клавуська, Клавуня, Клавуничка, Клавуниченька, Клавуничка, Клавиця* [1, с. 149].

Безпосередньо з бабусею я не була знайома, знаю тільки те, що розповідали про неї родичі. Вона була спокійною, врівноваженою, доброю, допомагала, коли просили про допомогу. Відзначалася працьовитістю, наполегливістю. Працювала табельницею на шахті, а потім – сестрою-господаркою в міській лікарні. Мала гарну родину: люблячого чоловіка Петра та слухняного сина Олександра. Близькі називали її Клава, Клавочка, Клавця; на роботі – Клавдія Василівна.

Емма. Це ім'я запозичене з німецької мови. Емма – звучить прямо й напружено. У ній відчувається деяка замкненість і суворість, але це зазвичай лише маска. *Значення букв імені Емма:* *Е* – виверткість, хороше володіння мовою й допитливість; *М* – сором'язливість, дбайливість і працьовитість; *А* – сила й воля. Ласкаві форми імені: *Ема, Емонька, Емочка* [1, с. 135].

Емма Василівна – дуже гарна людина. З душею обладнаний будиночок, акуратно прибраний городик, затишна атмосфера – усе це справа рук моєї бабусі. Хоча вона вже й на пенсії, але сумлінно виконує обов'язки головної медичної сестри у шкіряно-венеричному диспансері. Щасливо живе у шлюбі з чоловіком – Леонідом Назаровичем, має гарного сина Юрія, який зараз живе в Німеччині. Розумна, весела, вихована, тактовна, комунікабельна, завжди може дати слухну пораду, з почуттям гумору, вольовим характером, надзвичайно добра, позитивна, з великим потягом до життя й жагучим бажанням працювати. На роботі її називають *Емма Василівна*, удома – *Емма, Емочка*. Дуже любить шити, в'язати, читати.

Дослідивши значення імен та характери й долі їх власниць, можу зробити висновок, що ім'я накладає свій відбиток на долю й темперамент людини. Різні імена – різні долі. Звичайно, на долю впливає не тільки ім'я, а й інші чинники, але воно також є значущим.

Література

1. **Масенко Л. Т.** Українські імена і прізвища / Л. Т. Масенко // К.: Т-во „Знання” УРСР, 1990. – 48 с.
2. **Скрипник Л. Г.** Власні імена людей / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська // К.: Наукова думка, 1996. – 333 с.

А. В. Нікітіна

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ОНІМ ЯК ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ОДИНИЦЯ В ТЕХНОЛОГІЯХ ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Лінгводидактика послуговується термінами, спільними з іншими науковими дисциплінами, передусім з лінгвістикою, педагогікою, психологією, психолінгвістикою. Відомо, що кожна наука аналізує різні аспекти досліджуваних понять і явищ, відповідні своєму предмету вивчення, – зокрема суть поняття чи явища, їх типологічні ознаки, місце в певній системі однорідних одиниць, взаємозв'язки та взаємовпливи, функційні й значеннєві характеристики тощо.

Мовні одиниці вивчають не тільки з погляду їх структури, семантики, функціонування в тексті, а також з погляду когнітивних, комунікативних ознак, кодових характеристик, дискурсних властивостей, реалізації в живому мовленні. Саме інтеграція наукових знань сприяє комплексному, багатоаспектному вивченню такого складного явища, як мова, що є для людини виразником картини світу, комутативним кодом, спрямованим на передачу й сприйняття інформації, висловлення думок і почуттів тощо.

Особливість засвоєння будь-якої мовної одиниці майбутніми вчителями української словесності полягає у формуванні знань про цю одиницю з лінгвістичного й методичного поглядів та у виробленні на цій основі відповідної фахової компетентності, дискурсної насамперед, адже вона представляє методичну обізнаність і вправність учителя – глибокий рівень знань, умінь і навичок в організації педагогічного дискурсу на уроках української мови.

Що ж має знати майбутній словесник про одиниці мови та методичні дії з ними в навчальному процесі? Як зрозуміти концептуальні ознаки мовного поняття чи явища, пізнати їх дидактичну й виховну суть? Що таке мовна одиниця як лінгводидактичне поняття? Відповіді на ці запитання шукають викладачі й самі студенти.

Ставимо за мету в цій публікації визначити мовну одиницю як лінгводидактичну, з її навчальним потенціалом, розвивальними й виховними можливості, а також окреслити

напрями формування у студентів навчального поняття – одиниці мовної системи й одиниці лінгводидактики.

З погляду лінгводидактики – галузі методики, що узагальнює теоретичні положення навчання мови та формує підґрунтя всіх часткових методик і технологій, – мова й окремі її одиниці є найважливішим засобом навчання. Розглянемо цікаві з методичного й дослідницького погляду такі мовні одиниці, як власні імена (оніми). Шляхи формування в майбутніх учителів-словесників поняття про онім як лінгводидактичну одиницю можна змодельовати у вигляді методичної структури, що спирається на когнітивні, психологічні, інформативні, комунікативні засади. Розуміємо цю методичну структуру як технологічний процес з найсуттєвішими ознаками технології педагогічного дискурсу, що передбачає вироблення стратегії й тактики навчання: програмуванням кінцевого результату навчальної діяльності, визначення цілей і змісту навчання, упорядкованість навчального процесу, поділу його на етапи й операції, оцінку, виправлення й корекцію результатів [1, с. 56 – 57].

Так, кінцевим результатом формування у майбутніх словесників поняття про онім як лінгводидактичну одиницю повинні стати фахові (насамперед лінгвістичні й методичні) знання, уміння й навички. Це є стратегічне завдання, реалізація якого свідчить про фахове опанування поняття. Студенти повинні *знати про онім* таке:

з лінгвістики: що означає ця мовна одиниця, яка її структура, функціональне призначення, історія вивчення, альтернативні наукові погляди, у яких лексичних і граматичних взаємозв'язках перебуває з іншими мовними одиницями – родовими й видовими поняттями, стилеві й стилістичні особливості, види мовного аналізу тощо;

з методики навчання української мови: місце в програмі курсу (відповідно до змістових ліній) та зміст і завдання навчального матеріалу розділу, предметом якого є ця мовна одиниця, особливості вивчення, ступінь складності цього матеріалу, етапи (від пропедевтичного до коригувального за своїм змістом) вивчення в різних класах, методи, прийоми,

технології навчання, мета й завдання навчання відповідно до типу й структурних компонентів уроку, способи реалізації принципів і підходів навчання, використання технологій усного й писемного мовлення, колективних, групових, парних, індивідуальних форм роботи, зміст рецептивної і продуктивної (творчої) діяльності учнів, види контролю, способи корекції знань, умінь і навичок учнів, особливості лінгвістичного аналізу мовної одиниці й аналізу тексту як її презентанта.

Студенти повинні вміти:

з лінгвістики: аналізувати наукові погляди вчених, самостійно структурувати навчальний матеріал підручників, посібників, електронних видань тощо, визначати особливості мовної одиниці в рівневій структурі мовної системи, характеризувати категорії мовної одиниці, зіставляти з іншими одиницями, здійснювати мовний аналіз, характеризувати стилістичні риси тощо.

з методики навчання української мови: здійснювати лінгводидактичний аналіз мовної одиниці, що передбачає вміння бачити її як об'єкт вивчення в усіх змістових лініях програми, добирати й обґрунтовувати ефективні технології, методи та прийоми навчання, володіти методикою мовного аналізу, у цілому оперувати мовною одиницею як засобом навчання.

Відповідна робота щодо фахового вивчення таких одиниць, як оніми, проводиться під час засвоєння курсів сучасної української літературної мови, методики навчання української мови в школі, стилістики, культури мовлення та ін., педагогічної практики, під час наукових досліджень із залученням різноманітних форм, методів, засобів навчання. Кожен вид роботи передбачає формулювання мети й визначення змісту навчання.

Аудиторні заняття спрямовані на засвоєння лінгвістичної інформації про мовну одиницю, зокрема студентам слід усвідомити, що онім (від гр. *опута* – ім'я) – будь-яке власне ім'я, словосполука, речення; служить для ідентифікації та індивідуалізації – виокремлення названого ним об'єкта серед інших об'єктів; містить стилістичну, емотивну, естетичну інформацію [2, с. 426 – 427]. Оніми засвоюють спіралеподібно

й розосереджено – у процесі вивчення лексикології і граматики, орфографії, стилістики, лінгвістики тексту. Студенти звертають увагу на значення, правопис, словозміну, корелятивні відношення (наприклад, омонімію й полісемію, апелятивізацію онімів, аспекти вивчення онімів ономастикою – географічний, лексикографічний, лексикологічний, текстовий, логічний, психологічний, семіотичний, когнітивний, соціологічний). Лінгводидактична підготовка майбутніх учителів-словесників містить наукові засади методики навчання власних назв, методичні вміння й навички формування в учнів поняття про власні назви, зіставлення із загальними назвами, використання великої літери і лапок під час написання тощо.

Важливим вмінням для вчителя є здійснення лінгводидактичного аналізу онімів і текстів з використанням цих одиниць. Такий аналіз вимагає концептуального підходу – усебічно сформованого уявлення про дидактичні властивості, розвивальний, виховний, дослідницький потенціал власних назв.

Так, саме власні назви дають змогу формувати в учнів українознавчу й красназнавчу компетентність, виховувати шанобливе ставлення до традицій українського найменування, усвідомлення власних назв як важливих концептів української культури в цілому.

Отже, основними напрямками формування у студентів навчального поняття про онім як одиницю мовної системи й одиницю лінгводидактики є *вивчення лінгвістичної й лінгводидактичної інформації* відповідно до програм навчальних курсів, *опанування методики навчання власних назв у школі та науково-дослідницька діяльність*.

Література

- 1 **Дичківська І. М.** Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. **Селіванова Олена** Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля – К, 2006. – 716 с.

Владислава Полухіна

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ЩО В ІМЕНІ ТВОЇМ...

Власні імена, як і люди, живуть своїм життям: народжуються, сходяться, розходяться, переплітаються, губляться і, врешті-решт умирають. Хоча ні, не умирають! Вони перероджуються.

Ми живемо в місті Луганську, це – чудове місто, воно об’єднує 18 районів, 975 населених пунктів. Вулиці розширюються, їм дають назви, зв’язані з рельєфом, з історією. Є в Луганській області вулиці, які пов’язані з іменами героїв Молодої гвардії.

28 вересня 2012 виповнилось 70 років з дня створення підпільної молодіжної організації „Молода гвардія”, яка внесла неоціненний внесок у боротьбу з фашистськими загарбниками під час Великої Вітчизняної війни. Подвиг юнаків і дівчат шахтарського міста Краснодон, Луганській області, увічнив імена героїв – представників різних національностей колишнього Радянського Союзу. Їх іменами названо багато вулиць нашої області: у Ровеньках є вулиця Олега Кошового, у Краснодоні – площа імені „Молодої гвардії”, квартал Миколи Петровича Баракова та квартал Пилипа Петровича Лютикова, у селищі Краснодон – вулиця Ніни Старцевої та вулиця Антоніни Єлисеєнко, у місті Суходільськ – вулиця Віктора Третьякевича. Що в іменах цих героїв?

Любов, Любава – любов (праслов’янське). Любов – вершина тріади Віра-Надія-Любов. Ім’я завжди було популярним і улюбленим, хоча зараз поширене рідше, ніж раніше, на селі частіше, ніж у містах. Короткі форми імені: *Люба, Любаша, Любаня, Любавка*. Любов Римська (отроковице, мучениця) у віці 9 років і її сестри Віра 12 років і Надія 10 років одна за одною були обезголовлені після мук за віру Христову перед очима матері. На третій день в 137 році їх мати, мучениця Софія, померла на могилі дочок.

Антоніна, Антоніда – противниця (латинське) – жіноча форма від імені римських імператорів Антоничів. Ім’я старовинне, але не пішло в забуття, а живе. Короткі форми

імені: *Тоня, Тонюня, Тонюра, Нюся, Тонюха, Антося, Антоша, Тося, Тася, Ніна, Іна, Ніда.*

Антоніна Кродамская (діва, мучениця). Після жорстоких мук за віру Христову була кинута в яму з вогнем і засипана землею у 313 році. Антоніна, свята мучениця, 26 (13) червня. Свята мучениця Антоніна постраждала в III столітті під час гонінь на християн при імператорі Діоклетіані в місті Нікеї. За сповідання християнської віри її всіляко катували – палили вогнем, клали на розпечену сковороду, просвердлили розпеченим руки й ноги і, нарешті, кинули в темницю, де свята нудилася два роки. Але муки не зломали дух святий Антоніни, вона до самої кончини сповідувала віру в Христа. Нарешті, переконавшись у безплідності своїх спроб, кати кинули мученицю в море. Жорстокий імператор ніяк не зміг змусити її відректися від Господа і принести жертву язичницьким ідолам. Устрашаючи катів, святий мучениці з'явилися ангели Божі. Зміцнена благодатною Христовою силою, вона залишилася неушкодженою навіть тоді, коли її поклали на розпечений залізний одр. Нарешті, після довгих катувань, святу Антоніну зав'язали в мішок і втопили в озері.

Уляна – щастя (латинське), російська форма імені від римського Юліанус. Староруська вимова Іуліанія. Сьогодні це красиве, звучне ім'я використовують дуже рідко. Коротке значення імені: Улянка, Уля, Уляша, Люля, Ляля.

Праведна Іуліанія народилася в сім'ї благочестивих дворян, але батьки померли, коли дівчинці було лише шість років, і її прихистила сестра матері. З дитинства вона любила працю, піст і молитву, прагнула до благочестивого життя. Власник села Лазаревського Георгій Осоріна, дізнавшись про благочестиву дівчицю, взяв її собі в дружини, але й нові домашні турботи не перервали духовного подвигу праведниці (тоді їй було лише 16 років). Нові родичі полюбили її за лагідність і привітність і незабаром довірили їй керування будинком. Усе своє довге життя праведна Іуліанія провела у молитві і благодіяння і з миром відійшла до Христа (в 1604 році). Після її смерті стали відбуватися чудесні знамення, а через 10 років були знайдені святі мощі праведниці, що виділяють чудесне миро, подавали зцілення багатьом хворим.

Віктор – переможець (латинське). „Аве, Віктор!” – „Хай живе переможець!” Такими вигуками стародавні римляни зустрічали полководців в дні тріумфів. У наш час популярність імені поступово знижується. Віктор-воїн постраждав за віру Христову – після довгих катувань був обезголовлений у II столітті. При спостереженні за його стражданнями увірувала у Христа і постраждала за нього свята мучениця Стефанида.

Микола – переможець народів (давньогрецьке). Ім'я дуже часте в XIX столітті, у I половині – середині XX століття ставало рідкісним, зараз його знову охоче дають дітям. Блаженний Миколай, Христа ради юродивий, Псковський, жив в XVI столітті. Він здійснив багато чудес і знамень; але найбільшою його заслугою перед жителями Пскова був порятунок міста від гніву царя Івана Грозного. Коли в 1570 році цар з опричнина увійшов у місто, щоб розорити його, усі жителі Пскова стояли на колінах і тримали в руках хліб-сіль. Юродивий Микола, як дитина, сів на паличку і під'їхав до царя зі словами: „Іванко, Іванко, поїсти хліба-солі, а не християнської крові”. Тим самим блаженний повчав царя, докоряючи його за підозрілість і жорстокість. Після цього блаженного ще два рази довелось алегорично докорити царя; вражений його повчаннями, Іван Грозний залишив свій намір і пішов із Пскова, не торкнувши його. Помер блаженний Микола в 1576 році.

Іван – милість Бога (давньоєврейське) – так традиційно трактується це ім'я. Але в стародавній Іудеї воно вимовлялося як Йоханаан. Російське ім'я, ймовірно, походить від прабатька слов'ян Вана. У давнину всіх слов'ян називали „ванами“. Християнство додало до імені тільки одну букву „і“.

Ім'я утворює сполучну ланку між Старим і Новим Заповітом, будучи останнім у ряді старозавітних пророків і першим святим Нового Завіту, у якому розповідається його історія. Він був сином Захарія, священика Єрусалимського храму, і Єлисавети, родички Діви Марії. Після Різдва Ісуса Христа цар Ірод наказав побити всіх немовлят. Єлисавета втекла з шестимісячним Іоанном у пустелю, де їх врятувала скеля, яка розступилася по її молитві й зачинилася за ними. Захарія був убитий воїнами Ірода, Єлисавета продовжувала жити з сином у пустелі й там померла. Отрок Іоан жив у пустелі. У 30 років

Іоанн вийшов на проповідь про покаєння до людей, хрестив у водах Йордану всіх, хто приходив до нього в духовному каятті. Іоанну сподобалось хрестити Ісуса Христа і він оголосив про те, що Ісус – Месія народу. Після хрещення Господнього Іоанн був ув'язнений Іродом Антипою, який засуджував його за те, що той, залишивши законну дружину, жив разом з Іродіадою за життя колишнього чоловіка, свого брата, грубо порушуючи тим самим іудейські звичаї. У день свого народження Ірод влаштував бенкет, на якому його падчерка Соломія настільки догодила йому своїм танцем, що він необачно обіцяє виконати будь-яке її бажання. За намовою Іродіядина Соломія вимагає голову Іоанна Хрестителя. Ірод Антипа не наважувався страчувати Іоанна, лякаючись його популярності, але тепер він вимушений це зробити. Тіло Іоанна Хрестителя поховали учні, голову в глиняній посудині похоронила дружина урядника Ірода на Оливній горі.

Римма Рибіна

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ІМ'Я ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ХАРАКТЕР

(на матеріалі імен студентів III курсу спеціальності „Музичне мистецтво”)

Серед усіх живих істот на Землі лише людина дає імена собі та навколишнім предметам. Споконвічний сенс називання – позначити суть, характерну особливість. При хрещенні Бог дає людині двох ангелів: ангел-охоронець захищає від зла і нещастя, а ангел – святий покровитель, чие ім'я носить людина, молиться за неї Богу, тому день пам'яті святого є днем іменини людини, днем ангела. Наші прашури називали своїх дітей за зовнішністю чи особливими прикметами: *Красава, Білаш, Чорниш, Світлана, Рудана, Русана, Малуша, Брюхан, Лизогуб, Губар*, характером *Добриня, Доброніга, Веселик, Веселина, Сміяна, Милюта, Крик, Шумило, Любим, Забава, Пискун*. Чи від часу, місця або обставин народження дитини *Бажана, Бажан, Ждан, Неждан, Нечай, Олеся* („лісова”), *Весна, Найда, Дунай*. Деякі з них дійшли до нас як прізвища. Утворювали імена від побажань-заклинань, як-от: *Богдан* (Богом даний), *Людмила* (людям мила), *Станіслав* (стань

славним), *Володимир* (володїй миром), *Віра, Влада, Воля, Надія, Любава*. Дівчаток нерідко називали іменами рослин: *Лілія, Мальва, Ружа, Рута, Цвітана, Яворина, Ялина*.

Після хрещення Київської Русі змінилися імена й спосіб іменування. Імена почали вибирати зі списку канонічних імен апостолів, проповідників та святих мучеників – з місяцеслова. Оскільки християнство зародилося в Іудеї, то до місяцеслова потрапило чимало давньоєврейських імен (*Анна, Яків, Данило тощо*), а що поширилося з Іудеї на Давній Рим та Давню Грецію – то багато грецьких та латинських імен.

Ім'я та характер, ім'я та моральний вміст особистості, ім'я та доля людини – чи існує між такими поняттями зв'язок? Над цим питанням замислювалися ще наші пращури та відповідали на них позитивно.

Людина, її ім'я, сутність, лінія поведінки, її майбутнє нерозривно пов'язані між собою. Ім'я ототожнюють з людиною, через нього вона усвідомлює саму себе та спілкується з навколишнім середовищем. Якщо звучання імені людини може викликати в інших людей будь-яке почуття, то це почуття буде автоматично переноситися на власника цього імені.

Обираючи ім'я для дитини, перш за все треба знати значення по батькові. Негативні риси характеру, що дістануться людині від імені по батькові треба пом'якшувати та приглушати іменем. Не дуже гарну характеристику одного з компонентів можна з успіхом компенсувати позитивним значенням іншого компоненту. Володіючи цією інформацією, розглянемо характеристику імен групи студентів „Музичне мистецтво” III курсу.

Дмитро – грецькою Demetrios – стосовний до Деметри, належний їй; у грецькій міфології Деметра – богиня родючості та хліборобства. Умілий, винахідливий, не боїться праці. Друзі цінують у ньому товариськість, здатність легко пережити будь-які невдачі. Великим авторитетом є його мати. „Весняний” – упертий, непередбачуваний. Може стати художником – декоратором, скульптором, письменником.

Сергій – латинське, римське родове ім'я – Sergius; можливо від servus – слугитель. Він турботливий, здатний

співчувати. Сергія легко образити. Але свої проблеми намагається вирішувати самотужки. Тільки коли проблема ставить його у глухий кут, він може прийти до батьків за порадою. „Осінній” Сергій може стати лікарем – хірургом, електронником, викладачем точних наук, директором підприємства.

Ярослав – слов’янське – від яр- (ярий), слав- (слава). „Літній” *Ярослав*, особливо „липневий” дуже добрий. Але в цей же час може бути впертим. Він легко піддається впливу. Він стане таким, яким його виховують його батьки. Треба тільки знати, як впливати на нього, щоб не образити його. Але й дорослий *Ярослав* дуже залежить від оточення. Він любить дітей, тварин, квіти.

Федір – ім’я має давньогрецьке походження й означає „Божий дарунок”. Федір у дитинстві похмурий, мовчазний і впертий. Він ніколи не виступає ініціатором дитячих ігор і перебуває іноді осторонь від однолітків. У Федора „золоті руки”, уміє робити майже все.

Денис – це ім’я походить від давньогрецького імені Діонісіос. У міфології Древньої Греції Дионіс – бог природи й вина. Він переборює всілякі складності в житті. Часто йому посміхається фортуна. Може виграти велику суму в лотерею. Денис із дитинства на все життя запеклий колекціонер. Не боїться кропіткої роботи. Принциповий. Часто нав’язує свої ідеї навколишнім.

Віктор – ім’я походить від латинського слова „Віктор”, що означає „переможець”. *Віктор* – борець за справедливість. Довідавшись про поганий вчинок рідних або близьких, буде довго волати до їхньої совісті й розсудливості.

Ганна – давньоєврейське, від *chanan* – він був милостивий, виявляв ласку. Це справедлива та стримана дівчина. Ретельно та заздалегідь продумує усі свої плани. Віддана рідним та друзям, уважна, добра та лагідна. Ганна не піддається сторонньому впливу, але сама благодатно впливає на оточення. У цієї дівчини сильна воля та віра в саму себе. Ганна, що народилася весною, примхлива та романтична.

Олена – грецьке, можливо, від *hele* – сонячне світло.

Занадто зворушлива, чуйна та дуже вразлива. Олена має твердий характер та волю, які ховає під маскою тендітності та наївності. Дивовижно здібна до навчання, але підходить до цього питання з притаманною їй фантазією. Вона цікавиться всім, що пов'язано з мистецтвом.

Ім'я *Тетяна* – за однією з версій має давньогрецьке походження й означає „упорядниця, засновниця”. Тетяна – емоційна дитина, уміє постояти за себе, практична й принципова. Але принципи її багато в чому залежать від настрою. Серед ровесників намагається бути лідером. Важко переносить одноманітність і тому прагне відвідувати спортивні секції, хореографічний гурток, курси рукоділля.

Римма – старе, рідке ім'я, походить від назви міста Рим.

Римма виділяється здатністю встановити контакт із людьми, завоювати їх довіру. Вона відчуває, як краще поводитися, що потрібно сказати, щоб домогтися свого й одержати перемогу.

Людині багато чого дається для власного удосконалення, для переборювання своїх слабкостей та вад, але, щоб зробити це, вона спочатку повинна дізнатися про них. Ім'я спрямовує життя людини в конкретне русло, але й сама людина повинна визначити свій власний моральний зміст. Ім'я як емблема особистості, ознайомлений зможе зчитати з нього більше, ніж з докладної розповіді.

Але не треба сприймати це так, що тільки ім'я все вирішує, що характер та доля людини визначені і влада імені над долею людини фатальна. Характеристика імені дає людині шанс розвивати свої таланти і здібності.

Література

1. **Скрипник Л. Г.**, Дзятківська Н. П. Власні імена людей. Словник-довідник. К. : Наук. думка, 1996. – 335 с. 2. **Тайна имени** : Сборник. – Харьков : ИКП „Паритет ЛТД”, 1994. – 608 с. 3. **Глинський І. В.** Твоє ім'я – твій друг. – Видво „Веселка”. – К., 1978. – 236 с. 4. **Зима Д.**, Зима Н. Имя и судьба. – М. : РИПОЛ КЛАССИК, 2003. – 640 с. – (Золотая коллекция магических знаний)

Аліна Савченко

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ВЛАСНЕ ІМ'Я ОСОБИ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ЗНАК

Ім'я людини протягом століть у всіх народів вважалося показником приналежності до певного соціуму, культури. Ім'я традиційно розглядалося як нематеріальне багатство, яке має статус самооцінки. Соціальні за своєю природою, вони відіграють роль вагомих етнокультурних символів. Як один із найважливіших засобів ідентифікації людини вчені розглядають особове ім'я, яке несе в собі інформацію про національну, сімейну, родову, релігійну приналежність людини, і виконує тим самим роль соціального знака особи. Наймення є тим соціокультурним знаком, який людина отримує при народженні. Як в подальшому вона починає сприймати своє ім'я – проблема до нашого часу емпірично не досліджена, незважаючи на те, що ім'я, на думку деяких дослідників, повинно відповідати комфорту його носія.

Мета розвідки – розкрити роль власного імені особи в молодіжному середовищі.

Багато народів світу вірили в магічну силу імені, його нерозривний зв'язок з людиною, яку воно називає. Вірили в це й давні слов'яни. Тому часто нарікали дітей назвами звірів – Вовк, Ведмідь, Зубр, вважаючи, що такі імена відлякуватимуть злих духів. Дитину могли назвати й негарним ім'ям (Некрас, Поганка, Нехорош, Мал, Крив), сподіваючись, що воно не сподобається нечистій силі і вона залишить дитину в спокої [8].

У кінці IX ст., коли Київська Русь прийняла християнство, на зміну давньоруським найменням прийшли християнські імена грецького, латинського і староврейського походження, запозичені з Візантії разом з релігією.

У православних святцях, на відміну від католицьких, на кожен день року припадає, як правило, згадування кількох святих, отже, священник мав можливість вибору імені з-поміж декількох. Деякі імена згадувались у святцях неодноразово, іноді понад 10 разів, інші ж були рідкісними, екзотичними. Згадаймо в цьому зв'язку історію наречення героїні повісті І. Нечуя-Левицького „Микола Джеря”: „Ту дівчину звали

Нимидорою. Піп був сердитий на її неслухняного батька й надавав його дітям таких іменнів, що всі люди на селі ніяк не могли убгати їх собі в голову, а баба-повитуха ніколи не могла донести в своїй голові того ймення додому і губила його на поповому порозі. Тій дівчині піп дав ймення Минодора, а люди на селі звали її Нимидорою” [9, 52].

У 20-х роках було ліквідовано церковний список і введено свободу вибору імені. Імена-неологізми поповнювалися за рахунок назв квітів: *Лілія, Піонія* тощо. Іменами ставали слова-символи епохи типу *Геній, Ідеал, Ідея, Новела, Іскра* тощо. Поширеними стали імена, запозичені із західноєвропейських мов, на кшталт *Альберт, Арнольд, Артур, Вільгельм, Франц, Жанна, Елеонора, Джульєтта* та подібні. Їх поширенню сприяли популярні твори зарубіжної художньої літератури, преса, радіо, кіно.

У наші дні переважна більшість імен, якими називають новонароджених, належить до системи традиційних імен, успадкованої від попередніх поколінь, але естетично відшліфованої. Отже, цілком добровільно обираючи ім'я для дитини, ми, не усвідомлюючи цього, підкоряємось певному колективному смакові, моді на імена, примхи якої не завжди вдається встановити.

Але ж яку роль виконує ім'я на різних етапах розвитку людини? У ранньому віці дитина за допомогою імені ідентифікує себе. Дитя не уявляє себе поза ним, радіє йому. Ім'я своєрідно вмотивовується в основу дитячої особистості. Усе, що стосується імені дитини, набуває для неї особливого особистісного сенсу. Важливість імені для формування особистості дитини не можна переоцінити. З імені починається звернення до неї, похвала або осуд за недозволені дії. Із власного імені дитина раннього віку починає своє спілкування.

В уявленнях підліткового та юнацького віку ім'я переважно пов'язане з реалізацією тих функцій, які відображають актуальні для певного вікового етапу завдання соціалізації особистості, а саме: комунікативної, індивідуалізуючої, ідентифікуючої. Ставлення до особистого імені в цьому віці пов'язане з самооцінкою, а також з такими особистісними якостями, як товариствість, довіра до

оточуючих, уміння налагодити взаємини в колективі, орієнтація на виконання соціальних вимог, емоційна стійкість, високий рівень самоповаги, турбота про свою суспільну репутацію.

Дослідник Глинський І. В. виділив аспекти, які зумовлюють позитивне чи негативне ставлення людини до свого імені: 1) підсвідоме сприйняття слова через його ритмічність, пластичність, мелодійність; 2) поширеність. При цьому сила впливу імені тим більша, чим менше воно вживається; 3) асоціації, пов'язані з іменем; 4) образ героїв історії та культури, що мали це ім'я; 5) конкретна суть та значення імені як слова [4, 37]. Ставлення до власного імені осмислене, воно характеризується вмістом когнітивної складової (позитивної чи негативної оцінки різних форм імені), знанням про походження, бажанням (небажанням) змінити своє ім'я.

Зміну ставлення до власного імені пов'язують з соціально-психологічними чинниками (зміна самосвідомості й самооцінки, соціальної ситуації, думка інших людей). Від підліткового до юнацького віку оцінка власного імені збільшується, що можна пов'язати із зростанням рівня прийняття особистого імені.

Отже, ставлення до особового імені відрізняється в різних вікових групах, а зміни ставлення до нього співвідносяться з переломними етапами соціалізації особистості.

Для більш точної відповіді на питання про ставлення до власного імені, ми провели невелике соціологічне опитування серед студентів нашого університету. На питання відкритого типу: *Яку функцію виконує ім'я як засіб соціалізації?* зафіксовано такі відповіді: 54,5 % відповіли, що власне ім'я виконує функцію; 25 % – ідентифікуючу функцію; 18% – індивідуалізуючу функцію; 13 % – захисну функцію.

На питання: *Як ви ставитесь до свого імені?* відповіли: дуже подобається – 20 %, подобається – 40,5 %, нейтрально – 39,5 %; 79,5 % опитуваним більше подобаються скорочені чи пестливі форми власного імені, ніж повні.

На питання *Що можна вплинути на зміну ставлення до*

свого ім'я? зафіксовано відповіді такі: 31 % – зміна соціальної ситуації; 43 % – думка значущих осіб.

Отже, експеримент показав, що основні функції, які виконує ім'я, – комунікативна та ідентифікуюча. Більшості опитуваним подобається власне ім'я, але є й такі, яким більше імпонують різноманітні скорочені форми. А на ставлення до власного наймення може вплинути думка важливих осіб, у житті носія імені.

Загалом, роль особового імені в сучасних людей змінюється з віком. Існує багато чинників, які зумовлюють позитивне чи негативне ставлення людини до свого імені, але особи упевнені в собі, з відчуттям власної значущості та гідності сприймають власне ім'я цілком позитивно. Зменшено-пестливі форми імені подобаються багатьом тому, що вони асоціюються з безтурботним дитинством, добрим ставленням батьків, піклуванням старших родичів тощо, а в дорослих людей час від часу є потреба відчутти себе дитиною, що є своєрідною терапією стресів.

Література

1. **Андреева Г. М.** Социальная психология. Учебник для высших учебных заведений / Г. М. Андреева. М.: Аспект-Пресс, 1996. – 376 с.
2. **Бестужев-Лада И. В.** Исторические тенденции развития антропонимов / И. В. Бестужев-Лада // Личные имена в прошлом, настоящем, будущем. М.: Наука, 1970.
3. **Гафуров А.** Им'я і суспільство / А. Гафуров. М.: Наука, 1987.
4. **Глинський І. В.** Твоє ім'я – твій друг. К.: Веселка., 1998 – 236 с.
5. **Горбаневский М. В.** В мире имён и названий / М. В. Горбаневский. – М.: Знание, 1987. – 208 с.
6. **Івашко В. А.** Як вибирають імена /В.А. Івашко – К., 1988. – 239 с.
7. **Лосев А. Ф.** Из истории имени / А. Ф. Лосев // Вопросы философии. – 1997. – № 5.
8. **Машинець О.** Українські імена та прізвища / О. Машинець – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: a.ratta-ukraine.com/sacred_ua.php
9. **Нечуй-Левицький І.** Микола Джеря. Кайдашева сім'я / І. Нечуй-Левицький. – Донецьк: БАО., 2000. – 280 с.
10. **Никонов В. А.** Личное имя социальный знак / В. А. Никонов // Советская этнография. –1967. – № 5.

Катерина Ульянова

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

МАГІЧНА СИЛА ЖІНОЧИХ ІМЕН

Кожна людина має своє власне ім'я, яке йому подарували з самого народження його батьки, або ще раніше. Ім'я-долю!

Так, це вже не новина. Говорять, що треба ретельно й обережно ставитися майбутнім батькам до того, як назвати свою дитину, тому що ім'я – це майбутнє дитини, її доля. Не випадково в народі говорять: „Коли змінюєш своє ім'я – змінюєш свою долю”.

У наші дні на території сучасної України простежується тенденція вживання різноманітних імен, які були запозичені із західноєвропейських країн (*Артур, Елеонора, Жанна*) [1, с. 8], імена-кальки з грецької мови (*Богдан, Любов*) [1, с. 8], жіночі імена, які утворилися від чоловічих імен (*Руслана, Іванна*) [1, с. 12] та інші.

Такі імена, як Богдана, Іванна, Яна, походять від чоловічих імен (*Богдана* від імені *Богдан*, *Іванна* від імені *Іван*, *Яна* від імені *Ян*), а ще вони пов'язані між собою „божественним” значенням.

Канонізовані церквою імена приживалися поступово [2, с. 236], зазнавали адаптації, пристосування до звукової і словотворчої системи рідної мови. У результаті виникали відмінні від канонічних народні варіанти християнських імен. Так змінилися запозичені імена згідно з місцевими мовними особливостями і в інших народів, наприклад, різні, на перший погляд, такі імена, як східнослов'янське *Іван*, польське *Ян*, походять від одного імені, яке в давній Іудеї вимовлялось як Йоханаан і означало, „божий дар”. Таке саме значення має наше слов'янське ім'я *Богдан* [1, с. 8]. Тобто *Богдана*, *Іванна* та *Яна* теж означають „божий дар”.

Та це ще не все. Сьогодні часто можна натрапити на скорочені імена, імена пестливого характеру, або, навпаки, зневажливого. Дивно, але іноді ми не в змозі впізнати те чи інше ім'я, або згадати, яку воно має повну форму. Імена, залежно від ситуації, можуть виступати у найрізноманітніших видозмінах. Поряд з офіційними повними документальними іменами існують розмовнопобутові (скорочені, чи усічені,

здрібніло-пестливі та згрубіло-зневажливі) їх варіанти. [1, с. 9 – 10].

Поява таких варіантів пов'язана з додаванням до імені певних суфіксів, закінчень, наприклад, ім'я *Іванна* має такі варіанти – *Іваннонька* (суфікс *-оньк*, закінчення *-а*), *Іванночка* (суфікс *-очк*, закінчення *-а*), *Іванка* (суфікс *-к*, закінчення *-а*), *Іванця* (суфікс *-ц*, закінчення *-я*). [1, с. 142].

Іноді існують форми того самого імені, що починаються різними літерами. [1, с. 25], наприклад, ім'я *Богдана* може мати скорочення початкової частини й починатися з другої частини складу, а саме на літеру „Д”: *Дана*, *Данка*, *Данонька*, *Даночка*, *Данусенька*, *Данусечка*, *Дануська*, *Дануся*.

Чергування приголосних звуків в імені *Яна*: *Ясюня* (чергування н-с), *Ясочка*, *Ясонька*. [1, с. 192].

Яна – *Януся*, *Янонька* (суфікс *-оньк*, закінчення *-а*), *Яночка*(суфікс *-очк*, закінчення *-а*), *Януся*, *Янка*, *Янця*.

Богдана – *Богданонька*, *Богданочка*, *Богданця*, *Богданка* [1, с.122].

Можемо спостерігати подвоєння сонорного приголосного „н” у засвоєному імені *Іванна*. [1, с. 288].

Література

1. **Скрипник Л. Г.** Власні імена людей: Словник – довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – 3-е вид., за ред. Русанівського В. М. – К.: Наук. думка, 2005. – 8 – 10 с.
2. **Худаш М. Л.** З історії української антропонімії / М. Л. Худаш – К., 1977. – 236 с.

Тетяна Шульга

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ПОЕТИЧНІСТЬ ЖІНОЧИХ КВІТКОВИХ ІМЕН

Квіти ваблять наш зір незвичайною ніжністю, красою, веселкою теплих кольорів, і, можливо, саме тому батьки люблять називати своїх доньок „квітковими” іменами. Квіти й жінки – невіддільні. Букет у руках прекрасної дами, жінки, які „чаклюючи” над улюбленими кімнатними квітками, створює чарівний сад, – що може бути природніше?

Символом краси, цнотливості й доброзичливості ввійшла до наших пісень лілія, лілея, що запозичила свою назву з

латині. Тож і не дивно, що в Україні чимало дівчат носять ім'я цієї чарівної квітки-красуні: *Лілія, Лілея*.

Наймення *Маргарита, Грета, Гретхен* та ін. ведуть свій родовід од назви однієї з квіток – маргаритки (буквально – перлина) в її французькому звучанні.

Останнім часом вельми модними стали імена: *Віола, Віоля, Віолета*. Звідки вони примандрували до нас? Виявляється, теж із сторінок ботаніки, бо й латинське *віола* і французьке *віолета* є не що інше, як назва квітки – фіалки.

Троянди або Лілії не можуть не знати, яке місце займають ці красуні в рослинному світі: розою назавжди зайнятий трон цариці кольорів, а лілія гідно носить звання королеви. У той же час багато інших володарок „квіткових“ імен не здогадуються про існування своїх „двійників“. Уявіть собі ситуацію, що недосвідчена людина виявила мимовільним свідком такої розмови: „Ти не хотіла б посадити вероніку?“ або „Раджу тобі купити Євгену“. Погодьтеся, розмова може здатися не тільки дивною, але навіть змовницькою або кримінальною. Але така бесіда – це більш ніж мирний діалог любительок квітів.

Вероніка – миле жіноче ім'я й назва симпатичної рослини вероніки (*Veronica*) з сімейства сім. Правда, в ботаніці прийнято робити наголос на другому складі. Вероніка дібровна (*V. chamaedris*) – низькоросла дикоросла рослина з невеликими суцвіттями з дрібних синіх квіток, яка поширена за містом буквально на кожному кроці. У садових веронік квітки більші. Вони, як правило, зібрані в елегантні колосовидні або китицеподібні верхівкові суцвіття. Особливо популярні такі види вероніки: колосиста (*V. spicata*), сива (*V. incana*), простерта, або та, що стелиться (*V. prostrata*).

Євгенія. Назва цієї кімнатної рослини з сімейства миртових звучить як жіноче ім'я, хоча отримано воно на честь принца Євгенія Савойського – відомого полководця. Євгенія миртолиста (*Eugenia myrtifolia*) схожа своїм численним дрібним блискучим темно-зеленим листям і білими запашними квітками з сильно виступаючими тичинками на свого добре відомого родича – мирт звичайний. Листя при розтиранні приємно пахне. У *Євгенії* волотистої (*E. paniculata*) квітки

дрібні, білі, листя ланцетне, супротивне, глянцеве. За схожість з миртом, а також за соковиті, кисло-солодкі їстівні ягоди, що досягають на рослині, цей вид називають вишневим миртом. Особливо декоративні ряболисті форми. У Євгенії червонуваті спадаючі червоно-коричневі пагони, елегантне ланцетне листя, супротивні й білі плоди на кінцях пагонів.

Ванда – популярне польське ім'я й чудова тропічна (кімнатна), орхідея ванда (*Vanda*) з сімейства орхідних. Її розкішні великі (діаметром до 8 см) воскоподібні, гарної форми, ароматні квіти зібрані в кисті, які виростають з пазух листя. У рослини поясовидні або циліндричні м'ясисті й товсті повітряні корені. Забарвлення квіток різноманітне: однотонне – яскраво-червоне, рожеве, ніжно-бузкове, блакитне, коричневе, жовте, біле або фантастично змішане, іноді з сітчастим, плямистим або смугастим малюнком. Цвітіння триває майже цілий рік.

Емілія (*Емілі*) – це ім'я частіше поширене за кордоном. А до квітки з назвою емілія (*Emilia*) з родини складноцвітих, то, як культурна рослина, воно знайоме поки хіба що „просунутим” квіткарям-любителям, залишаючись для багатьох екзотичної рідкістю. Емілія яскраво-червона (*E. coccinea*), за формою своїх суцвіть схожа на звичайний осот. Їй довелося пережити погану славу пересічного бур'яну, поки за справу не взялися селекціонери, завдяки зусиллям яких вона перетворилася в дуже привабливу садову квітку з яскраво-червоними, іноді рудим забарвленням суцвіть-кошиків. До характеристики її суцвіть підходить прислів'я : малий золотник, та дорогий (пухнасті кульки емілії діаметром всього 1,5 – 2 см, зібрані на верхівках гілок квітконосів, буквально палають пунцом). Сила цього кольору, до речі, відображеного у видовій назві, дуже вражає. Зрізані квіти емілії поживлять будь-який букет. Напевно, ця рослина скоро знайде чимало шанувальників.

Феліція – ім'я рідкісне, а родинне йому – Феліцата – раніше було досить поширене на Русі. Декоративна рослина феліція амеловидна (*Felicia amelloides*), яку називають південноафриканською ромашкою, швидко набирає популярності. Цей вічнозелений міні-чагарник у відкритому

грунті наших широт не зимує, але чудово підходить для вирощування в саду в теплу пору. Пишні кущики феліції, над листям яких піднімаються численні чарівні ніжно-фіолетові суцвіття – кошики з яскраво-жовтими серединками, дуже гарні та зручні для вирощування в різних садових кошиках. Цвіте феліція в кінці літа – восени. Якщо зрізати живці з маткових рослин й укоренити їх навесні, то „ромашки” феліції розпустяться серед зими.

Література

1. Глинський І. Твоє ім'я – твій друг. Київ, Вид-во „Веселка” 1985. 2. Горбаневській М. Іван та Мар'я, „Русский язык”, М., 1984 р. 3. <http://www.livemaster.ru>.4.<http://www.naturelifepark.com>

АНТРОПОНІМІКА ЛУГАНЩИНИ: НАПРЯМИ, АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

О.В. Антонюк

(Донецький національний університет)

СЕМАНТИКА Й МОТИВИ ВИНИКНЕННЯ ДИТЯЧИХ І ШКОЛЯРСЬКИХ ПРИЗВИСК

За віком носія індивідуальні прізвиська поділяються на такі, що належать дорослим, та ті, що належать дітям. Дитячі прізвиська, на відміну від найменувань дорослих людей, в українському мовознавстві майже не вивчені. Серед російських мовознавців дослідженню дитячих прізвиськ присвятили роботи З. Нікуліна, О. Бороніна, Т. Мещерякова та ін. Однак і тут наявні нерозв'язані до цього часу питання. У Словнику російської ономастичної термінології подано дефініцію лише до прізвиська шкільного – це прізвисько, що присвоюється учнями своєму товаришеві [4, с. 116]. Таке потрактування значно звужує сферу функціонування антропоніма (поза увагою залишаються найменування дітей дошкільного віку, а також ті, що побутують серед дітей у різних групах).

Найпершим з'являється у дитини внутрішньосімейне прізвисько. Це особливий вид антропоніма, оскільки найменувач і найменовуваний знаходяться в близьких родинних зв'язках (у такому онімі найперше зафіксовано ставлення до дитини, а вже потім – характеристику). Прізвиськами стають здебільшого назви маленьких за віком чи розміром тварин: *Зайчик*, *Лисеня*, *Тигр'юнок*; назви ягід, маленьких за розміром плодів: *Вишенька*, *Горошинка*. Прізвиська вказують на особливості окремих частин тіла: *Носик*; колір волосся й особливості волосяного покриву: *Йожик* (волосся стирчить), *Ромашка* (світле волосся). Мотиваційною ознакою може стати характер дитини: *Плакса* (багато плаче); особливості поведінки: *Мартишка* (непосидюча, вертлява дівчинка). Іноді звуковий склад імені підштовхує найменувача до певних асоціацій: *Галчонок* < Галя, *Лисичка* < Леся. Такі антропоніми здебільшого вживаються ситуативно, коли родичі намагаються подразнити дитину, звернути увагу на якісь особливості в поведінці, зовнішності тощо.

За спостереженнями психологів, приблизно в п'ять років дитина намагається усвідомити значення імен шляхом фіктивної етимології (Віра – *вірить*, Соня – *спить* та ін.). Так з'являються дитячі відантропонімні прізвиська, створені за моделлю „ім'я + характеристика особи”, де другим компонентом є елемент, що вказує на якусь рису зовнішності, характеру, поведінки: *Саушка-Букашка*, *Маушка-Растеряшка* [2, с. 18]. Такі найменування хоч і вживають залежно від ситуації, проте сприймаються дітьми як образливі.

Учні початкової школи вживають прізвиська неактивно, нерегулярно. Школярі, знайомлячись один з одним, спочатку засвоюють імена та прізвища, а вже потім їх антропонімкон поповнюється й прізвиськами однокласників. Зазвичай прозивають фізично слабших або дівчаток. Авторами здебільшого є хлопчики, а дівчатка вживають прізвисько як відповідь на образу. Серед молодших школярів оцінно-характеризувальні прізвиська поширені не часто, що пов'язано з недостатнім соціальним досвідом дітей, а також обмеженим психологічним портретом партнера з комунікації [2, с. 20].

Школярі середньої ланки вживають прізвиська активніше. Вони вигадливіші, можуть утворити нетипові найменування [3, с. 81]. Мотивувальною ознакою часто виступає загальний зовнішній вигляд: *Кобіла* (огрядна дівчинка); окрема зовнішня ознака: *Сліпак* (поганий зір); розумові здібності: *Ботан* (старанний хлопчик), *Тупак*; особливості мовлення: *Шепеля* (шепелявий); уподобання: *Снікерс* (дуже любить цукерки); якийсь випадок: *Субота* (переплутав дні й прийшов до школи в суботу). Для репрезентації в прізвиську різних ознак і особливостей школярі активно використовують імена мультгероїв, героїв літературних творів: *Понка* (хода, як у каченяти з мультфільму), *Гаррі Поттер* (хлопчик схожий на героя з фільму). Такі найменування в основному сприймаються негативно, тому що мають виразну оцінність, за якою вимальовується палітра міжособистісних стосунків школярів [3, с. 78].

Нейтрально чи позитивно сприймаються неофіційні найменування, що належать членам предметних гуртків, спортивних секцій. Так, членів секції боксу прозивають *Кличко*, *Алі*; прізвиська *Геймер* (уміє грати в різні комп'ютерні ігри), *Хакер*

(випадково відкрив файли з документами директора школи) належать членам гуртка інформатики. У таких випадках антропонім є паролем, що вказує й на належність школяра до якогось певного колективу, і на його місце в цьому колективі.

Серед школярів старших класів простежується тенденція до обмеженого вживання прізвиць. У неформальному спілкуванні все частіше використовують гіпокористичний варіант імені (Саня, Стася, Яся та ін.). Серед прізвиць найпоширенішими є ті, що мотивуються іменами та прізвищами самих учнів. Це запозичені еквіваленти імен чи їхні скорочені форми: *Жан* < Іван, *Ніно́* < Ніна. Прізвиськами можуть бути імена, що не збігаються зі справжніми іменами носіїв: *Ваня* замість Артем, *Фе́дя* замість Сергій та ін. Ці прізвиська є табуйованими назвами (їх вживають тільки близькі друзі). Вони виступають способом відмежування офіційної сфери комунікації від неофіційної й надають спілкуванню характеру інтимності.

Отже, ім'я є потужним психологічним чинником формування особистісного „Я”. Від того, як дитину називають або як до неї найчастіше звертаються під час спілкування, значною мірою залежить формування її самосвідомості. Ім'я (особливо прізвисько) є найбільш очевидним засобом усвідомлення своєї якісної визначеності у світі [1, с. 31], засобом мобілізації внутрішніх позитивних потенцій з метою самовдосконалення, саморозвитку, формування конкретних уявлень про самого себе.

Література

1. **Берестнѣв Г. И.** Прозвище как фактор самосознания / Г. И. Берестнѣв // Семантические единицы в категории русского языка в диахронии : сб. науч. тр. / [редкол. : С. С. Валунина (отв. ред.) и др.]; Калинингр. гос. ун-т. – Калининград, 1997. – С. 30 – 36.
2. **Гаврикова Э. О.** Формирование антропонимии в детском речевом сознании : автореф. дис. на соискание учен. степ. канд. филол. наук : 10.02.01 „Русский язык” / Э. О. Гаврикова. – Тюмень, 2005. – 22 с.
3. **Данилевська О.** Шкільні реалії у свідомості українських підлітків (за результатами соціолінгвістичного дослідження) / О. Данилевська // Укр. мова. – 2009. – № 1. – С. 74 – 86.
4. **Подольская Н. В.** Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М. : Наука, 1978. – 199 с.

Н. С. Безгодова

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ПО БАТЬКОВІ ВЕЛИЧАЮТЬ...

Ім'я людини, ім'я по батькові та прізвище складають історію народу; вони тісно пов'язані з духовними й матеріальними традиціями, культурою. Роль імені не лише велика, але й по-особливому відзначена, і те, що піддається облікові й переповіданню, творить лише поверховий шар тієї таїни, яка пов'язана з іменем (В. Топоров); наше прізвище – це не сухий, позбавлений смислу паспортний знак, це живе слово, це пам'ять року, „естафета” поколінь.

Називання людей за ім'ям батька відомі ще з давньоруського періоду, хоча в минулу історичну добу вони за своєю функцією не були цілком тотожними сучасним іменам по батькові. У найдавніших писемних пам'ятках нащадків князя Ігоря іменують Ігоровичами, князя Мстислава – Мстиславовичами, Ізяслава – Ізяславичами тощо. Під найменням по батькові (Ярославна) відома героїня давньоруського епосу „Слово о полку Ігоревім” [1].

Раніше йменувати осіб назвами, утвореними від імені батька, мали право лише представники соціальної верхівки суспільства. З другої половини ХІХ ст. імена по батькові побутували як підкреслено шанобливі форми звертання до поважних осіб або людей старшого віку [1].

Мета пропонованої розвідки – проаналізувати імена по батькові (позитивна конотація), які побутують у селі Калмиківка Міловського району Луганської області.

І до сьогодні в селі зберігають традицію шанобливого звертання за ім'ям по батькові. Але такої честі заслуговує не кожний. У всі роки найповажнішими особами в селі були й залишаються вчителі (звичайно, це дуже радує!). Що характерно: дитина, яка тільки збирається до школи, уже знає, що її будуть учити *Ірина Євгенівна, Надія Андріївна, Антоніна Петрівна, Лариса Олександрівна* та ін. Адже батьки вдома в неофіційній розмові називають учителів саме так. Інколи навіть близькі люди не називають свого родича-учителя тільки за ім'ям, обов'язково додають по батькові. За порадою також звертаються до вчителів. Тому від мешканців села можна

почути: „*А Петрівна (Петровна) сказала...*” (Валентина Петрівна – колишня вчителька української мови і літератури), „*Треба запитати в Андрєєвни*” (Надія Андріївна – директор школи). Називання тільки по батькові (без імені) надає більшої поважності, бо цих людей знає кожний і ім'я тут не головне.

Окрім учителів, залишилася звичка називати за ім'ям по батькові односельців, які в різні роки обіймали керівні посади: *Олександр Дмитрович, Борис Петрович, Віктор Петрович* – голови колгоспу; *Олексій Васильович, Микола Олексійович* – голови сільської ради; *Любов Іванівна* – секретар Стрільцівської сільської ради, депутат.

Інколи важко згадати ім'я людини, але коли називають *Ілліч, Сидорівна (Сидоровна), Власівна (Власовна), Савелівна*, відразу стає зрозумілим, про кого йде мова. Ці імена по батькові поодинокі в селі, тому легко вирахувати особу, чого не скажеш про такі імена по батькові, як *Іванович – Іванівна, Петрович – Петрівна, Миколайович – Миколаївна* та інші, яких у цьому населеному пункті набереться не один десяток. Тут без імені не можна обійтися.

Життя імені батька продовжують у колі родини, а це створює певну традицію роду, яку, можливо, продовжать і діти дітей.

Відомий вислів: „По імені називають – по батькові величають” не втратив свого значення й дотепер.

Література

1. **Масенко Л. Т.** Українські імена і прізвища / Л. М. Масенко. – К. : Т-во „Знання”, 1990. – 48 с.

Христина Вакуленко

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

„ВСЕСВІТ” ІВАНА СВІТЛИЧНОГО

*Тут всесвіт безпечно чується в глибинах людського тепла,
І ніжні зорі прямують своєю небесною ходою...*

Іван Світличний

Кожен з нас у своєму житті неодноразово замислювався над визначенням Всесвіт, але точної відповіді ніхто не міг дати. Він настільки великий, що ми, навіть не можемо його уявити. Звичайно, така наука, як астрономія, дає більш-менш точне

визначення терміну Всесвіт, але ніхто ще не зміг його повною мірою дослідити.

Всесвіт – це індивідуальне поняття для кожної людини, кожен уявляє його для себе по-різному.

Ця тема настільки неосяжна і цікава, що не могла обійти стороною й наших письменників.

В творах і поезії нашого земляка, письменника, літературознавця, поета, перекладача Івана Світличного можна віднайти захоплення цією неосяжною красою всесвіту.

Слово всесвіт ми бачимо у таких віршах Світличного:

(„Моя мова”)

...Голос живої планети у Всесвіті – де ти?

Знову диск кручу. Довгі гудки...

(„Дзвонар”)

...Став татусем старий без причин.

Бийте, дзвони: всесвітній фурор!... [1, с. 345].

(„Червона зоря”)

...Поглинутье усе живуще забуттям.

І лиш вирлак Сагіл всесвітньо кров'янить... [1, с. 464].

(„Тіло”)

...Тут всесвіт безпечно чується в глибинах людського тепла,

І ніжні зорі прямують своєю небесною ходою

У п'ятмі, що владарює, аж шкіра вкорочується... [1, с. 505].

У віршах: „За статечних”, „Червона зоря”, „Сплін” письменник вживає слово *вселенський*:

...Бо як у вселенській круговерті переплутається все і всюди, ой, сутужно буде їм від того... [1, с. 211].

(„За статечних”)

...Останній свідок – круг червоного

Сагіла Кривавим оком снить вселенським мертвим сном... [1, с. 464].

(„Червона зоря”)

...Ані вселенський мор, що чути з-під вікна,

Ні блазня виверти, ні дотеп недолугий –

Ніщо не притлумить жорстокої недуги... [1, с. 473].

(„Сплін”)

Це ж слово автор вживає не лише у віршах, але й у статтях, зокрема:

„Він так невідривно зливається з природою, що не знає, „де починається і де закінчується білий нерозвитий всесвіт і де ти знаходишся в ньому”. Все постає перед ним у великих, космічних масштабах [1, с. 700].

„Я просто йду – і мрію на ходу”.

(„Боги і наволоч”)

Однаке бузина, хоч як зашкодила поетові, не була такою всесильною, щоб зовсім відгородити Ю. Петренка від світу. Давним-давно, ще пастухом, вийшов він на широкі простори свого села й одразу жзбагнув він, що зуміє обняти всесвіт обіруч.

Врешті, коли саме це сталося – не так уже й важливо. Важливо, що це сталося. Важливо, що всесвіт він обійняв, і обійняв обіруч, що поет не обмежився рамками тільки міста чи тільки села. Він заявив: „Йду я від сіл і від міст”. [1, с. 756].

У статті „Гармонія і алгебра” у четвертому розділі ми помічаємо підрахунки І. К. Білодіда частотуживаних слів у поезії Т. Шевченка, і бачимо, що „слово світ фіксується в словнику мови Шевченка 354 рази” [2, с. 82].

Отже, можна провести паралель між словом *всесвіт* і прізвищем письменника *Світличний*, і в слові *всесвіт* і в прізвищі є корінь *світ*, як щось неосяжне і як безмірно світле й тепле. Отже, можна пояснити таке захоплення автором „всесвітом”.

Література

1. **Світличний І.** Твори, поезії, переклади, публіцистики. – 2012. – 791 с. http://chtyvo.org.ua/authors/Svitlychnyi_Ivan/Tvory_poezii_pereklady_publitsystyka / 2. **Словник** мови Шевченка / Ред. кол. : В. С. Ващенко (відп. ред.) : в 2 томах. – Київ : Наукова думка, 1964. – 484 с., 566 с.

К. Д. Глуховцева

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

НАРОДНОРОЗМОВНІ ВАРІАНТИ ПРИЗВИЩ

Народнорозмовні варіанти прізвищ нерідко зберігають особливості, що відображають риси вимови чи специфіку функціонування загальних назв у говіркових системах. Зазвичай народнорозмовні варіанти прізвищ функціонують в усному мовленні, є ознакою розмовного стилю. Проте нерідко саме такі форми стають основою офіційного найменування людини. Ці

прізвища позначені рисами тієї говірки, на основі якої вони виникли.

Зазвичай учені такі місцеві прізвища розглядають як рівноправні з загальнопоширеними або приймають їх за нормативні паралельно з іншими локальними варіантами. Це зумовлено, переважно, наявністю варіантів у самих апелятивах або іменах людей (антропонімах), від яких походять прізвища.

Зібраний матеріал дає можливість стверджувати, що народнорозмовні варіанти прізвищ жителів Луганщини виявляють свою специфіку на різних мовних рівнях: фонетичному, словотвірному, морфологічному, лексичному.

Фонетичні особливості народнорозмовних варіантів прізвищ викликані здебільшого несистемними (іноді – системними) явищами, якими багате народне мовлення. До них передусім відносимо антропоніми, у яких порушено закономірність чергування [o], [e] з [i]: *Кітенко, Нісуля*. Створена в системі східноукраїнських говірок домінанта – уживання [i] в закритому складі (*Нерівна, Біловіл, Кривобік*) – тисне на антропоніми, у яких за аналогією [i] вживають й у відкритому складі. Такі варіанти особових назв свідчать про нестабільність фонетичних рис говірок, хитання в системі. Підтвердженням останнього положення є факти паралельного використання форм в офіційному вжитку, у яких закономірність основного для української мови чергування збережена, з тими, у котрих вона порушена: *Нісуля – Носуля, Нерівна – Неровна, Кривобік – Кривобок*. Такі хитання у вживанні прізвищ у говірках регіону засвідчують, що в живомовній стихії активно діють протилежні чинники: тиск домінанти та вплив південноросійських говірок, у яких така закономірність чергування не витримана. Загалом в офіційному вжитку мають закріпитися форми антропонімів, у яких витримана загальна закономірність чергування [o], [e] з [i], хоч зафіксоване в офіційному вжитку прізвище змінити важко.

Непоодинокими є випадки, коли в особових назвах функціонують гіперизми, явища, що є наслідком намагання мовців уникнути фонетичних рис, які в їх свідомості сприймаються як відхилення від діалектної норми. З метою відтворення правильної форми, відштовхуючись від „укання”

(сильного наближення ненаголошеного [o] до [y]), діалектоносії нерідко будь-яке [y] замінюють на [o]. Це спостережено в прізвищах *Гоцул, Кошнір* тощо. Часто й [a] замінюють на [o] внаслідок відштовхування від того, що „акання” (наближення ненаголошеного [o] до [a]) властиве говіркам російської мови. Так виникають народнорозмовні варіанти прізвищ типу *Копустіна, Кочан, Колач* тощо. Ці явища переконують нас у тому, що в українських східнословобожанських говірках загальні їхні фонетичні риси відображено й у власних назвах, проте в офіційних варіантах прізвищ треба уникати такої несистемної заміни [y], [a].

Як у народнорозмовних варіантах прізвищ, так і в їхніх офіційних відповідниках нерідко вживають [e], що сягає давнього *[ě]. Такі факти виявлені передусім в апелативних назвах: *беда* (пор. *біда*), *беседа* (пор. *бесіда*). Учені кваліфікують їх як несистемні (засвідчені лише в окремих словах) лексикалізовані релікти польських говірок. Факти рефлексії *[ě] як [e], засвідчені в прізвищах *Беденко, Поцелуєва, Беседа* та ін., репрезентують стійкість фонетичних рис, вироблених в умовах різномовного спілкування, відображення їх не тільки в загальних назвах, а й похідних від них власних.

Чимало прізвищ прикметникового типу в офіційному вжитку, а також в усному мовленні мають два варіанти закінчення. Особливо часто закінчення *-ий* може змінюватися на *-ій*, якщо основа прізвища закінчується на *жн, шн*. Зокрема, в офіційному вжитку закріплено обидва варіанти для прізвищ: *Горішний – Горішній, Негрішний – Негрішній, Наріжний – Наріжній, Безбожний – Безбожній, Безпружний – Безпружній, Задорожний – Задорожній, Закалюжний – Закалюжній, Закружний – Закружній, Калюжний – Калюжній, Колодяжний – Колодяжній, Подорожний – Подорожній* та ін. Виникнення закінчення *-ій* у говірках південно-східного наріччя (східнополтавських, словобожанських) учені пов'язують з уніфікацією форм називного відмінка прикметників за типом м'якої основи, головною причиною якої була взаємодія південно-західного за походженням явища вирівнювання прикметникових основ за твердим типом із переважаючим

діалектним типом Середньої Наддніпрянщини, для якого віддавна було властиве розрізнення твердої і м'якої основ прикметників. Поширення уніфікації форм прикметників за типом м'якої основи є за своєю природою явищем гіперичним і було зумовлене прагненням подолати „неправильні” форми типу *домашний, синий* та ін.

З нульовим закінченням та закінченням *-а* зафіксовано прізвища, утворені від іменників, у яких закінчення є засобом розрізнення роду: *Лев – Лева, Лягуш – Лягуша, Макух – Макуха, Мандрик – Мандрика, Матюш – Матюша* та ін. При вживанні таких апелятивів в усному мовленні спостерігаємо хитання в роді, антропоніми, утворені на основі таких загальних назв, відображають цю рису східнословобожанських говірок.

Говорячи про походження сучасних прізвищ, їх народнорозмовних варіантів, не можна оминати й таке важливе їх джерело, як вуличні прізвиська, що були невід'ємною рисою сільського народного антропонімікону: *Галушка, Буряк, Калюжна*. Саме вони нерідко стали основою для офіційних антропонімів. Сюди ж відносимо похідні від апелятивів, поширених у розмовному мовленні: *Надтока* (пов'язане з *надтока, надтічка* 'пришита до верхньої нижня частина сорочки нижче від пояса' [ВТССУМ, с. 714]; 'той, що надточив' [СУМГ II, с. 486]), *Надрага* (імовірно, утворене від дієслів *надрати, надраювати* [ВТССУМ, с. 713]), *Надикта* (співвідносимо з дієсловом *надиктувати* [ВТССУМ, с.711]), *Нагула* (розглядаємо як варіант іменника *нагул*, що означає 'дію зі значенням *нагуляти, нагулювати*' [ВТССУМ, с. 709]).

Зовсім не вивченим залишається пласт прізвищ жителів Луганщини, в основу яких покладено діалектні явища, характерні для східнословобожанських говірок. Ці прізвища, хоч і набули офіційного статусу, мають народнорозмовну основу. На наш погляд, серед антропонімів цього типу варто виділити ті, які утворені від лексем, що й сьогодні функціонують в аналізованих говірках і мають їхні риси. Другу групу складають ті, що утворені від номенів, які сьогодні в місцевих говірках не виявлено, але їх засвідчено в суміжних ареалах української мови (південно-західного, поліського чи середньонадніпрянського типу). Третю – ті, що утворені від апелятивів, які не набули

статусу літературних, але побутують у всіх ареалах української мови.

Прізвища, утворені лексико-семантичним способом, можуть співвідноситися з власними іменами. Сюди слід зарахувати своєрідні абревіатури, тобто прізвища, які виникли в результаті скорочення форми називного відмінка власного імені (а, може, кличної його форми). Можливість утворення скороченої власної назви підтверджено практикою живого мовлення. Найчастіше бувають скороченими прізвища, утворені від власних імен: *Мих, Вас (Вась)*.

Значна кількість народних варіантів прізвищ утворилася регресивним (безафіксним) способом словотвору: *Горбенко – Горб, Сіренко – Сірий, Біленко – Білий, Котенко – Кот* тощо. Вони вступають в омонімічні відношення з тими, що утворені від слів *горб, сірий, білий, кіт (кот)* та ін.

Тривалий час на сході України під впливом соціально-політичного ладу українським прізвищам надавали суфіксів, які не властиві для антропонімікону українців. Так виникли власні назви *Литвинов, Моргунов, Курчанов, Крикунов, Коротунов, Вергунов, Біловолов*. Проте народнорозмовні варіанти прізвищ, поширені в усному мовленні, зберігають їхню первісну форму, засвідчують про ті тенденції, які впливають на творення українських прізвищ: *Литвин, Моргун, Курчан, Крикун, Коротун, Вергун, Біловол*.

Проаналізований матеріал зайвий раз переконує нас у тому, що прізвище – це не сухий, позбавлений змісту паспортний знак. Це живе слово, пам'ять роду. І якщо одне прізвище несе в собі історію роду, то всі разом вони складають історію народу.

Альона Гребень

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

АНТРОПОНІМИ У ТВОРІ „АПОКАЛІПСИС” М. МАТІОС

Одним з важливих розділів ономастики є антропоніка, яка займається дослідженням власних назв: прізвищ, по батькові, імен, прізвицьк.

Протягом 60 – 80-х рр. написано чимало наукових робіт з української історичної антропоніміки, присвячених

дослідженню власних особових імен українців. Так, мовознавці Р. Керста та Р. Осташ вивчали етимологічний склад і словотвір чоловічих імен християнського походження в писемних пам'ятках XVI – XVII ст. Фонетико-морфологічні та словотвірні особливості жіночих християнських імен XIV – XVIII ст. були розглянуті в наукових розвідках дослідниці М. Сенів [1]. Різним аспектам вивчення антропонімії присвячено праці таких учених, як І. Ковалик [2], Л. Масенко [3], З. Ніколаєнко [4] та ін.

Мета статті – проаналізувати власні назви (антропонімі), які трапляються в новелах збірки „Апокаліпсис” Марії Матіос.

Письменниця М. Матіос народилася на Буковині в селі Розтоки. Перші вірші майбутньої письменниці було надруковано, коли їй виповнилося 15 років. М. Матіос закінчила філологічний факультет одного з найстаріших вишів України – Чернівецького університету. Деякий час керувала Спілкою письменників Чернівецької області, займалась видавничою справою, була одним із засновників науково-літературного „Буковинського журналу”. 1992 року дебютувала як письменниця, опублікувавши в журналі „Київ” новелу „Юр’яна і Довгопол”.

Антропонімі новел збірки „Апокаліпсис” є типовими для мешканців західного регіону України. Так, нерідко персонажі М. Матіос отримують імена іноземного походження, наприклад: *Альберт, Естер, Гертруда, Корнелія, Орест, Стефанія*. Як зауважує М. Масенко, в Україні такі запозичені західноєвропейські імена набули особливої популярності після подій 1917 р., коли було ліквідовано церковний список і введено свободу вибору імені [3, с. 11].

Факти появи в західноукраїнських селах рідкісних імен викликано протистоянням уніатської та православної церков. З’явилося багато біблійних, переважно старозавітних імен [3, с. 11]. В аналізованому творі трапляються приклади таких власних імен: *Авраам, Макарій, Мордехай, Соломія* тощо.

Ім’я *Анничка* та його різні варіанти – *Аннуша, Ганька, Нюрочка*, які використовує М. Матіос у новелах, утворилися від імені Ганна. Свого часу на Закарпатті П. Чучка записав понад 70 розмовних варіантів цього імені [3, с. 8]. У такий самий спосіб „обігрує” авторка імена *Василина – Васютка, Василиса,*

Василька та Марія – Марічка. Взагалі в усіх новелах М. Матіос дуже часто послуговується іменами в зменшено-пестливій формі, наприклад: *Юрчик, Лько, Василько, Варварка, Одокійка, Павлінка, Федусько, Грицько, Петрусько, Миколайчик, Дмитрик, Марчик* тощо.

Авторка також використовує паралельні форми імен, у яких відбуваються чергування звуків, наприклад: *Власій – Уласій*, іноді чергування відображають взаємодію літературної й усно-розмовної форм української мови, пор.: *Андрій – Андрей*.

За свідченням Л. Масенко, найпоширенішим загальноукраїнським типом іменування заміжніх жінок є назви із суфіксом *-иха-* [3, с. 40]. Ілюструють це твердження наявні в новелах прізвиська, утворені від чоловічих прізвищ: *Ілациха* (Ілак), *Петрациха* (Петрюк), *Шандриха* (Шандро). Продуктивними також є суфікси *-уч(-юч-)*: *Паленючка* (Паленюк), *Дмитрючка* (Дмитрюк), *Шулемчучка* (Шулемчук), *Тащучка* (Тащук) та *-ач(-яч)*: *Сандулячка* (Сандуляк). Зафіксовано випадок прізвиська, яке є відіменним утворенням: *Уласіха* (від *Уласій*).

Гуцульські прізвища в новелах можна розпізнати за властивими для них формантами – суфіксами *-ук(-юк), -ак(-як)*: *Шулемчук, Шевчук, Слижук, Зорівчак, Федуняк, Штефуряк, Джуряк* та ін. На думку дослідниці Б. Близнюк, найпродуктивнішими в утворенні гуцульських прізвищевих назв були церковно-християнські чоловічі імена [5, с. 167]. У цьому переконуємося, гортаючи сторінки твору М. Матіос, яка дає своїм героям відіменні прізвища типу *Герасимчук, Данилюк, Павлюк, Петрюк, Пилип'юк, Сандуляк*.

Отже, розповідаючи в книзі „Апокаліпсис” про складні перипетії подій, у яких опиняються її герої, Марія Матіос за допомогою характерних антропонімів та їх різновидів надає можливість читачам відчувати неповторний колорит свого рідного краю – Буковини.

Література

1. **Корнієнко І.** З історії української антропоніміки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.interklasa.pl /portal/ dokumenty /ridna_mowa_uk/index.;
2. **Ковалик І.** Словотвір особових імен в українській мові

(здрібніло-пестливі утворення) / І. І. Ковалик // Територіальні діалекти і власні назви. – К., 1965. – С. 216 – 295; 3. **Масенко Л. Т.** Українські імена та прізвища / Л. Т. Масенко. – К., 1990. – 47 с.; 4. **Ніколаєнко З. Г.** Прізвища, утворені від власних особових імен (на матеріалах Закарпаття) / З. Г. Ніколаєнко // Територіальні діалекти і власні назви. – К. : Наук. думка, 1965. – С. 268 – 273; 5. **Близнюк Б.** Особливості становлення гуцульських прізвищ / Б. Близнюк // Гуцульські говірки : лінгвіст. та етнолінгвіст. дослідження. – Л., 2000. – С. 266 – 276.

Наталія Косяк

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

КОЛОРИСТИКА ПРИЗВИЩ

Прізвища є цінним джерелом вивчення лексичної системи мови. Вони широко відображують власні назви й апелятивну лексику, яка характеризує людину за її фізичними й психічними рисами, родом занять, професією, місцем проживання, за її зв'язками з тваринним та рослинним світом, предметами духовної і матеріальної культури тощо. Прізвищем називають оформлену офіційним документом родову назву людини, яка приєднується до її імені і яку людина одержує після народження або в шлюбі та, як правило, передає своїм нащадкам [5, с. 32].

Матеріалом для творення українських прізвищ були чотири основні джерела:

- а) імена;
- б) назви місця проживання або походження;
- в) назви постійного заняття чи професії;
- г) індивідуальні ознаки (фізичні, психічні, та інші властивості) першого носія прізвища [4, с. 34].

Великий інтерес викликають прізвища, які вказують на фізичні ознаки людини (зріст, будову тіла, певні фізичні вади та ін.) і виражають народні погляди на особливості зовнішності. Для такої характеристики людини із лексичного фонду мови відбирались влучні, виразні слова, за допомогою яких створювались назви-образи, наприклад: *Безкишкий, Махнборода, Окань, Ребристий*. Серед таких прізвищ помітну групу складають антропоніми, які характеризують людину за кольоровою ознакою.

Опис цих прізвищ знаходимо у працях К. Д. Глуховцевої, Ю. К. Редька, П. П. Чучки, М. Л. Худаша, В. Д. Познанської, І. Д. Сухомлина, тощо.

У запропонованій статті розглядаються прізвища жителів Слобожанщини. Завданням роботи є семантичний аналіз прізвищ.

Луганські прізвища з семантикою кольору складають багату й різноманітну лексико-семантичну групу. Вони вказують на колір волосся чи шкіри: *Білий, Золотий, Русий, Рудь, Сивенко, Червоненко, Черняк*; брів, вусів, бороди: *Жовтобровко, Чорноусий*; очей: *Кароок, Сіроок*; інших частин тіла: *Красногрудов, Краснолобов, Краснощок, Синьозубка*. Прізвища можуть вказувати на колір одягу чи взуття людини: *Беловзут, Білошапка, Сірокрил, Сіроштан*.

Багато прізвищ характеризують людину за наявністю в господарстві домашніх тварин. Найбільша кількість прізвищ з білим кольором: *Білий, Белоглаз, Белоглазов, Білий, Біленко, Біленький, Білик, Білоброд, Біловолос, Білозуб, Білоног, Біляк*. Ці прізвища вказують на білий колір волосся чи шкіри. Але деякі прізвища цієї лексико-семантичної групи можуть бути витлумачені по-іншому. Так прізвища *Біляк, Біляков, Біляченко* пов'язуються із лексемою *біляк*, що означає вдягнену в біле людину [7, с. 68], а також назвою зайця-біляка (зимового зайця). У прізвищі *Білик* могла відобразитись лесема *білик* – „різець для очистки шкіри” [7, с. 65]. Антропоніми *Білозір, Білозіренко*, можливо, фіксують лексему *білозір*, що позначає красиву, милу людину [7, с. 66] або яснооку людину [6, с. 183].

Прізвища *Світлий, Світличний, Світловолос, Світлоок, Світлоокий, Ясноок* указують на білий, світлий, ясний колір волосся та очей. Але ми можемо припустити, що вони можуть свідчити про високу духовність і порядність [7, с. 48].

Прізвища, що утворені від назв чорного кольору називають людину з чорним волоссям, вусами, бровами: *Черненко, Черниш, Чернишенко, Чернявенко, Черняк, Чернягін, Черняк, Чорненко, Чорний, Чорній, Чорнобривець, Чорнобров, Чорнобровко, Чорноус, Чорноусенко* [7, с. 159].

Серед „кольористичних” прізвищ помітну групу складають антропоніми, пов'язані з рудим кольором:

Багряненко, Багрянець, Багрянний. Прізвище *Краснобай* відображає лексему *краснобай*, що позначає людину, яка уміла красномовно розповідати.

Прізвища *Багряненко, Багрянець, Багрянний* указують на яскраво-червоний (рудий) колір волосся [7, с.18].

У багатьох прізвищах східної України відобразились назви сірого (сивого) кольору. Людина, яка мала сиве (сіре) волосся, бороду чи вуса, одержувала прізвисько, яке потім закріпилось як прізвище: *Седих, Сіренко, Сивенко, Сизенко, Сизий*.

Лексеми *сірий, сивий* і *сизий* вживаються як абсолютні синоніми. Але цілком можливо, що вони називають відтінки сірого кольору. Пор.: *сивий* – темний з сивиною; *сизий* – темний з голубуватим відливом; сіро-синій [7, с. 129].

Є на Слобожанщині прізвища, які утворилися від назв жовтого кольору та його відтінку – золотого: *Жовтенко, Жовтий, Жовтій; Золотенко, Золотий*. Вони вказують на колір волосся чи шкіри.

Поширені й прізвища, які вказують на коричневий колір волосся чи очей: *Вороний, Гніденко, Карий, Кароок, Каробрів*. Як підкреслює В. Д. Познанська, лексеми *вороний, гнідий, карий* використовувались для більш точного позначення кольору [3, с. 163]: *вороний, карий* – „темно-коричневий”, *гнідий* – „світло-коричневий” [6, с. 94].

„Прізвище є головним засобом ідентифікації родини в суспільстві в усіх країнах світу. Українські прізвища пройшли складний період розвитку та утворення: протягом тривалого часу вони зазнали змін у тісному зв'язку з антропонімією різних народів Європи, залишаючись у своїй основі слов'янськими. Сучасні українські прізвища є вагомим джерелом для дослідження антропонімії суспільства. Така ідентифікація людей може стати джерелом при вивченні живої історії народу, адже вони містять інформацію про професії, які вже зникли, процесу розвитку мови тощо”, – зазначає Н. О. Коломієць, – „Кольори були проміжним складником між асоціативним полем кольору та зовнішніми ознаками, національністю або етнічною групою, віком та родом діяльності людей [2, с. 125].

Прізвища з семантикою кольору складають багату й різноманітну в структурно-семантичному відношенні групу. Вони є важливим джерелом для вивчення лексики і словотвору української мови в історичному минулому.

Література

1. Глуховцева К. Д. Словник прізвищ жителів Луганщини: у 2 т. / К. Д. Глуховцева, І. Я. Глуховцева, В. В. Леснова; за ред. проф. К. Д. Глуховцевої. – Луганськ: ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2010. – Т. 1. – 2. 2. Коломієць Н. О. Вербалізація концептосфери феномену кольору в українських антропоосновах. // Н. О. Коломієць. Лінгвістика: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Держ. закл. „Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка”; редкол.: К. Д. Глуховцева (голов. ред.) та ін.– Луганськ: Вид-во ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2011 № 1 (22), 2011.– С. 121 – 126.
3. Познанська В. Д. Лексика на позначення фізичних і психічних рис людини як основа для творення українських прізвищ // Лінгвістичні студії. – Вип. 10: ДонНУ, 2002. – С. 161 – 168.
4. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. – К.: Наук. думка, 1966. – 216 с.
5. Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ. За ред. Івана Радченка. В-во „Радянська школа”. Київ. – 1969 – 256 с.
6. Словник української мови / Голова акад. І. К. Білодід. – Т. I–XI. – К.: Наук. думка, 1970 – 1980.
7. Словарь української мови. Збір. ред. журналу „Киевская Старина”/ Упор. з дод. власного матеріалу Борис Грінченко.– Т. I – IV. – Київ, 1907–1909.

Валерія Крікунова

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ТИПОВІ УКРАЇНСЬКІ ПРИЗВИЩА

МІСТА РУБІЖНОГО

Прізвища як невід’ємні складники будь-якої мови здавна привертали увагу лінгвістів. „Початок наукового вивчення української антропонімії закономірно пов’язують з іменами мовознавців другої половини ХІХ – початку ХХ ст.: В. Охримовича, А. Степовича, М. Сумцова, В. Щербини, В. М. Ястребова” [1, с. 23]. Проте всебічне дослідження слов’янської антропонімії припадає на середину ХХ ст. і

реалізується у працях українських учених (С. Бевзенко, В. Горпинич, Л. Гумецька, М. Демчук, І. Железняк, Ю. Карпенко, Р. Керста, І. Ковалик, О. Неділько, А. Поповський, П. Чучка), серед яких особливе місце займають праці проф. Ю. Редька: монографія „Сучасні українські прізвища”, численні розвідки з ономастики (їх понад 10), „Довідник українських прізвищ”, які високо оцінені вітчизняними й зарубіжними вченими [1, с. 25].

Мета роботи – комплексний аналіз лексико-семантичних та словотвірно-структурних особливостей сучасних українських прізвищ міста Рубіжного. Об’єктом дослідження є українські прізвища, поширені на території міста Рубіжного.

Аналіз будемо проводити, зважаючи на морфемну будову прізвищ. Прізвища, утворені за допомогою суфіксів *-енко* (*-єнко*) є традиційними для Наддніпрянщини [3, с. 98], оскільки саме в цьому регіоні вони максимально поширені. Але й у моєму місті можна побачити приклади прізвищ з такими ж суфіксами: *Бабенко*, *Беззубенко*, *Дяченко*, *Евтушенко*, *Нежевенко*, *Киличенко*, *Коваленко* (120 осіб), *Куценко* (27 осіб), *Гриценко* (20 осіб), *Харченко* (14 осіб) і т. д.

Більшість суфіксів, які утворюють українські прізвища, можна поділити на групи за значенням. Перша і найпоширеніша група – це патронімічні, тобто суфікси, які вказують на батька (предка) особи [2, с.115]. Це суфікси: *-енк* (*-єнк*) – *Ігнатенко*, *Петренко*, *Кузьменко*; *-ук* (*-юк*) – *Гребенюк*, *Нечепорчук*, *Яцук*, *Грицюк*; *-ович*, *-ич* – *Данилович*, *Дзюкевич*, *Лазакович*; *-ів* – *Дмитрів*, *Дегтярів*, *Семирів*; зменшувально-пестливі суфікси *-ець*, *-єць*, *-ко* – *Семенець*, *Бувалець*, *Василець*, *Хацько* і т.д. Також до цієї групи можна додати патронімічний суфікс *-шин*, який додається до жіночого прізвиська за ім’ям чоловіка [2, с. 116]: *Гречишин* (син Гречихи), *Степанишин* (син Степанихи), *Іванишин* (син Іванихи). Такі прізвища, можливо, утворювались через провідну роль жінки в сім’ї, або (як причину цього) ранню смерть батька, і патронімічний суфікс не встигав закріпитися за дітьми [3, с. 105].

Друга група – це суфікси, які вказують на професію чи характерну дію людини, яка дала їй прізвисько [2, с. 117].

Серед них наявні такі суфікси і закінчення: *-ій* – *Палій, Смердій, Зимовій*; *-ло, -ило* – *Борзило, Піддавайло, Дягло, Тягайло, Ключало, Кайло*; *-ун* – *Білун, Тихун, Свистун*; *-ик, -ник* – *Білик, Курик, Вербник, Пасічник*; *-ар* – *Боднар, Бондар, Жихар, Кухар, Губар, Кобзар*.

Третя група – суфікси, які вказують на місце проживання або походження людини [2, с. 121]: *-ський, -цький* – шляхетські прізвища: *Вишневецький, Острозький*, які вказують на родовий маєток, власність, а у простих людей – звідки вони прийшли чи де народились: *Полтавський, Дунаєвський, Квітковський, Загаєвський*; у деяких випадках – *ець, (-єць)*: *Коломієць* – з Коломиї, *Бербенець* – з Бербенця, *Брагинець* – з Браги: в деяких випадках *-ий*, якщо в корені географічний об'єкт – *Яровий, Загребельний* (на жаль, таких прикладів в місті Рубіжному мало). Суфікс *-чук*, вказує на географічне місце виходу роду – цей тип прізвищ є найбільш поширеним для північної частини України, але в місті Рубіжному є приклади таких прізвищ: *Поліщук, Ємчук, Батинчук*.

Окрім специфічних українських суфіксів, „прізвища можуть утворюватись від назв предметів, страв, частин тіла, явищ” [3, с. 156]: *Теліга, Калитка, Скородода, Кочерга, Борц, Галушка, Зуб, Губа (Губан), Мороз*. Прізвища можуть утворюватись від назв рослин: *Березюк* (від „береза”), *Буряк, Верба* та *Вербовий, Гарбуз, Дубенко* (від „дуб”). Але найбільш поширеними у місті Рубіжному є прізвища, утворені від назв тварин, птахів і комах: *Барсук, Бобер, Вовк, Заєць, Ведмідь, Кіт, Пацюк, Щур, Голуб, Горобець, Дрізд (Дрозденко, Дроздович), Орел (Орленко, Орлович), Сокіл (Соколенко, Соколик), Чайка, Шпак, Жук (Жукович), Комар, Муха, Гриб*.

Окремо можна виділити прізвища, які пов'язані з періодом козаччини: *Кобзар (Кобзаренко), Кошовий, Козак (Козаченко, Козачук), Байда, Барабаи, Булава, Запорожець, Сердюк, Гетьман, Мазепа, Довбиш, Гайдамака, Хорунжий* і т. д. Такі прізвища набули широкого поширення в місті Рубіжному – це може свідчити про те, що деякі козаки після розпаду Запорізької Січі емігрували на схід, і, можливо, їхні потомки проживають у моєму місті.

Отже, більшість прізвищ міста Рубіжного має українське походження та твориться за допомогою власне українських суфіксів. Це є зайвим доказом того, що місто Рубіжне – це місто з корінним українським, а не російським, населенням. Матеріал статті може стати джерельною базою для подальших досліджень прізвищ у місті Рубіжному.

Література

1. **Булава Н. Ю.** Сучасні українські прізвища північної Донеччини / Н. Ю. Булава. – Одеса: Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, 2005. – 712 с. 2. **Редько Ю. К.** Основні словотворчі типи сучасних українських прізвищ у порівнянні з іншими слов'янськими / Ю. К. Редько // Філологічний збірник Українського комітету славістів. К. : Наук. думка, 1958. – С. 112-129. 3. **Редько Ю. К.** Сучасні українські прізвища / Ю. К. Редько. – К. : Наукова думка, 1966. – 216 с.

Ганна Кучугурна

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

АНТРОПОНІМИ В РОМАНІ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО „ДВНАДЦЯТЬ, АБО ВИХОВАННЯ ЖІНКИ В УМОВАХ, НЕ ПРИДАТНИХ ДЛЯ ЖИТТЯ”

Дискусія про наявність/відсутність лексичного значення у власних іменах в основному зводиться до вирішення того, чи слід включати позамовні чинники у значення слова. Для правильної інтерпретації тексту недостатньо одного лише „мовного знання” – необхідні також і певні знання про фрагмент дійсності, який позначається. Не існує „чистої семантики”, тобто такої, яку можна було б вивчати без опори на „фонові знання” та безвідносно до навколишнього світу [1, с. 38].

Визнаючи кумулятивну роль слова, його своєрідну пам'ять, слід зазначити, що для власних назв така роль ще більш характерна, ніж для загальних. Власні назви як мовні одиниці зі своїми значеннєвими особливостями, можливо, є більш яскравими знаками культури, ніж будь-які інші лексичні елементи [2, с. 110].

Об'єкт дослідження – роман Ірен Роздобудько „Дванадцять, або Виховання жінки в умовах, не придатних для

життя”. У романі виявлено більше 120 антропонімів, серед яких власні імена, патроніми, прізвища, прізвиська, „антропоніми-алюзії”, антропоніми літературних творів тощо. Антропоніми можна розділити на безліч груп, наприклад:

1. Імена історичних осіб: *Макіавеллі, Гітлер, Олександр Македонський, Жанна д’Арк, Симон Болівар, Сталін, Лінкольн, Ференц Ракоці.*

2. Імена діячів культури і мистецтва: *Ван Гог, Моцарт, Леонардо, Паоло Веронезе, Тиціан, Тінторетто, Паоло та Лоренцо Венеціано, Делакруа.*

3. Імена діячів літератури: *Мілан Кундера, Шекспір, Віктор Гюго, Вольтер, Дідро, Бомарше, Робесп’єр, Хемінгуей, Генрі Міллер, В’їрджинія Вульф, Превєр, Буало, Туве Янсон.*

4. Імена діячів науки: *Ньютон, Дарвін, Менделєєв, Блез Паскаль, Енштейн, Планк.*

5. Імена на позначення біблійних осіб: *Варавва, Жінка з Магдали, Ісус Христос, Божя Матір.*

6. Авторські імена героїв: *Хелена, пан Вітольд, Ася, Віра, Надійка, Світлана, Володимир, Петро, Люся, Дарина, Микола Миколайович, В’ячеслав Петрович, Жанна, Іванко.*

7. Вигадані імена та імена для збереження конфіденційності: *Фея, Сам, Краций Вихованець, Верховна Настоятелька, Сніфф, Снусмумрик, Мумі-мама, Мумі-тато.*

Антропоніми бувають і групові, і індивідуальні. Індивідуальні виділяють об’єкт із класу подібних, тобто особистість з колективу. У романі знайдено індивідуальні антропоніми, які застосовуються в стилістичній фігурі *алюзії*. Алюзія (від лат. – натяк) – використання в мові широко вживаного вислову, що натякає на який-небудь загальновідомий історичний, міфологічний, літературний або побутовий факт. Такі вислови являють собою порівняльні звороти, метафоричні номінації, перифрази, складні синтаксичні конструкції тощо: *Чоловік, Котрий Протирає Запітнілі Вікна; Чоловік, Незадоволений*

Життям і Дуже Задоволений Собою; Та, Що Занадто Голосно Розмовляє; Літня Жінка, Що Лається в Людних Місяях; Жінка, Що Була Готова Принести Себе в Жертву; Жінка, Якій Постійно Телефонує Чоловік; Юнак, Котрий Захоплювався Буддизмом; Дівчина, Приречена Ходити в Секретарках; Чоловік, який Ретельно Приховує Пристрасть до Казино; Хлопчик-Паж; Жінка з Поведінкою Дівчинки; Тітонька-Брунька, Що так і Не Розквітла; Дівчина Не Від Світу Цього; Чоловік-Шматочок-Сиру; Незбагненна Красуня; Дідусь-Генерал; Жінка-Зірка.

Антроніми також використовують у вторинній номінативній функції, тобто їх вживають на позначення особи, яка вже має власне ім'я, з якоюсь метою (схарактеризувати, дати оцінку, повідомити додаткову інформацію тощо). У творі деякі герої, які мають власні імена, отримують прізвиська: *Олігарх, Спадкоємець, Технолог, Мандрівник, Веронезе, Сомнамбула, Русалонька, Галеристка, Тувеянсон*".

Отже, антроніми у романі „Дванадцять, або Виховання жінки в умовах, не придатних для життя” Ірен Роздобудько – це результат ретельного авторського добору. Темоутворююча функція антронімів забезпечує інформативно-понятійне наповнення тексту. Крім того, антроніми у романі виконують певну стилістичну і художню функції, характеризують мову і стиль автора, стають засобом вираження авторської модальності.

Література

1. **Белей Л. О.** Літературно-художня антронімія як джерело розвитку національного іменника українців / Л.О. Белей // Мовознавство. – 1993. – № 3. – с. 38 – 39. 2. **Місяць Н. К.** Антроніми в поезії Ліни Костенко в аспекті теорії фреймів / Н.К. Місяць // Вісник Житомирського педагогічного ун-ту. – Житомир, 2001. – № 8. – с. 110 – 114. 3. **Роздобудько Ірен.** Дванадцять, або Виховання жінки в умовах, не придатних для життя / Ірен Роздобудько. – Харків : Фоліо, 2007. – 288 с.

В. В. Лєсно́ва

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

**НАЗВИ СПОРІДНЕНОСТІ ТА СВОЯЦТВА
ЯК ОСНОВА ТВОРЕННЯ ПРИЗВИЩ ЛУГАНЩИНИ**

Українські прізвища як спадкові власні іменування людей могли утворюватися від апелятивів найрізноманітнішої семантики: власних імен, назв професій або роду занять, слів, що номінували фізичні або психічні риси людини, указували на їхню соціальну приналежність, та ін. В українській антропоніміці є чимало ґрунтовних праць, присвячених походженню, національним рисам, семантиці, словотвірним особливостям прізвищ (Ю. Редько, П. Чучка, Р. Осташ, М. Худаш, І. Сухомлин, Р. Керста, Г. Бачинська та ін.).

Мета пропонованої статті – проаналізувати прізвища, утворені від назв спорідненості та свояцтва, які побутують сьогодні на Луганщині. Матеріалом для дослідження став упорядкований нами в співавторстві з К. Глуховцевою та І. Глуховцевою „Словник прізвищ жителів Луганщини”, матеріал до якого було зібрано в 50 населених пунктах Луганської області [3].

Серед проаналізованих прізвищ найбільше похідних від слів *баба* (*Бабейчук, Бабешко, Бабичев, Бабусин, Бабчук* та ін.), *брат* (*Братков, Братищенко, Братцев, Братчиков* та ін.), *дядько* (*Дяденко, Дядюшко, Дядьков* та ін.); значно менше зафіксовано прізвищ, похідних від слів *мати* (*Материнський*), *батько* (*Батченко*), *дід* (*Дідов*), *внук* (*Внуків*), *сват* (*Сватко*); лише по одному прізвищу утворено від слів *дочка* (*Дочкін*), *зять* (*Зятиков*), *кум* (*Кумов*), *небога* (*Небога*), *сестра* (*Сестер*), *теща* (*Тещенко*), *шватер* (*Швагер*), *шурин* (*Шуринов*); не зафіксовано жодного прізвища, утвореного від слова *тітка*.

Покликаючись на класифікацію, запропоновану П. Чучкою [8, с. 495], виділяємо дві групи прізвищ: первинні (семантичні утворення) та вторинні (морфологічні утворення).

Прізвища першої групи постали завдяки переосмисленню відапелятивних прізвищ – назв осіб за їхніми родинними чи атрибутивними ознаками.

Прізвищ, утворених від назв осіб за їхніми родинними ознаками, на Луганщині зафіксовано небагато: *Батько, Братан,*

Братко, Дядечко, Небога, Прадід, Сватко, Швагер. До цієї групи відносимо й прізвище *Дядик*, припускаючи, що воно утворене від апелятива, відомого в південно-західних говірках української мови зі значенням ‘батько’ [ВТСУМ, с. 333].

Щодо прізвищ *Братан, Браташ* і *Братчик* зазначимо, що в основі їх творення могли бути апелятиви різної семантики. Великий тлумачний словник української мови подає для слова *братан* два значення: діал. ‘племінник з боку брата; небіж’ та жарг. ‘член злочинного угруповання’ [2, с. 95]; водночас це слово відоме в багатьох російських говірках з такими значеннями: ‘брат’, ‘двоюрідний брат’, ‘троюрідний брат’, ‘зведений брат’, ‘названий брат’, ‘сусід’, ‘друг, товариш’, ‘велика людина’ [1, с. 56]. Апелятив *браташ* відомий в українських нижньонадніпрянських говірках із значенням ‘друг, товариш’ [7, т. 1, с. 102], а в російських говірках Латвії із значенням ‘двоюрідний брат’ [1, с. 57]. Іменник *братчик* у говірках російської мови має різні значення, але всі вони вказують на спорідненість: ‘брат’, ‘двоюрідний брат’, ‘зведений брат’, ‘чоловік сестри’, ‘брат чоловіка’ [1, с. 59]; в українських закарпатських говірках його зафіксовано як зменшено-пестливу назву *брата* [6, с. 30], таке саме значення з позначкою діалектне наведено й у словнику української мови [2, с. 96]; разом з тим, це джерело фіксує й інші значення аналізованого іменника: ‘член товариства, компанії; товариш’, ‘член братства’, ‘член козацької Січі; січовик’, ‘заможний ремісник, повноправний член цеху’ [Там само].

Дві версії можливі також щодо походження прізвища *Братина*: в українській мові цей іменник відомий як назва старовинної великої кулястої посудини, у якій подавали напої для розливання по чашах або пиття по колу [ВТСУМ, с. 95], отже, можна припустити що прізвище за походженням – метафоризована назва. Більш вірогідною вважаємо версію про походження його від назви спорідненості *брат*, що підтверджують, зокрема, російські сибірські говірки, у яких апелятив *братина* відомий зі значенням ‘однокровні або одноутробні діти’ [1, с. 58].

До прізвищ семантичного типу творення, що постали від назв осіб за їхніми атрибутивними ознаками, відносимо такі:

Бабей – у російських курських та калузьких говірках ‘любитель залицятися до жінок; волоцюга’ [1, с. 16];

Бабель – в українських говірках Рівненщини, які дослідники розглядають як такі, що поєднують риси західнополіських, середньополіських та волинсько-подільських, ‘той, що дуже упадає за жінками’ [4, с. 42];

Бабій – слово *бабій* Словник української мови фіксує як розмовне з трьома значеннями: ‘той, хто упадає коло жінок, залицяльник’, ‘нерішучий, розніжений чоловік’, ‘женоподібний чоловік’ [ВТСУМ, с. 501]; перше з наведених значень відоме також у гуцульських говірках, де, крім того, зафіксовано ще два значення цього слова: ‘чоловік, який охоче виконує жіночу роботу’ та ‘боягуз’ [5, с. 21];

Бабич – розм. ‘той, хто упадає коло жінок, залицяльник’ [ВТСУМ, с. 501], з таким самим значенням відоме це слово й у російських нижегородських говірках [1, с. 17];

Мамій – ірон. ‘розпещений, виніжений син’ [ВТСУМ, с. 643].

Вторинні прізвища можуть бути утворені від назв спорідненості та свояцтва різними способами. Зокрема зафіксовано прізвища прикметникового типу із суфіксами:

- *-ськ-*: *Бабський*;
- *-ин (-ін)*: *Бабин, Бабкін, Бабушкін, Дочкін, Дядин, Братухін, Дядечкін, Мамин*;
- *-ів, -ов, -ев (-єв)*; ці суфікси можуть додаватися до чистої основи (*Внуків, Внуков, Дєдов, Дідов, Кумов, Сватов.*), а також до основи, яка вже має у своєму складі інші суфікси (*Баби́ков, Баби́нов, Баби́чев, Баби́єв, Баби́йов, Бабков, Братков, Братчиков, Дєдков, Діду́єв, Дяди́цев, Дядьков, Зятиков, Мамичев, Мамков, Сватков*).

Прізвища іменникового типу утворено переважно матрота патронімічними суфіксами:

- *-енко*: *Бабенко, Бабиченко, Бабусенко, Батченко, Брати́ченко, Брати́щенко, Братусенко, Братченко, Дяденко, Тещенко*;
- *-ук (-юк), -чук*: *Бабейчук, Бабенчук, Баберчук, Бабійчук, Бабчук, Бабюк*.

Зафіксовано також прізвища, утворені основоскладанням, у яких друга частина – це основи на позначення родинності, а перша має значення атрибутивності (зазвичай це якісний прикметник): *Білобаба, Білодід, Лихобаба, Рудобаба, Сиводід*. Основоскладання може бути ускладнене суфіксацією; зафіксовано приклади поєднання в таких прізвищах основ іменників з основами якісних прикметників (*Білобабов, Білодідов*) та порядкових числівників (*П'ятибратов, Семибратов*).

Отже, прізвища, утворені від назв спорідненості та свояцтва, які побутують нині на Луганщині, – це доволі розгалужена лексико-семантична група, яка об'єднує у своєму складі власні імена різних способів творення.

Література

1. **Алексеенко М. А.** Человек в производных именах русской народной речи : словарь / М. А. Алексеенко, О. И. Литвинникова. – М. : ООО „Издательство ЭЛ-ПИС”, 2007. – 517 с.
2. **Великий** тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. і CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2007. – 1736 с.
3. **Глуховцева К. Д.** Словник прізвищ жителів Луганщини: у 2 т. / К. Д. Глуховцева, І. Я. Глуховцева, В. В. Лєснова. – Луганськ : ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – Т. 1 – 2.
4. **Євтушок О. М.** Короткий словник говірок Рівненщини / О. М. Євтушок // Вивчення говірок Рівненщини. – Рівне, 1997. – С. 38 – 138.
5. **Негрич М.** Скарби гуцульського говору: Березови / М. Негрич. – Л. : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 224 с.
6. **Сабадош І. В.** Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. – Ужгород : Ліра, 2008. – 480 с.
7. **Чабаненко В. А.** Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини : у 4 т. / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя : Б. в., 1992. – Т. 1. А – Ж. – 324 с.
8. **Чучка П. П.** Прізвище / П. П. Чучка // Українська мова : енцикл. / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – К. : Укр. енцикл., 2000. – С. 495 – 496.

Марина Морозова

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

АНТРОПОНІМІЯ СЕЛИЩА ЮР'ІВКА

ЛУТУГІНСЬКОГО РАЙОНУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Антронімія – це вся множина власних іменувань людей: індивідуальні особові імена з усіма їх варіантами та похідними, патронімічні імена, прізвища, прізвиська, псевдоніми тощо. Антроніміка – наука, яка всебічно вивчає антроніми, закономірності їх виникнення, розвитку та функціонування [2].

Питання про виникнення, розвиток і будову особових назв, зокрема родових прізвищ, здавна було предметом зацікавлення не лише мовознавців, а й істориків та культурологів.

Мета статті – з'ясувати походження окремих прізвищ селища Юр'івка Лутугинського району.

Джерельною базою дослідження слугують прізвища мешканців селища Юр'івка Лутугинського району.

Дідик. Прізвище *Дідик* є українським, воно доволі поширене в Україні. Прізвище походить від українського слова *дід*. Багато кому могли дати таке прізвисько, наприклад дитину могли прозвати дідом, тому що вона була серйозною чи хмурою. Дідом і в давнину, і зараз в Україні називають розумну та розсудливу дитину. Таке прізвисько дитина могла отримати, маючи біле, схоже на сиве, волосся. Прозвати дідом могли не тільки дитину, але й будь яку людину [3].

Коломієць. Етимологія прізвища Коломієць вказує на українське походження. Означає мешканець українського міста Коломия. Місто Коломия розташовано на заході України, в Івано-Франківській області і є містом районного значення. Суфікс в українських прізвищах *-єць* означає жителя якогось населеного пункту. Отже, можна припустити, що один з предків – родоначальник цього прізвища – жив у Коломії [3].

Макаренко. Це типове українське прізвище з характерним суфіксом *-енко*. Прізвище відіменне, оскільки утворилось від імені Макар. *Макар* – ім'я грецького походження, з грецької *макаріос* означає щасливий. Родоначальником цього прізвища була людина на ім'я *Макар* [3].

Скірда. Прізвище слов'янського походження, утворилось від слова *скирта*, яке означає велику й довгу кладку сіна, або просто стіг. Скіртою могли прозвати людину повну, круглу, крупну. Можливо, людина народилася під скіртою, такі випадки в Україні відбувалися нерідко. Крім того, скіртою могли називати людину, яка мала неохайну зачіску, схожу на пучок соломи [3].

Ушаков. Прізвище має кілька версій виникнення, за однією воно слов'янського походження, виникло від російського слова *ушак*, тобто прізвиська, яким називали людину з великими вухами. За іншою версією прізвище *Ушаков* утворилось від тюркського слова *ушак*, що означає: 1. невисокий на зріст, дрібний, дріб'язковий; 2. дрібного розуму, наклепник; 3. хлопчик, молодий слуга [3].

Отже, прізвище – спадкове ім'я родини, первинного осередку суспільства. Мільйони людей вправі пишатися своїми предками.

Вивчення прізвищ є цінним для науки. Воно дозволяє повніше уявити історичні події останніх століть, так само як і історію науки, літератури, мистецтва. Прізвища – свого роду жива історія.

Література

1. **Герасимчук В. А.** Антропоніми: історія і сучасність : навч. посіб. / В. А. Герасимчук, А. Ф. Нечипоренко. – Кам'янець-Подільський, 2002. 2. **Худаш М. Л.** З історії української антропонімії / М. Л. Худаш. – К. : Наук. думка, 1977. – 235 с. 3. <http://istorya-familii.ru/list.php?>

Людмила Подаваленко

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

АНТРОПОНІМІКОН СЕЛИЩА ТРОЇЦЬКЕ

Джерелом виникнення прізвища може слугувати будь-який матеріал. Значна частина прізвищ утворена від чоловічого, рідше жіночого імені кровного предка, заняття першоносія, або його місця проживання. Говорячи про походження сучасних українських прізвищ, не можна оминати й таке важливе їх джерело, як вуличні прізвиська. Генетичний зв'язок із

прізвиськом закріпився в самому значенні українського слова „прізвище”.

Вуличні прізвиська, значна частина яких побутує сьогодні як офіційні прізвища, належать до найкolorитнішої групи особових найменувань. Вони є своєрідною енциклопедією народного побуту, звичаїв, духовної культури. У них яскраво відбився національний характер українця, його схильність до жарту, дотепу, веселого влучного слова. І дійсно, значеннєвий діапазон прізвищ, які походять від вуличних прізвиськ, є надзвичайно широким. Вони могли вказувати на якусь рису зовнішності або вдачі першого носія прізвиська, як наприклад: *Білоус, Безпалько, Довгань, Горбань, Горбач, Зубко, Кривко, Лобко, Носуля, Пухліченко, Сліпець, Руденко, Сіроштан; Боженко, Борзенко, Борзило, Величко, Вискуб, Гадючний, Гирник, Глушко, Гойник, Мовчан, Остренко, Прилипко, Псюк, Солод, Сухар, Щербань* та ін. Нерідко причиною виникнення вуличних найменувань людини був якийсь недолік у її вимові, звичка часто повторювати одне й те ж слово або вигук тощо: *Гунько, Гуненко, Хрипун, Хрипко*. Є група прізвищ, що відображає якусь особливість одягу: *Безпояско, Бриль, Широкопояс, Кривошапка, Рябошапка, Довгопол, Сіроштан, Білоштан*; характерну прикмету житла: *Безверхий, Заклунний, Новохатський, Острохижа, Кривохижа*.

Новоприбулу особу могли прозвати *Приходько*, людину, що часто змінює місце проживання – *Пересунько*, самотню людину або сироту, яка притулилась до якоїсь сім'ї, – *Притула*.

Цікаву групу утворюють прізвища, які походять від назв коней та волів, володіння якими було настільки важливою обставиною селянського побуту, що характерне для тварини найменування за мастю чи якоюсь іншою ознакою односельці могли перенести на її господаря. Так виникли прізвища *Сивоконенко, Рябоконь, Чалий, Гнідий*.

Зараз ми не можемо говорити про стовідсотково точне потрактування семантики певних прізвищ. Наприклад, таке прізвище, як *Лобко, Солод, Сухар* мають подвійну семантику. Етимологічний словник української мови за редакцією Р. В. Болдирєва так тлумачить семантику слова *солод*: „[*солodeць*] „цукор”, [*солодиво*] „прянощі; відвар солоду”;

солодівня „приміщення, де готують зерно для солоду”, солодій „той, хто любить солодке” солоднеча, солодовник „пивовар” [3] Академічний тлумачний словник української мови подає таке визначення слова *солод*: „Продукт штучного пророщування зерен хлібних злаків, що містить активні ферменти і використовується при виготовленні пива, спирту, дріжджів, квасу” [4]. Отже, Солодом могли прозвати людину, яка готувала солод, любить солодке, або якимось асоціюється в інших людей з солодом і солодощами. Можливо, прізвисько *Солод* могла мати людина, що вміла „солодко” говорити, тобто красномовно, або улесливо (негативна конотація) („Ох, і насолодила”, – говорять про таких).

Далеко не кожне прізвище легко піддається тепер поясненню навіть у тих випадках, коли основа його прозора. Як пояснити, наприклад, мотиви виникнення таких прізвищ, як *Буряк, Куліш, Гриб, Дубина, Жук, Корон, Лиман, Хрон*, та багатьох інших. Тому це питання потребує подальшого вивчення.

Прізвища – це джерело, з якого ми дізнаємося не лише про походження певної особи або певного регіону, а й про побут, звичаї, духовну культуру всіх українців.

Література

1. **Глуховцева К. Д.** Словник прізвищ жителів Луганщини / К. Д. Глуховцева. – Луганськ : Світ, 2005. – 705 с.
2. **Глуховцева К. Д.** Прізвища-рефлективи в антропоніміконі Луганців // Лінгвістика. – 2010. – № 10. – С. 243 – 249.
3. **Етимологічний** словник української мови: у 7 т. / уклад. : Р. В. Болдирєв та ін.; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Наук. думка, 2004.
4. **Словник** української мови : в 11 томах. – Том 9, 1978. – С. 445.

Т. І. Сердюкова

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЕННЯ ПОВНИХ ВЛАСНИХ ІМЕН ТА ЇХ СКОРОЧЕНИХ ФОРМ У СУЧАСНІЙ МОВІ

Ім'я людини – це й те м'яке, ніжне найменування, яким нас у дитинстві називали батьки, це й те слово, у парі з яким судилося жити. Ім'я людини пов'язують із сьогоденням, у якому є всі можливості заслужити собі добре ім'я.

У виборі імені, у його творенні велику вагу має естетичний смак того, хто його вибирає, оточення, мова, звичка, а іноді й примха. Імена звучать по-різному: є тверді – *Ігор, Дмитро, Жанна*, у дітей з такими іменами формується наполегливий, рішучий характер, люди з іменами, що звучать м'яко – *Світлана, Віра, Наталія, Олександр, Михайло, Сергій* – спокійні, урівноважені. А значить ім'я впливає на особистість, визначає якоюсь мірою долю кожного. Особливою тенденцією розширення сучасного іменного репертуару є активізація імен традиційного складу: *Артем, Данило, Іван, Дарина, Єлизавета, Софія*. У пошуках свіжих імен звертаються до імен з виразним поетичним забарвленням *Сніжана, Анжеліка, Еліна, Сабина, Едуард, Альберт*. Останнім часом популярності набули імена *Максим, Роман, Юлія*. Вибір імені в кожному конкретному випадку мотивований. Нові імена даються дітям за календарними святами, а святі стають їхніми янголами-хранителями: *Іван, Петро, Олена, Марія, Софія*, кожне з яких має своє значення: *Ганна* – благодать. *Софія* – мудрість. *Катерина* – чистота. *Віктор* – переможець. Імена викликають різні враження: за кольором (яскраві – *Андрій, Юрій, Лідія; тьмяні – Петро, Семен*; за розміром (велике – *Тамара*), за дотиком (округле – *Іван, Анна, Анатолій*). Переважна більшість популярних імен становлять двоскладові і трискладові, рідше – чотирикладові (виняток становлять *Анастасія, Єлизавета*). Оцінка звучання імені залежить від місця наголосу в ньому. Перевагу надають чоловічим іменам, у яких наголос падає на останній склад – *Іван, Дмитро, Роман*. У жіночих – на передостанній *Дарина, Олена, Марія*. Незаштампованими є рідкісні імена – *Соломія, Іванна, Поліна, Уляна, Глафіра*. Своєрідною рисою українського іменування є великий вибір жіночих імен, відтворених від чоловічих – *Богдана, Ярослава, Руслана, Валерія, Валентина*. У сучасній мові дуже поширеними стали імена *Анастасія, Уляна, Емілі*. Але не всі парні утворення однаково популярні сьогодні, дуже рідко вживаються жіночі імена *Яна (Ян) Іванна (Іван)*. Досить довго рівноправними у вживанні були імена: *Олександр – Олександра, Євген – Євгенія*, але й вони похитнулися в бік чоловічих імен. Єдина пара імен, яка не викликає сумнівів – *Олег та Ольга*.

Від одного кореня можуть утворюватися різні варіанти жіночих імен: *Дар'я, Дарина* утворилися від чоловічого *Дарій*.

Чоловічі імена зазнають скорочень як *Григорій* і *Григір*, деякі набули нових для них закінчень: *Олексій* – *Олекса*. Поряд з офіційним повними документальними іменами існують розмовно-побутові (скорочені чи усічені, здрібніло-пестливі чи згрубіло-зневажливі: *Дмитро* – *Дмитрик, Діма, Мітя, Дімон. Марія* – *Машиа, Маня, Мура*. Вони виникли в неофіційних ситуаціях, для повсякденного вжитку, у сім'ї, особливо серед дітей та підлітків. Створення скорочених форм імен відбувалося за участю народної творчості та під впливом давніх імен, наприклад: ім'я *Люба*, скорочено від церковного *Любов*, могло бути в дохристиянські часи скороченням від жіночого *Любава* та чоловічого *Любомир, Нелюб. Тома* – від *Томіла, Істома*, а не тільки від церковного *Тамара*, яке, до речі, пишеться через *а*, не через *о*. *Сося* – від *Безсон*, а пізніше від *Софія. Міла* – від *Мілава, Неміл*, пізніше – від *Людмила*. Цікавим є той факт, що однакові скорочені імена утворюються від різних повних: *Люся* – це коротка форма імен *Людмила* і *Ольга (Олюся)*. Скорочені форми імен мають свої специфічні основи і суфікси: *Анатолій* – *Толя, Катерина* – *Катя, Ольга* – *Оля*. Вони утворюються за допомогою закінчень *а, я*.

В останні роки помітною стала тенденція: в іменах – хлопчиків – закінчення *а* – *Вова, Гена, Діма*, а в іменах дівчаток *я* – *Галя, Аня, Неля*. Хоча ця тенденція не послідовна: іноді важко визначити, якому офіційному чоловічому чи жіночому імені відповідають скорочені: *Шура, Слава, Женя, Лера*.

Крім закінчень, для утворення скорочених форм імен уживають нейтральні суфікси, які додаються до одного-двох звуків повного імені, що входять до складу основи: **-и-а**: *Машиа, Гошиа, -н-я Аня, Маня, -с-я, -ус-я*: *Люся, Дуся*. А скорочене ім'я *Шура* взагалі складається з одних суфіксів: *Олександр* – *Саня* – *Саша* – *Сашура* – *Шура*. Ім'я *Шура* вважають варіантом жіночого імені *Олександра*. Окрему групу становлять чоловічі скорочені імена із суфіксом **-ік**: *Павлік, Стасік, Владік, Шурік*.

Для (внутрішнього вжитку) створюються спеціальні варіанти імен: *Ярослав* – *Ярік, Ярослава* – *Яся, Євген* – *Ген, Оксана* – *Сюня*.

Від кожного повного імені утворюються по одному скороченому слову, але можна утворити й декілька: *Ганна (Анна) – Аня, Нюся, Галя; Георгій – Гоша, Жора; Анастасія – Настя, Ася, Тася, Стася*. А скорочене ім'я *Льоня* є варіантом повних імен *Леонід, Олексій, Лев*.

Потрапляючи в нове мовне середовище, імена приживаються у своїй скороченій формі: *Неля, Лара, Ася, Іра, Віта* функціонують у ролі офіційних повних імен. Проте дуже короткі імена в наш час не стали широкоживаними – *Зоя, Лія, Ія, Аза*. Схожість чоловічих та жіночих скорочених імен виявляється в тому, що серед друзів формами на **-ік** можна називати і хлопців і дівчат – *Светік, Ленік, Люсік, Алік*. За формою чоловічих імен на **-ок** *Сашок, Вальок* утворюються жіночі *Ірок, Таньок*. З негативним відтінком уживають імена із суфіксом **-к**: *Петька, Льонька, Танька, Анька*. Слід звернути увагу на те, що всі варіанти цих імен утворені від скорочених форм. Цікавим є той факт, що для утворення скорочених слів від багатоскладових імен використовують перші складові частини: *Станіслав – Стас, Владислав – Влад, Руслана – Руся, Віталіна – Віта*. А інші – *В'ячеслав – Славік, Ангеліна – Ліна, Маргарита – Рита, Валерія – Лера*. Скорочені імена мають і зірки естради: *Влад – В'ячеслав Твердохлібов, Маша Распутіна (Алла Агеєва)*. Чим поширеніше й популярніше в народі ім'я, тим більше в нього варіантів. До таких відноситься ім'я *Оксана*, яке звучало як *Ксенія, Ксеня*, а згодом, за мовним законом, перед двома, приголосними **кс** з'явився голосний **о**, у наслідок чого утворилося ім'я *Оксана*.

Важливою рисою імені є його милозвучність, легкість у вимові. Переважна більшість імен належить до системи традиційних, успадкованих від попередніх поколінь, але всі вони естетично оформлені.

Отже, існують варіанти одних і тих самих імен, але необхідно розрізняти офіційні й неофіційні, повні і скорочені, вдало їх використовувати в різних стилях української мови.

Ганна Тарапура
(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)
У СВІТІ ПРИЗВИЩ

Что в имени тебе моем?

(О. С. Пушкін)

Ономастика – галузь мовознавства, що досліджує назви, зокрема імена, прізвища, прізвиська. Власні імена походять від загальних, можуть переходити з однієї мови в іншу. Різні назви й особові імена дають змогу дізнатися, до якого народу належать їхні носії, з якої місцевості вони походять. Ономастика дає цінний матеріал для історії, географії тощо. Як окрема галузь мовознавства ономастика сформувалася у ХХ столітті [6, с. 28].

Об'єктом вивчення ономастики є *геноніми* (загальні імена) та *ейдоніми* (особові імена) – особові класи ономастичної термінології, які розділяються на підкласи, порядки й під порядки [1].

Ономастичні дослідження допомагають виявляти шляхи міграцій та місця минулого розселення народів, мовні й культурні зв'язки, стародавній стан мов та діалектів. Топонімія часто є єдиним джерелом інформації про зниклі мови та народи, а прізвисько, яке дають людині, вказує на помітну рису характеру, зовнішність, діяльність особи [5, с. 234].

Предметом нашої статті обрано прізвища видатних мешканців Луганщини. Мета статті – дослідити походження прізвищ деяких історичних постатей, вихідців з Луганщини.

Так, прізвище воєначальника радянських часів Климентія Ворошилова має таке значення: *Ворошило – той, хто ворухить, перевертає що-небудь*. Імовірно, колись так називали жвавих, непосидючих дітей. У словнику російських народних говорів слово *ворошила* подано з таким значенням: *кто ворошит, трогает то, до чего ему нет дела* [4, Вип. 5, с. 127].

Наступне прізвище належить нашому земляку, який народився в с. Макарів Яр, революціонеру Пархоменку Олександрю Яковичу. Антропонім *Пархоменко* належить до поширеного типу українських прізвищ, воно утворилося від хрестильного імені Парфеній. Ім'я Пархом є одним з фонетичних варіантів хрестильного чоловічого імені Парфен (канонічна

форма – Парфеній). Отже, прізвище Пархоменко – патронім – уснорозмовна форма іменування синів за батьком [3, с. 24]. Словотворчий формант прізвища – типовий для українських прізвищ суфікс *-енк(о)*. Первісно він мав значення *маленький, молода людина, син* (когось), тому *Пархоменко* буквально розумілося як „син Пархома”. Пізніше суфікс *-енко* втратив своє пряме значення і зберігся лише в якості родинного. Ім'ям Олександра Пархоменка названо населені пункти, вулиці, підприємства нашого міста й області [7].

Ще одна видатна особистість – Петро Цупов. Прізвище Цуп походить від українського прикметника *цупкий: тугий, гнучкий, твердий, товстий*, тобто прізвисько Цуп міг отримати сильний, високий, кременний чоловік. Однак воно могло вказувати й на особливості поведінки. Так, в українській мові *поцупити* означає: 1) *ухопивши, зачепивши, потягти до себе, за собою*; 2) *украсти, що-небудь у когось, потягти звідкись* [2, т. 7, с. 462]. Як бачимо, прізвище означало й злодійкувату людину, небайдужу до чужого майна. На честь Петра Цупова названо містечко тепловозобудівників (колишня Булацелівська ділянка Цупова), вулиця та кілька провулків.

Отже, процеси становлення й еволюції, формули іменування особи тісно пов'язані із звичаями й особливостями духовної культури народу, його історією. Імена та прізвища є одним з важливих джерел для дослідження мови, історії, матеріальної й духовної культури народу [3, с. 3].

Література

1. **Бучко Д.** Проблемні питання української ономастичної термінології / Д. Бучко // Наук. вісн. Чернівецьк. ун-ту. – 2007. – Вип. 15. – С. 356 – 359; 2. **Словник української мови** : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1978. – Т. 1 – 11; 3. **Масенко Л. Т.** Українські імена і прізвища / Л. Т. Масенко. – К., 1990. – 47 с.; 4. **Словарь русских народных говоров** / гл. ред. Ф. П. Филин. – М. – Л. : Наука, 1965 – 2007. – Вип. 5. – 1970. – 342 с.; 5. **Скрипник Л. Г.** Власні імена людей: словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К. : Наук. думка, 1996. – 335 с.; 6. **Компан О. С.** Ономастика як допоміжна історична дисципліна / О. С. Компан / Історичні джерела та їх використання. – 1966. – № 2. – С. 60; 7. <http://www.ufolog.ru>

СЕМАНТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ

Ю. В. Абрамян

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ОНОМАСТИЧНИЙ ПРОСТІР МАЛОЇ ПРОЗИ Н. ГЕРБІШ

Дослідження літературно-художніх онімів є важливим компонентом мовностилістичного аналізу художніх творів. Власні назви не тільки називають, а й містять у собі кодовану інформацію, яка розкривається з розвитком сюжету твору. Дослідженню художньої ономастики велику увагу приділяли такі вчені, як Ю. О. Карпенко, О. І. Фоякова, М. С. Альтман, В. М. Калінкін, Л. І. Колоколова, Є. О. Отін, О. В. Суперанська, Т. В. Немировська та інші. Онімний склад художньої літератури вивчають досить активно й продуктивно, особливо антропонімікон художніх творів.

Метою нашого дослідження є з'ясування стилістичної ролі та особливостей авторського вживання онімів в новелах-історіях збірки Надійки Гербіш „Теплі історії до кави”. Використання певних номінативних одиниць у аналізованих творах завжди зумовлене їхнім функціональним призначенням – письменниця досить прискіпливо ставиться до відбору мовних засобів, імовірно, це вироблено журналістською роботою у різних виданнях. І якщо вже літераторка використовує певні художні прийоми та мовні засоби, то точно й влучно, уводячи їх у твір з метою якомога яскравіше розкрити почуття й відчуття, настрої й роздуми, а, зрештою, і донести основну ідею. Вагому роль при цьому відіграє ономастична лексика, пов'язана, перш за все, із двома складовими онімного простору – топонімією й антропонімією – найрізноманітнішими зв'язками – від чітко встановлюваних до прихованих.

Ономастичний простір новел „Теплі історії до кави” надзвичайно насичений, бо пов'язаний з тим, що це збірка розповідей про почуття й настрої, роздуми й вчинки реальних людей, які живуть у реальному світі. Історії – це новели про численні близькі та далекі, уявні й справжні подорожі письменниці. У кожній історії прямо або опосередковано вгадується сама Н. Гербіш, завзята мандрівниця-мрійниця, а до того ж доброзичлива й комунікабельна дівчина. Складається

враження наче вона гіпотетично ставить себе в різні життєві обставини. Ономастична лексика робить твори достовірними, адже континенти, краї, міста, що там змальовані, люди, які там мешкають або мандрують ними, стають реальними. Завдяки топонімічним назвам твори набувають життєвої достовірності, надзвичайної рухомості та майже документальної точності в часо-просторових межах оповідей, адже номени вжиті зокрема й у розмовних варіантах, наприклад: кононім *Сихів* (офіційна назва Сихівський район у Львові) – *бар на Сихові* [с. 72], астіонім *Франик* (замість Івано-Франківськ): „*Ми з коханим хочемо поїхати до Франика*” [с. 36]

У художній структурі новел збірки зафіксовано назви материків: *Америка, Європа (далека і чужа Європа), Африка*; хороніми: *Індія, Англія, Молдова, Україна, Баварія, Сирія, Нова Зеландія, Північна Кароліна, Монголія*; астіоніми: *Львів, Київ, Бориспіль, Лондон, Будапешт, Прага, Відень, Берлін (кава в Берліні), Калькутта, Стамбул, Квебек*, okazіональне утворення *майже-Венеція* („*Її місто, останніми тижнями дуже дощове, поволі перетворювалося на майже-Венецію*” [с. 22]); гідронім *Байкал*; назви міських об'єктів: *купол Айї-Софії, Блакитна мечеть, Рейхстаг (прогулянка по даху Рейхстагу)*, мікротопонім *Контрактова (кафе на Контрактівій)*, дромонім: *Київська траса*. Топоніми – невід'ємні елементи реалістичного твору, які виконують описово-зображальну й фонову функції, та разом з тим можуть нести в собі імпліцитну інформацію й виступати в ролі символу. Семантика і функціонування символічних власних назв суттєво відрізняється від значення та функцій звичайних ономастичних слів, як-от: *Всесвіт* („*Люблю студентів, люблю їх надихати й розповідати всілякі таємниці Всесвіту – ну добре, нехай не таємниці, а всього лише різні правила та їхнє практичне застосування, але все одно – я це люблю*” [с. 69]), *Європа* – як символ давнини, дотримання традицій у сприйнятті героїні [с. 21], *Київ* – як антипод щасливого містечково-провінційного життя [с. 139] тощо. Отже, в окремих контекстах топоніми-символи виконують переважно характеристичну функцію, яка полягає в тому, що в тексті твору їх використано як засіб вказівки на яку-небудь ознаку або стан, характерні для персонажів.

Поруч із реальними топонімами у творах велику роль відіграють вигадані номени – поетоніми, зокрема псевдохороніми: острів *Мзумбу-Бумбу* (у значенні нереально далеких, примарних країв) [с. 143]; *Заокеанія* („...я привезла тобі подарунки із Заокеанії...” [с. 144], тобто немає значення звідки, головне увага. Засобом естетизації дійсності виступає онімація вигаданого хороніма *Королівство Вишуканого Смаку й Приємного Товариства*: „Отак-от просто, допоки більшість порядних громадян і громадянок сиділи в душиних офісах, чи стояли в насуплених чергах, чи їхали кудись у переповнених автобусах дівчата влаштували собі маленький осередок *Королівства Вишуканого Смаку й Приємного Товариства*” [с. 114 – 115]. Згадування острова *Балі* з певним смисловим навантаженням надає реальному хороніму міфічного підтексту („*Катріні*” ж, як завжди, хотілося нових пригод. Тільки десь на *Балі*. І обов’язково – з гарним закінченням”) [с. 145].

Прикметною ознакою новел Надійки Гербіш стала онімізація апелятивів, при цьому власна назва, утворена переходом із загальної, не лише не втрачає властивостей апелятива, а й збагачується якостями власної назви. Співвідношення таких ознак прямо залежить від контекстуальної ситуації та ступеня трансформації денотативного значення. Онімізації зазнають і абстрактні поняття, і конкретні предмети („...я просто зобов’язана зробити ескіз про нього для якоїсь там *Червоної-книги-особливих людей*” [с. 37]) та об’єкти („*Дім-над-морем, як завше, пахнув затишком*” [с. 16]). Так само утворений псевдо-дромонім *Великий шлях* в новелі „*Вокзальна кава*”, адже це не просто дорога, навіть метафорична життєва дорога, *Великий шлях* виступає символом життєвих пріоритетів героїні: „*Коли ти закохана в Чоловіка, то навіть Великий Шлях не зможе відволікти тебе від думок про нього*” [с. 9]. Онімізація окремих онтологічних понять, зокрема *Щось, Ніщо*, є засобом осмислення реальності поза часом і простором на естетично-філософському рівні („*страхотливе Ніщо*”, „*оте біле Ніщо*” [с. 11]), згадані оніми в певних контекстах становлять опозицію: „...за кожним ілюзорним *Ніщо* є *Щось* – чудове, добре, радісне...” [с. 32]).

Антропонімікон досліджуваних творів доволі насичений, оскільки власні назви не лише іменують персонажів, а й несуть смислове й емоційне навантаження, мають практичне значення характеротворення. Антропонімікон новел містить імена на позначення діючих персонажів, принагідно згадуваних осіб, через вчинки й дії яких докладніше окреслено головних героїв, імена реальних носіїв, імена-алюзії тощо.

Центр антропонімікону творять імена головних героїнь, які побудовано за моделлю особове ім'я в повній, скороченій або пестливій формі. Причому це здебільшого жіночі імена: *Ярина, Інна, Зоряна, Марта, Мар'яна, Магда, Тереза* (розмовний варіант *Теріса*), *Олеся (Леся), Олена* (пестлива форма *Оленка*, скорочена *Ле*), *Софія (Софійка), Андріана (Андріаночко), Юстина (Юся)*, (квалітативна форма *Юстина-мандрівниця*), *Віра, Аня, Тоня, Катря, Мері, Дана, Дануся, Женя, Ліля, Орися, Таня*. Вони забезпечують репрезентацію героїнь творів серед інших персонажів у просторі й часі, адже імена відбивають реальний сучасний розмовно-побутовий європейський, зокрема український, почасти західноукраїнський, антропонімікон.

Двокомпонентні утворення (апелятив + особове ім'я), які вказують переважно на вік та/або родинні зв'язки, належатьrinaгідно згадуваним персонажам, які роблять образ головних героїнь більш повним: *Пані Ганна (пані Ганя), цьоця Ганя, баба Ориська, баба (бабуся) Марта, бабуся Галя, тітка Сяня, тітка Тоня, тітка Марійка, тітонька Юся, пан Петро (дядько Петро)*. Уживання різних форм таких найменувань майже завжди зумовлене відповідним конотативним забарвленням.

Чоловічі імена позначають в основному другорядних персонажів, через вчинки й дії яких докладніше окреслено головних героїнь, до речі, вони мають переважно повну форму (*Остап, Назар, Степан, Денис, Максим, Тимофій, Олег, Мирко, Армін, Джош, Жюльєн*), зрідка подано варіанти *Петро (Пітер, Піт), Марсель (Марс)* чи тільки зменшено-пестливу форму *Ромашка, Олежик* або прізвисько *Ра* (чоловік, який завжди дарує **радість** героїні). Отже, найбільш уживаною є однокомпонентна модель на позначення повних особових імен, здебільшого такі імена конотативно нейтральні.

Описово-зображальну й фонову функції в новелах виконує низка антропоонімів на позначення реальних осіб, наприклад: *Міхаель Енде* (німецький письменник, „Нескінченна історія” якого також згадана в одній з новел), *Джон Мілтон* (англійський письменник 17 століття, відомий перш за все епічною поемою „Втрачений рай”, алюзію якого спостерігаємо в одній з новел). Атмосферу природної вишуканості, доброго смаку й якоїсь особливої затишності створює згадування імені певного виконавця (наприклад: „*пронизливий голос Діни Вашингтон*” [с. 22], „*У програвачі Дін Мартін саме краяє серце своїм „Різдвяним блюзом*” [с. 44], „...їй негайно захотілося додому, під картатий плед, слухати Діна Мартіна й лузати мандаринки” [с. 44]). Іноді для цього достатньо лише натяку на ім'я, наприклад, канадського поета та співака *Леонарда Коена*: „*І звідки в цьому непримітному закапелку взявся Коен зі своїм Давидом і Самсоном? Диво, не інакше*” [с. 74]. Одиничне використання імен-знаків національної культури в новелах скомпенсоване їх патріотичним наповненням (*Тарас Шевченко*,: „*Я сумую за своєю мовою, і мені дуже хочеться прочитати йому (другу-канадійцю) щось нею. Я розповідаю йому про Тараса Шевченка*” [с. 127], *Юрій Кульчитський* („...ви знаєте, що традицію славетної віденської кави започаткував українець – *Юрій Кульчитський*” [с. 122])).

Особливе художнє навантаження несуть антропоніми, майстерно уведені до художньої канви новел, які розкривають глибину образу авторки й створених нею героїнь, це біблійні *Бог (Живий Бог), Христос, Ісус*, онімізовані апелюючи *Спаситель, Творець, Він*. Образ Бога є наскрізним, неявним у переважній більшості новел, що створює відчуття любові, доброти й загалом гармонії життя.

Отже, антропонімікон логічно кількісно переважає й функціонально превалює над іншими онімами в новелах, оскільки твори Н. Гербіш принципово антропоцентричні.

Загалом, власні назви – поетоніми та реальні найменування – у „Теплих історіях ...” виконують три основні стилістичні функції: номінативно-ідентифікаційну, описово-зображальну й фонову, адже вони не тільки називають персонажів, час або простір, а й вносять додаткові смислові відтінки в зміст.

Наприклад, прізвища відомих письменників ужито з метою ширшого розкриття духовного світу й інтелектуального рівня персонажів. Імена героїв відомих творів, уживані в мові персонажів, слугують засобами характеротворення, указуючи на рівень їх обізнаності та ерудицію.

Ономастикон прози Надійки Гербіш становить цікавий матеріал для дослідження. Адже наявність різноманітних онімних утворень зумовлене їх здатністю передавати соціальну, національну, вікову, портретну, особистісну характеристику створюваного образу.

Сукупність усіх онімів продукує в авторській мистецькій системі мовлення ономастичний простір, який стає підґрунтям лексико-семантичного переходу від однієї новели до іншої і в цілому організує єдиний контекст збірки „Теплі історії до кави”.

Література

1. **Гербіш Н.** Теплі історії до кави / Н. Гербіш. – К. : Брайт Стар Паблішинг, 2013. – 168 с.
2. **Карпенко Ю. А.** Имя собственное в художественной литературе / Ю. А. Карпенко // Филологические науки. – М., 1986. – С. 34 – 40.
3. **Немировская Т. В.** Некоторые проблемы литературной ономастики / Т. В. Немировская // Актуальные вопросы русской ономастики: сб. науч. труд. – К., 1998. – С. 112 – 122.
4. **Отин Е. А.** Словарь коннотативных собственных имен / Е. А. Отин. – Донецк: ООО „Юго-Восток, Лтд”, 2004. – 412 с.
5. **Суперанская А. В.** Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М.: Наука, 1973. – 252 с.
6. **Фонякова О. И.** Имя собственное в художественном тексте / О. И. Фонякова: учебн. пособие. – Л. : ЛГУ 1990. – 104 с.

Алесь Білоус

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

НАРОДНІ ОПОВІДКИ ПРО ПОХОДЖЕННЯ НАЗВ СЕЛА КОНОНІВКА БІЛОВОДСЬКОГО РАЙОНУ

Топоніміка має неабияке наукове і практичне значення. Топоніми не виникають з нічого. Вони або відображають якусь особливість місцевості, або за походженням пов’язані з її історією.

Метою цієї розвідки є дослідження топонімії села Кононівка Біловодського району Луганської області та його околиць. Об'єкт дослідження – топонімічні назви, предмет – історія виникнення та значення топонімів.

Кононівка – мальовниче село, центр сільської ради, що простяглося по лівому боці річки Деркул. Це чи не одне із найдавніших поселень Біловодського району, що виникло в кінці XVII століття. Воно, хоч і невелике, але надзвичайно красиве, – багате, розмаїте, загадкове. Інформацію про походження села нам надавали жителі села Кононівка – Кононенко Катерина Григоріївна, 1928 р. н., закінчила 7 класів, та Богдан Катерина Андріївна, 1936 року народження, закінчила школу продавців при Біловодському СІЛПО.

Про походження назви цього села старожили розповідають так: колись давно сюди приїхали три козаки – Конон, Лимар і Гармаш. Конон почав займатися кіньми, Лимар виготовляв березові бочки, а Гармаш займався риболовлюю. Усі троє разом чумакували, їздили в Крим по сіль, а кожної осені – на ярмарок до Біловодська та Мілового. Одного разу Лимар і Конон захотіли скласти компанію своєму товаришу Гармашу й поїхали з ним ловити рибу. Лимар, коли пливли річкою, оглядав усі куточки, куди тільки око сягало, і, замилувавшись красою округи, вирішив причалити до берега. А згодом вирішив тут оселитися. І з того часу територія по правий бік річки Деркул стала називатися Лимарівкою. Тоді Конон і Гармаш вирішили землі з лівого боку річки розділити між собою, і вони стали називатися Кононівкою і Гармашівкою (між ними до цього часу не існує як такого кордону, він є умовним).

Отже, назва села Кононівка пішло від імені одного із козаків на прізвище Конон.

Кононівка охоплює землі степової зони, де багато ярків, ставків, бугрів, які теж мають символічні назви.

Серед ставків можна виділити такі:

Євменів – цей ставок отримав назву від імені, на честь якого названо село – Конона Євмена. У селі побутує така легенда: одного разу, коли Євмен повертався з ярмарку (з Мілового), зупинився біля одного із колодязів у степу води напиться і коней напоїти. Став воду набирати, і тут його як

закрутило, упав він у колодязь і втопився. А жінка (Листина) в нього така ревнивиця була та до того ж і ворожити любила, от і наворожила. Люди розкопали цей колодязь, а на його місці утворився ставок, який і назвали Євменів.

Високий – назва походить від місця розташування (на горі).

Кринички – так назвали, бо в тому місці, де утворився ставок, з-під землі пробивалося багато джерел, люди викопали там спочатку кілька криниць, а вже з них утворився ставок.

Ярки та бугри теж не залишили без уваги жителів і мають свою загадковість (семантику).

Водяний – раніше на цьому місці був заповідник, де росло багато воронцю (наукова назва „півонія вузьколиста”).

Гадючий – у тому місці, де він знаходиться, за твердженням жителів, найчастіше можна натрапити на велику кількість гадюк.

Кобилячий – мотивом для назви послугувало те, що, як коні замирали, то їх вивозили до цього яру й там прикопували.

Літній – цей бугор названо так через те, що, як були ще колгоспи, улітку весь час худобу (корів, овець) тримали в степу на свіжому повітрі проти неба, лише на ніч пастухи заганяли худобу в загорожі, щоб краще було стерегти від вовків. І так ціле літо.

За селом є невеличка гора – *Лиса* – ходить у селі така історія, що Листина, дружина Конона, про яку вже вище згадувалося, була відьмою й тому любила на цій горі часто влаштовувати „шабаші” зі своїми прихильниками: палили вогнища, ворожили, наспівували своїх пісень, танцювали. З того часу на цій горі нічого не росте.

Частина сіл, вулиць також не залишилися осторонь уваги мешканців села. Побутують і зберігаються у кононян народнорозмовні назви місць проживання.

Так, за свідчення корінних мешканців, раніше вулиці в селі не мали офіційних назв. Тому жителі називали їх за певними ознаками.

Вулиця Широка – назва походить від субстантивованого прикметника – розташування вулиці займає найширшу за обсягом територію. Проте існують і неофіційні назви частини

цієї вулиці: колись її називали *Кучівкою*, а зараз ще й *Голівудом*, бо, як кажуть, там живуть люди, які полюбляють часто змінювати місце проживання (бігають туди-сюди і, в основному, кучами). Або ще існує така інформація, що одну половину цієї ж вулиці, яка розташовувалася по низу річки, називали *Низок*, де на сьогодні вже й хат немає.

Вулиця Леніна – головна вулиця, на якій біля сільського Будинку культури, у центрі села, поставлено пам'ятник В. І. Леніну.

Вулиця Поштова – раніше на цій вулиці знаходилося поштове відділення, так і закріпилося.

Загалом, розглянуті нами назви походять від імен, прізвищ жителів села чи перших поселенців, окремі назви відображають особливості території, спосіб життя мешканців.

М. О. Волошинова

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

НАЗВИ АТРИБУТІВ ПОМИНАЛЬНОЇ ТРАПЕЗИ

(на матеріалі східнослов'янських говірок)

Українці завжди надавали важливого значення ритуальним компонентам поховального обряду: похорону й післяпохоронному дійству – поминкам. Поминали покійника одразу ж після поховання, а також на дев'ятий (дев'ятини), сороковий (сороковини) дні та через рік (роковини) [9, с. 180].

Записи традиційного похоронного обряду, його етапів і складників наявні у фольклорних та етнографічних розвідках В. Гнатюка, Б. Грінченка, В. Іванова, М. Сумцова та ін. Окреслена тема є об'єктом сучасних наукових студій. Особливої уваги заслуговує дисертація В. Конобродської, у якій авторка, залучивши до дослідження значний за обсягом матеріал, зібраний у 130 населених пунктах Полісся, здійснила системний опис сюжетної послідовності подій, які передують смерті людини; власне похорону; реалій поминальної трапези: хлібних виробів та інших поминальних страв [6]. На матеріалі говірок Донеччини лексику сімейних обрядів розглянула В. Дроботенко. Один із розділів її роботи присвячено обряду поховання та детальному аналізу поминальної їжі [4].

Мета цієї статті – розглянути назви атрибутів поминальної трапези в українських східнослобожанських говірках. Джерельною базою слугує фактичний матеріал, записаний під час діалектологічних експедицій на території Луганської області (61 говірка).

Як і в багатьох регіонах України, на території Східної Слобожанщини існує звичай відвідувати могилу покійного на другий день після погребіння. Реалізація семи ‘те, що несуть на кладовище на другий день після похорону’ відбувається в таких назвах, як *‘заўтр’ік* (н. п. 2, 4, 12, 24, 26, 32, 33, 36, 37, 39, 41, 43, 45, 47, 51, 53, 56, 58; у н. п. 56 – *‘заўтрак*), *сн’їданок* (н. п. 1 – 3, 6, 16, 21, 22, 25, 30, 34, 35, 38, 40, 46, 59 – 61), виявлено також лексему *сн’їдан’а* (н. п. 2, 5, 10, 11, 13, 18, 20, 23, 32, 50, 51, 54, 55; у н. п. 11, 27 – акцентуаційний варіант *сн’їдан’а*). Зрідка інформанти вживають іменники віддієслівного походження типу *буд’ін’а* (н. п. 7) або інфінітивні форми із закінченнями *-ть // -ти*: *будити* (н. п. 8, 49), *будит’* (н. п. 1), *сн’їдат’* (н. п. 32, 50, 51, 54), наприклад: *їдут’ будит’ покійного і не^нсут’ їдму сн’їдат’* (н. п. 1).

Наголосимо, що маніфестанти *‘заўтр’ік, сн’їданок, сн’їдан’а* в східнослобожанських говірках використовують і на позначення часу прийому їжі. Отже, лексеми розширюють семантичну структуру, оскільки їх уживають на позначення кількох реалій.

У Західній Полтавщині традицію відвідувати могилу на другий день після погребіння ілюструє такий приклад: *на другий ден’ нїсут’ покійнику в ‘дес’ат’ часов сн’їдат’ і на час дн’а відбувають’ дб’ід* [2, с. 45]. Звичай ходити на могилу й залишати на ній їжу на другий/третій день після поховання описує й В. Конобродська, яка зауважує, що ця традиція поширена на всій території Полісся. Дослідниця висуває гіпотезу, що цей звичай є рудиментним явищем давніх часів, коли прийнято було влаштовувати так звані *бенкети на могилах*. У деяких слов’ян, наприклад болгар, ця традиція зберігалася до недавнього часу [7, с. 230].

Сему ‘перша рідка страва, яку споживають під час поминального обіду’ представлено незначним репертуаром назв. Це лексема *капус’н’ак*, зафіксована в 44 н. п. (1 – 3, 5 – 11, 14 –

16, 18, 20, 21, 24 – 30, 32 – 41, 43, 44, 47, 49 – 52, 54, 56 – 58), репрезентант *боршч* у 32 н. п. (1 – 5, 7, 8, 10, 11, 16, 19 – 21, 24 – 26, 28 – 32, 37, 39, 44, 45, 47 – 49, 53, 56 – 58) та назва *капуст* (19 н. п. – 3, 6, 13, 14, 16 – 19, 23, 29, 31, 35 – 37, 42, 51, 52, 57, 58). Відзначимо, що всі перелічені страви наявні й у повсякденному меню східних слобожан.

Виявлені в обстежених говірках назви зафіксовано також у західнополтавських: *'вар'ат' боршч / а в нас вс'їгда капуст'н'ак 'вар'ат' на цей ден'* [2, с. 305] та чорнобильських говірок: *'варат' гдрачи' об'їд ... боршч* [3, с. 285].

Серед страв, які повинні бути на поминальному столі обов'язково, інформанти зазначають:

- назви ритуальної куті: *ка'нун* (н. п. 1, 2, 4, 5, 7, 8, 10–16, 20–22, 27, 28, 30 – 34, 37 – 41, 43, 44, 46 – 54, 56–58; у н. п. 16 – *ка'нон*), *ку'т'а* (н. п. 17, 18, 33, 35, 38, 39, 46, 47, 49 – 51, 59 – 61), *'коли'во* (н. п. 1, 2, 56, 59; у н. п. 6 – *'колово*), *сд'лотке* (н. п. 45);

- назви перших страв: *боршч*' (н. п. 2, 4, 5, 7, 10, 11, 19 – 21, 24 – 26, 29, 30, 32, 37, 39, 44, 45, 47 – 50, 56, 58), *капуст'н'ак* (н. п. 6, 8 – 11, 14 – 16, 18, 20, 21, 24 – 30, 32 – 35, 37, 39 – 41, 43, 44, 49, 51, 52, 56, 57), *ка'пуста* (н. п. 13, 14, 16, 18, 19, 29, 32, 37, 42, 51, 52);

- назви других страв: *кар'тошка* (н. п. 2, 4, 5, 7, 10, 11, 16, 18, 32, 33, 37, 44, 47, 48, 50 – 52, 56, 57; у н. п. 21, 34, 37, 42 – *кар'топл'а*), *кар'тошка с 'м'асом* (н. п. 9, 24, 29; у н. п. 35 – *кар'тошка с м'йасом*), *кар'тошка-п'їуре* (н. п. 27), *кар'топл'ане п'їуре* (н. п. 39), *п'їуре* (н. п. 41, 49), *кар'тошка м'н'ата* (н. п. 29), *кар'тошка 'тоўч'ена* (н. п. 44), *кар'тошка 'тоўч'онка* (н. п. 57), *кар'тошка 'тоўч'ена с гу'л'а'шем* (н. п. 56), *кар'тошка с 'рпикойу* (н. п. 15), *'м'асо* (н. п. 1, 16, 29, 44, 49, 50; у н. п. 21 – *м'йасо*; у н. п. 18 – *м'н'асо*), *кат'л'ети* (н. п. 18, 24, 30, 39, 45, 57; у н. п. 33 – *кат'л'етка*), *м'ас'не* (н. п. 11), *'риба 'жаре'на* (н. п. 45), *гу'л'а'ш* (н. п. 33, 37, 45, 58), *гре'чана 'каша* (н. п. 39), *т'ух'т'ел'ї* (н. п. 57);

- назви закусок: *коу́бас* (н. п. 1, 4, 33, 44, 47, 56; у н. п. 32 – *коу́баска*; у н. п. 15, 39 – *колбаска*), *сир* (н. п. 1, 15, 33; у н. п. 32, 56 – *сирок*), *риба* (н. п. 4, 18, 44; у н. п. 32, 50 – *рипка*), *с'їл'одоч'ка* (н. п. 39), *ог'їрки* (н. п. 18; у н. п. 39 – *огурч'їки*), *помі^едори* (н. п. 18; у н. п. 39 – *пом'їдорч'їки*);

- назви печених виробів: *пір'їшки* / *пер'їшки* (н. п. 2, 8, 9, 10, 13, 14, 16, 21, 29, 30, 34, 37, 38, 42, 44, 48, 49, 52; у н. п. 31, 45 – *п'їр'їшки*; у н. п. 7, 8, 12, 41, 42, 44 – *п'їрож^шки*; у н. п. 15 – *п'їрожок*; у н. п. 5, 18, 24, 33, 37, 39, 47, 56 – *пе^рп'їжок*), *пероги* (н. п. 26; у н. п. 56 – *пе^ррошки*; у н. п. 35 – *п'їрох*), *хл'їп* (н. п. 26);

- назви молочних продуктів: *сме^тана* (н. п. 1, 5, 7, 8, 12, 15, 16, 30, 32, 35, 37, 42, 47, 52), *закваска* (н. п. 33);

- назви напоїв: *кампот* (н. п. 2, 15, 16, 24, 26, 30, 32, 33, 35, 37, 44, 45, 47, 49, 52, 56, 57), *узвар* (н. п. 21, 32, 34; у н. п. 29, 35, 42 – *о^звар*);

- назви солодошів: *канф'ети* (н. п. 39, 44, 45; у н. п. 44 – *канфети*), *п'їч'ен':а* (н. п. 39, 44, 45), *помі^енал'н'ї гостинц'ї* (н. п. 39), *гостинц'ї* (н. п. 11; у н. п. 37 – *гостинец'*), *солодош'ї* (н. п. 41).

Деякі з наведених номенів мають давнє походження, але протягом тривалого часу не втратили свого ритуального значення. Так, з подібною до східнословобанських говірок семантикою в етнографічній розвідці В. Іванова зафіксовано: *Сначала поминають „кануномъ”, который берутъ ложкой три раза, а замѣм ѣдятъ пироги, лапшу, борщъ и узварь... [5, с. 236]; После похоронъ дѣлаютъ обѣдъ, варятъ кутью съ медом или сахаромъ (канунъ)...* [Там само, с. 612]. У Словнику Б. Грінченка номен *коливо* також зафіксовано на позначення поминальної страви: ‘кутья, канунь’ [8, II, с. 268].

Отже, поховальний і поминальний обряди – це важливі елементи духовної культури українців, окремі компоненти яких зберегли архаїчні риси та протягом століть не зазнали суттєвих змін. На думку етнографа Л. Артюх, саме такі ритуальні

атрибути можна використати для реконструкції найдавніших рис світогляду наших предків [1].

Список обстежених населених пунктів

1 – с.мт Троїцьке; 2 – с. Привілля Троїцького р-ну; 3 – с. Червоноармійське Білокуракинського р-ну; 4 – с. Солідарне Білокуракинського р-ну; 5 – с. Новобіла Новопокровського р-ну; 6 – с. Березівка Новопокровського р-ну; 7 – с. Павленкове Новопокровського р-ну; 8 – с.мт Білолуцьк Новопокровського р-ну; 9 – с. Височинівка Марківського р-ну; 10 – с. Тарасівка Троїцького р-ну; 11 – с. Новочервоне Троїцького р-ну; 12 – с. Попівка Білокуракинського р-ну; 13 – с. Павлівка Білокуракинського р-ну; 14 – с.мт Білокуракине; 15 – с. Осинове-1 Новопокровського р-ну; 16 – с. Донцівка Новопокровського; 17 – с. Просяне Марківського р-ну; 18 – с.мт Марківка; 19 – с. Веселе Марківського р-ну; 20 – с. Оборотнівка Сватівського р-ну; 21 – с. Куземівка Сватівського р-ну; 22 – с. Нижня Дуванка Сватівського р-ну; 23 – с. Закотне Новопокровського р-ну; 24 – с. Коломийчиха Сватівського р-ну; 25 – с. Мілуватка Сватівського р-ну; 26 – с.мт Сватове; 27 – с. Петрівка Сватівського р-ну; 28 – с. Караван-Солодкий Марківського р-ну; 29 – с. Бондарівка Марківського р-ну; 30 – с. Морозівка Міловського р-ну; 31 – с. Півнівка Міловського р-ну; 32 – с. Зориківка Міловського р-ну; 33 – с. Великіцьк Міловського р-ну; 34 – с. Стрільцівка Міловського р-ну; 35 – с. Калмиківка Міловського р-ну; 36 – с. Лиман Старобільського р-ну; 37 – с. Підгорівка Старобільського р-ну; 38 – с. Піщане Старобільського р-ну; 39 – Старобільськ; 40 – с. Чмирівка Старобільського р-ну; 41 – с. Бутове Старобільського р-ну; 42 – с. Литвинівка Біловодського р-ну; 43 – с. Кононівка Біловодського р-ну; 44 – с. Новолимарівка Біловодського р-ну; 45 – с. Семикозівка Біловодського р-ну; 46 – с. Плугатар Біловодського р-ну; 47 – с.мт Біловодськ; 48 – с. Макіївка Кременського р-ну; 49 – с. Червонопопівка Кременського р-ну; 50 – с.мт Кременна; 51 – с. Варварівка Кременського р-ну; 52 – с. Шпотине Старобільського р-ну; 53 – с. Малохатка Старобільського р-ну; 54 – с. Колядівка Новоайдарського р-ну; 55 – с. Перемога Новоайдарського р-ну; 56 – Новоайдар; 57 – с. Смолянинове Новоайдарського р-ну; 58 – с. Новоахтирка Новоайдарського р-ну; 59 – с. Дмитрівка Новоайдарського р-ну; 60 – с.мт Станично-Луганське; 61 – с. Миколаївка Станично-Луганського р-ну.

Література

1. **Артюх Л.** Народне харчування українців та росіян південно-східних районів України / Л. Артюх. – К. : Наук. думка, 1982. – 112 с.;
2. **Говірки** Західної Полтавщини : зб. діалект. текстів / упоряд. Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2012. – 323 с.;
3. **Говірки** Чорнобильської зони : тексти / упоряд. П. Ю. Грищенко, О. А. Малахівська, Н. П. Прилипко та ін. – К. : Довіра, 1996. – 358 с.;
4. **Дроботенко В. Ю.** Лексика сімейних обрядів у говірках Донеччини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / В. Ю. Дроботенко. – Донецьк, 2001. – 23 с.;
5. **Іванов В.** Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии. Очерки по этнографии края / сост. В. И. Иванов. – Харьков, 1898. – Т. 1. – 1012 с.;
6. **Конобродська В. Л.** Вербальний компонент традиційного поховального обряду в поліських говорах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / В. Л. Конобродська. – Л., 1999. – 21 с.;
7. **Конобродська В.** Поліський поховальний і поминальний обряди / В. Конобродська. – Житомир : Полісся, 2007. – 356 с.;
8. **Словарь** української мови : у 4 т. / за ред. Б. Грінченка. – К., 1958. – Т. II. – 573 с.;
9. **Українська** минувшина : ілюстр. етногр. довід. / А. П. Пономарьов, Л. Ф. Артюх, Т. В. Косміна та ін. – К. : Либідь, 1993. – 256 с.

І. Я. Глуховцева

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

СЛОВНИК МОДИФІКОВАНИХ СТІЙКИХ СПОЛУЧЕНЬ СЛІВ: ЗАСАДИ УКЛАДАННЯ

Фразеологічний фонд мови включає різноструктурні одиниці, відмінні за семантикою, що перебувають у постійному русі. Хоча традиційно при визначенні поняття *фразеологічна одиниця* (ФО) дослідники співвідносять її зі стійкими, зв'язаними єдністю змісту словосполученнями або висловленнями, однак функціонування таких одиниць у тексті засвідчує динаміку формального складу ФО, що сприяє появі їхніх структурних і семантичних модифікатів, під якими розуміємо стійкі сполучення слів, які зазнали трансформації чи варіювання.

Під трансформацією прислів'їв, приказок, афоризмів,

фразеологізмів розуміємо такі релевантні зміни в лексичному складі, синтаксичній структурі, семантиці, при яких узуальна стала форма фразеологічної одиниці протиставлена його оказіональній формі [1, с. 108]. Крім трансформ, у сучасному узусі широко вживають варіанти фразеологічних одиниць. Вони побудовані переважно на тих же образах і зворотах, виражаючи предметне значення різними лексичними і структурними засобами. Головна властивість варіантів – абсолютна значеннєва адекватність [2, с. 16].

Кількість модифікованих стійких сполучень слів (трансформ та варіантів) у засобах масової інформації та усному мовленні постійно збільшується, тому виникає потреба їх систематизації та лексикографічної обробки, що й реалізовано в *Словникові модифікованих стійких сполучень слів в узусі кінця ХХ – початку ХХІ століття*, підготовленого до видання (Луганськ, 2013). Загалом завдання словника вбачаємо в тому, щоб систематизувати модифіковані сталі вислови, уживані в усному мовленні сходу України та засобах масової інформації в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Джерелами словника є передусім записи сталих виразів усного мовлення та матеріали, друковані в періодичній пресі упродовж 90-х років ХХ ст. та на початку ХХІ. До реєстру залучено вислови, уживані на сторінках газет „Літературна Україна”, „Сільські вісті”, журналу „Перець”. Авторами модифікованих виразів є відомі в Україні журналісти, сатирики, серед них: Олександр Перлюк (літератор, журналіст з Кіровоградщини, відомий як автор гумористичної форми „перлюкізми”), Флоріан Бондар (український гуморист, сатирик, лауреат низки літературних конкурсів. Афоризми Флоріана Бондара увійшли до книги „Українська афористика Х – ХХ ст.”, автор називає ці твори „ейфлоризмами”. Найбільш відомий на Буковині), Юрій Рибников (сучасний український літератор – поет, прозаїк, гуморист), Леонід Куліш-Зіньків (український поет-сатирик, гуморист з Рівненщини, творець художнього слова), Микола Левицький (сатирик, гуморист. Виступав у всеукраїнських, обласних та районних виданнях, друкувався в журналах „Перець”, „Україна”, газеті „Літературна Україна”). У словнику використано окремі сентенції, подані в збірках творів

таких письменників, як Леся Українка, О. Грибоедов, М. Горький, М. Некрасов, Г. Х. Андерсен, Вальтер Скотт та ін.

Значна частина модифікатів, що побутує в усному мовленні, зібрана в польових умовах в українських східнослобожанських говірках. Джерельною базою послужили 75 довільно дібраних населених пунктів Луганської області. Отже, у Словнику систематизовано модифіковані стійкі сполучення слів, уживані в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

У словниковій статті першим наведено заголовне слово – повнозначний компонент прислів'я, приказки, загадки, повір'я, фраземи. Вокабули розміщені за алфавітним порядком у межах кожної літери, після якої спочатку подано виділений графічно сталий вираз, що зазнав модифікації, а потім – трансформи (іноді – варіанти) сталих виразів (паспортизовано виписки з періодичної преси, не мають покликань записи усного мовлення), напр.: *БОГ – Хто рано встає, тому Бог дає (кого жінка розбудить на світанку – тому Бог дає!* [ОП; ЛУ 2001, № 15, 19 квіт., с. 8]; *хто перший прийшов, тому першому й змелють* [МЯ; СВ 2008, № 39, 1 квіт., с. 6]; *хто пізно встає, той рано лягає* [ПП; ЛУ 2005, № 51, 29 груд., с. 8]; *хто рано встає – всіх дістає; хто рано встає – першим курс узнає (дізнається); хто рано встає, іншим спати не дає* [ГШ; Пер. 2005, № 1, січ., с. 2]; *хто рано встає, того й шкарпетки (капці); хто рано встає, того ще не звільнили за скороченням працюючих* [ГКор; СВ 2010, № 14, 5 лют., с. 6]; *хто рано встає, той далеко від роботи живе; хто рано встає, той і без Бога впорається; хто рано встає, той рано помре; хто рано встає, тому вдень хочеться спати...* [ТЛ; Пер. 2002, № 6, черв., с. 11]; *хто рано встає, тому не тільки Бог дає; хто рано встає, тому спати весь день хочеться* [БСт; Пер. 2006, № 2, лют., с. 13]; *хто рано прокидається, той до всіх чіпляється*).

Якщо традиційну фразеологічну одиницю сполучають з іншою з метою створення нового вислову, то у Словнику подаємо цей вислів та модифікати з ним, напр.: *НІС – водити за ніс* 'обдурювати кого-небудь, не виконуючи обіцяного або приховуючи щось' [ФС I, с. 142]; *дерти носа* 'пихато поводитися, чванитися, зазнаватися' [ФС I, с. 232] – *водити за ніс легше того, хто його задирає* [МФ; Пер. 1998, № 6, черв., с. 13]; *залишитися з носом* 'зазнати невдачі, неприємності і т. ін.' [ФС I, с. 434]; *золоті*

гори [обіцяти] ‘надто багато’ [ФС I, с. 189] – як тут не залишитися з носом, коли тобі обіцяють золоті гори! [ОП; СВ 2005, № 11, 28 січ., с. 4].

Легко помітити, що окремі прислів’я переосмислені й трансформовані особливо часто, а інші – рідше. Імовірно, динаміка змісту та структурно-компонентного складу прямо пов’язана з поширеністю паремій. Трансформації піддано зазвичай найбільш відомі, актуальні й для нашого часу прислів’я, а також ті, що містять „кумедні”, комедійні мотиви, які обіграно в багатьох варіантах. Так, прислів’я *Чим далі в ліс, тим більше дров* стало джерелом, за нашими підрахунками, для 71 антиприслів’я, *Скажи мені, хто твій друг, і я скажу тобі, хто ти* – для 64, *Одна голова добре, а дві – краще* – для 26, *Краще синиця в жмені, ніж журавель у небі*, *Не такий страшний чорт, як його малюють* – для 25, *Баба з воза – кобилі легше*, – для 24, *Хто не працює, той не їсть* – для 19, *Скільки вовка не годуй, все одно у ліс дивиться* – для 18, *Що посієш, те й пожнеш*, *Сім разів відмір, один – відріж* – для 17, *На безриб’ї і рак риба* – для 16, *Хто рано встає, тому Бог дає* – для 15, *Тихіше їдеши – далі будеш* – для 14, *Хто не ризикує, той не п’є шампанського* для – 13, *Зустрічають по одягу, а проводжають по розуму*, *Любиш кататися – люби і санчата возити* та *Не все те золото, що блищить* – для 12; *Робота не вовк, у ліс не втече*, *Слово не горобець: вилетить – не спіймаєш* та *Язык до Києва доведе* – для 11; *Кожен кулик своє болото хвалить* – для 10, *Не родись красивою, а родись щасливою* – для 9, *Красиво жити не заборониш* та *У чужих руках завше більший шматок* – для 7.

Укладений *Словник модифікованих стійких сполучень слів в узусі кінця ХХ – початку ХХІ століття* має 645 вокабул, що становлять семантичний центр 1375 стійких сполучень слів, які зазнають трансформації (в окремих випадках – варіювання). Усього в словнику подано 3507 модифікатів, які репрезентують тенденції розвитку фразеологічного складу української мови в кінці ХХ – початку ХХІ століття: збагачення синонімічно-варіативних груп; виникнення виразів з новим значенням за традиційними моделями; зміна конотації (посилення чи актуалізація одного з відтінків експресивного значення).

Словник засвідчує, що смисловим центром прислів’їв і приказок, які найчастіше стають джерелом антиприслів’їв,

становлять архетипні та загальноживані в українському фольклорі слова-образи. Символіка опорних лексем (назв природних явищ і стихій; соматичної лексики; назв побутових предметів, тварин, птахів, рослин, елементів пейзажу, одягу; власних назв; професійної лексики; назв осіб за родинними стосунками, міфологічних істот, фізичних і розумових здібностей, назв грошових одиниць тощо) традиційна, що дає можливість мовцям вільно оперувати образами, перетворюючи прислів'я та приказки в антиприслів'я.

Загалом функціонування антиприслів'їв та варіантів ФО в усному мовленні та періодичній пресі свідчить про збагачення фразеонімікону української мови, розширення виражальних можливостей стійких сполучень слів. Перспективи роботи вбачаємо у створенні повної картини фразеосистеми української мови в її регіональних виявах з метою зіставного аналізу на міжслов'янському рівні.

Література

1. **Білоноженко В. М.** Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк. – К. : Наук. Думка, 1989. – 153 с.; 2. **Матвієнко А. М.** Фразеологічні синоніми і варіанти / А. М. Матвієнко // Укр. мова і л-ра. в шк. – 1965. – № 8. – С. 16 – 20.

Ольга Голованова

(ДЗ „ЛНУ імени Тараса Шевченка”)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЗООНОМЕНІВ

(на прикладі японської, англійської та української мов)

Зооніміка – це розділ ономастики, який вивчає власні найменування тварин, способи їх творення та особливості функціонування. Згальні назви тварин прийнято називати зоономенами.

У культурі багатьох народів висловлювання про людину, її духовні та соціальні риси можуть бути репрезентовані фразеологічними одиницями з компонентами-зоономенами [3, с. 206].

Український мовознавець Володимир Овсянников у статті „Зооніми як перекладацька проблема” доводить, що зооніми є

благодатним напрямком лінгвістичних та перекладацьких досліджень[4].

Мета статті – з’ясувати особливості перекладу зоономенів як компонентів фразеологізмів у різних мовах (на прикладі японської, української та англійської мов).

Актуальність розвідки зумовлена тим, що зоонімічний простір має значний інформаційний потенціал, є одним з найбільш значимих та водночас найменш досліджених полів в лінгвістиці, і тому розгляд особливостей його функціонування й перекладу є актуальним.

Питання перекладу зоономенів суттєві не тільки в практичному, але й у теоретичному аспекті. Коли при перекладі виникають ускладнення, то, як правило, еквівалент добирається за загальним і функціональним змістом [6, с. 271 – 275].

В японських стійких словосполученнях, прислів’ях і приказках досить часто вживають найменування комах: *мураха, павук, комар, муха*. Наприклад:

<i>Японська мова</i>	<i>Українська мова</i>
<i>Мураха (あり) – ありの町。ありのはいでるすきもない Букв. „мурашине місто” – хрущоби</i>	<i>Яблуку ніде впасти</i>
<i>Муха (はえ) – あたまなはえをおう。あたまなはえをおえ Букв. „знати мух з голови ”</i>	<i>Не сунути свого носа в чужі горшки</i>
<i>Павук (くも) くものこおちらすようにげる Букв. „розбігтися, немов павуки розсипалися”</i>	<i>Розійтись, як у морі кораблі.</i>
<i>Комар (か)かのようにやせた。かのようにやせた体 Букв. „худий наче у комара тіло”.</i>	<i>Худий, як тріска.</i>

Японці можуть порівняти людину з комахою, вважається, що *いっすんのむしにもごぶんのたましい* – і в маленької комахи душа складає п'яту частину від неї.

В українській фразеології до широковживаних фауноменів належать муха. Наприклад:

Українська мова

Робити з мухи слона.

Як мухи на мед.

Мухи не образити.

Чути, як муха пролетить.

Набридливи як муха.

Англійська мова

To make an elephant out of a fly

Like moth (that flies) around the light

To say boo to a goose

To hear the grass grow

Stick like a burr.

У стійких словосполученнях української та англійської мов найменування цих комах найчастіше спостерігаємо з іронічним або негативним забарвленням, на відміну від японської мови. До речі, в англійських фразеологізмах номен муха має еквівалент *метелик, гусак* тощо.

У стародавні часи японці запозичили старе китайське повір'я про те, що птахи і звірі були втіленням богів або навіть самі вважалися богами. Одним з таких звірів була лисиця. Лисиць, які оберігали рис, що зростає на полях, стали шанувати, як богів. Лисиці відведено почесне місце в храмі Фусімі Інарі, одному з найстаріших храмів Кіото. Тому лисиці зображено в японському фольклорі, зокрема фразеології. Наприклад:

Японська мова

Лисиця – きつね –

きつねにつままれたよう Букв.

„немов схоплений лисицею”

Українська мова

Хитрий як лисиця

Лисицю двічі в одну і ту ж пастку

не впіймаси.

Українська мова

Зайти в глухий кут

Англійська мова

As cunning as a fox

The fox is not taken twice in

the same snare.

Отже, для всіх трьох культур, у яких представлений фразеологізм, *лисиця* – розумна та хитра істота.

Особливе місце в культурі та побуті японців займає кішка. Кішок вважають істотами надзвичайними, й ранні писемні свідчення японців відводили їм роль священних оберегів.

Тепер розглянемо декілька прикладів:

<i>Японська мова</i>	<i>Українська мова</i>	<i>Англійська мова</i>
猫にかばん „кішці-червінці”	Метати бісер перед свинями	To cast pearls before swine
ねこのめのように変 わる Букв. „мінатися немов котячі очі”	Сім п'ятниць на тиждень	Fickle as the wind
ねこをかぶる Букв. „одягти кішку на голову”	Бути вовком в овечій шкурі	A wolf in ship`s clothing
猫よりまし Букв. „краще, ніж кішка”	Краще синиця в руці, ніж журавель у небі.	A bird in the hand is worth two in the wood.

Отже, у японській мові, як і в російській та англійській мовах, лексика *кішка* виступає у фразеологізмах з позитивним або негативним конотативним значенням.

Зоономени у складі стійких словосполучень є проблемним і непередбачуваним класом мовних одиниць. Переклад зоономенив викликає значні труднощі, оскільки їм притаманні мовленнєва конотація, афористичність, образність, лаконізм. Найчастіше спостерігаємо, що фразеологізми не збігаються за значенням у різних мовах, а іноді навіть відсутні деякі специфічні поняття однієї мови в іншій мові. Зоономени поширені і в художніх творах у ролі компонента фразеологізму, і в побутовій комунікації. Цей факт спонукає приділити значну увагу вивченню зоономенив як компонента міжмовної комунікації, показати особливості їх перекладу в контексті, умови використання зоонімічного простору в різних мовах.

Література

1. Белей Л. О. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії / Любомир Белей. –

Ужгород : ІНВАЗОР, 2002. – 175 с. 2. **Быкова С. А.** Японско-русский фразеологический словарь / С. А. Быкова [Електронний ресурс]: Муравей-Гайд, 2000.- 272 с. 3. **Жарікова Ю. В.** Фразеологія румейської мови з компонентом-зоонімом у зіставленні з новогрецькою та українською / Ю. В. Жарікова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 16. С. 227. 4. **Овсянников В. В.** Зоонимы как переводческая проблема / В. В. Овсянников [Електронний ресурс]. – http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/2011_95_1/statti/97.pdf Заг. з екрану. – дата звернення: 5.03.2013. 5. **Пархамович Т. В.** Англо-русский, русско-английский словарь фразеологизмов. – Минск.: Попурри, 2011. – 130 с. 6. **Сучасний** фразеологічний словник української мови [уклад. А. П. Ярещенко та ін.]. – Харків : Торсінг Плюс, 2008. – 640 с. 7. **Федоров А. В.** Введение в теорию перевода / А. В. Федоров. – М., 1963. – 330 с.

О. М. Горошкіна, Карина Сай
(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”,
Лисичанська багатопрофільна гімназія)
НАЗВИ МОРОЗИВА ЯК МОВНИЙ ЗНАК

Важливим складником мовної свідомості людини є власні назви. Їх вивчення завжди викликало неабиякий інтерес серед дослідників. Останнім часом збільшилася питома вага наукових студій, присвячених проблемам найменування різних груп товарів. Це викликано прагматичними потребами, оскільки саме ця категорія є найбільш динамічною в сучасному ономастичному просторі.

Словесні товарні знаки несуть інформацію про культуру країни. На нашу думку, особливо цікавими в цьому відношенні є назви морозива. Для виявлення лінгвокультурної своєрідності цих назв нами було проаналізовано 100 назв вітчизняного морозива. У результаті було виявлено мотиваційні моделі прагматонімів. Ми типізували їх за 7 смисловими групами:

1. Природна семантика (назви тварин, птахів, рослин, метеорологічні й гідронімічні назви): „*Тигрятко*”, „*Білочка*”, „*Корівка*”, „*Зебра*», „*Божа корівка*”, „*Кіт-муркіт*”, „*Мишка*”, „*Веселі бджілки*”, „*Капитан*”, „*Пролісок*”, „*Сакура*”, „*Полярна*

казка”, „Супутник”, „Північне сяйво”, „Хмаринка”, „День і ніч”, „Тайфун”, „Космічний шторм”, „Лімпопо”, „Марабу”, „Долматинець”.

На жаль, серед назв цієї групи трапляються слова, у написанні яких не дотримано норм сучасної української мови: „Тигрятко”, „Підсніжник”. Причинами цього, на нашу думку, є мовна неохайність творців морозива та вплив суржиків, що позначилося на неправильному перекладі.

2. Семантика „географічні назви”. Назви морозива цього типу вказують на основні якості товару або місце їх виробництва. Значна кількість українських назв належить до цього типу, серед яких можна виділити дві тематичні групи: 1) відтопонімні прикметники („Італійська спокуса”, „Ленінградське”, „Каштан донецький”), 2) топоніми, що міцно закріпилися у свідомості мовців і мають позитивну конотацію („Ямайка”, „Венеція”, „Пале-Рояль” тощо).

3. Семантика „назви казкових персонажів”: „Чунга-Чанга”, „Чебурашка”, „Барбі”, „Умка”, „Балу”, „Гуллівер”, „Курочка Ряба”, „Русалонька”, „Дід Мороз”. Як бачимо, ця тематична група має непряму вказівку на адресата й основного споживача морозива – дитину.

4. Мистецтво. Ця тематична група також представлена різноманітними видами назв. Насамперед назви, що стосуються театру, образотворчого мистецтва й музики – „Браво”, „Гран-При”, „Оскар”, „Маскарад”, „Кабаре”, „Соло”, „Блюз”, „Румба”, „Рондо”, „Ля-Роше”. Ці назви також стосуються музики, образотворчого мистецтва, фалеронімів (назви нагород) та пам’ятників архітектури.

5. Семантика жіночого та чоловічого імен: „Вікторія”, „Маріте”, „Леді Ді”, „Танюшка”, „Рафаела”, „серце Міледі”, „Наталка Полтавка”, „Атлант”, „Афродіта”, „Ізабелла”, „Єва”, „Марко Поло”.

Значна кількість імен указує на відомих особистостей („Леді Ді”, „Марко Поло”), на літературних героїв („Наталка Полтавка”, „серце Міледі”) та на міфотеоніми („Вікторія”, „Афродіта”, „Атлант”). Хоча відсоток античних теонімів від загальної кількості назв не такий значний (3 %), їх використання відповідає головним вимогам щодо рекламождатності назви, а

саме: позитивні асоціації у свідомості споживача, лаконічність, новизна ідеї та естетичність.

6. Семантика „Назви продуктів харчування”: „Вишенька”, „Пломбір дитинства”, „Полуничка”, „Пташине молоко жар-птиці”, „Крем-брюле”, „Супершоколад”, „Триска”, „Мокко”, „Ренклюд”, „Щербет”, „Апельсинко”, „Джемо”, „Лакітка”. Для позначення складу та якості товару використовують онімізовані іменники, прикметники й словосполучення, що несуть інформацію про склад морозива („Крем-брюле”, „Ренклюд”, „Полуничка”) або про його якість („Пломбір дитинства”, „Пташине молоко жар-птиці”, „Супершоколад”).

7. Магічна семантика: „Фея”, „Магія”.

8. Екзотизми: „Вкусландія”, „Maximuse”, „Тортуфо”, „Ферейро”, „Тоффі”, „Grandi”, „Merci”, „Iceburger”. Ця тематична група позначає предмети, явища, пов’язані з життям інших народів.

Микола Донських

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

СЕМАНТИЧНА СПЕЦИФІКА ТЕОНІМІВ У ПОЕЗІЯХ

СЕРГІЯ ЖАДАНА (ЗБІРКИ „ЦИТАТНИК”, „ПЕПСІ”)

Серед представників сучасної української постмодерної літератури яскраво вирізняється постать східноукраїнського поета, прозаїка, есеїста, перекладача, громадського та культурного діяча Сергія Жадана, автора книг „Цитатник”, „Генерал Юда”, „Пепсі”, „Балади про війну і відбудову”, „Історія культури початку століття” та багатьох інших.

Предметом нашого дослідження є збірки поезій „Цитатник” та „Пепсі”, об’єктом – семантична специфіка теонімів у вибраних поетичних творах С. Жадана.

Теонім (від грец. „бог” і „м’я”, „назва”) – власна назва, найменування божеств (*Перун, Волос, Троян, Род, Христос*) [2].

У творчості С. Жадана виділяємо біблійний дискурс, що розгортається переважно через біблійні мотиви, образи *Христа, Бога, діви Марії/Божої Матері* тощо. У цій статті увагу сфокусовано на специфіці презентації теонімів у поезії митця у контексті постмодерністських тенденцій.

Центральним у розгортанні біблійного дискурсу у творчості С. Жадана є образ *Исуса Христа*. У європейській культурі він, як правило, символізує / ілюструє / означає боротьбу морального та вітального, яке перемагає морально-етичні опозиції „жертва – кат”, „гріх – спокута”, аксіологічну опозицію „досконалість – недосконалість”. Сергій Жадан оригінально інтерпретує образ *Христа*. Наприклад: „*І гнучкий / мов хребет / В тобі пророства Христос...*” [1, с. 8]. Тут теонім „*Христос*” автор використовує не у традиційному сенсі, а ця лексема набуває символічного значення й указує на щось святе.

Також своє розуміння біблійної теми С. Жадан розкриває через уведення у твори образу *дівки Марії*. У циклі „*Атеїзм*” (у цьому циклі переважає лексема *ТІ*), у поезії № 1: „*Ти завжди ставилась до цього з підозрою Маріє ... / ... І твої руки ще довго будуть пахнути бензином яким ти палила наші міста*” [1, с. 10] – автор перетворює навіть саму природу *Божої Матері* з життєдайної на руйнівну. Загалом в Сергія Жадана божественні імена наділяються людськими рисами/сенсом. У цій поезії *Марія* – жінка, яка втратила сина, почувається зневіреною та зрадженою.

Деякі дослідники у цьому вбачають міфологізацію дійсності Сергієм Жаданом.

Також характерне для С. Жадана зведення сакрального до буденного, побутового (*Слово Боже*): „...*Слово Боже воно як таранька / його смакуєш проте ним не наситишся...*” [1, с. 11], тобто вислів *Слово Боже* вживається в значенні чогось даремного, що не несе користі.

У поезії № 4 образ *Юди* наділяється сенсом – *жертва*, але не має якогось конкретного потрактування: „... *за цими дверима повисився Юда і його тіло – побите й порізане – зависає в кімнаті мов розстріляні легені землі...*” [1, с. 14].

У поезії „*Святий Георгій*” розгортається біблійний сюжет – перемога Святого *Георгія* над змієм, якого переінакшує Сергій Жадан. *Змій* – істота, до якої людина ставиться по-дитячому наївно та неупереджено: „*До міста вбігають діти і підіймають галас/ За містом у небі кружляє змій/ грає на світлій трубі...*” [1, с. 48] – тобто, *змій* не несе в собі ніякої небезпеки. „...*святий Георгій / трима в руках патишок і вервиці з чорної глини/ стоїть, умовляє змія / мережить промови довгі / і напинає тенета*

чернечої павутини...” [1, с. 48 – 49] – а ось *Святий Георгій* позбавлений своєї традиційної семантики та наділений темними рисами – змальований як чернець, а „*тенета павутини*” символізують те, що він ловить і змія, і душі людей.

Отже, нами було з’ясовано, що Сергій Жадан у своїх поетичних творах активно інтерпретує теоніми в постмодерному контексті, що надає їм нового, сучасного сенсу та змушує подивитись на біблійні мотиви з іншого боку. Митець сміливо грає вічними образами, творить власне бачення філософських постулатів, надає особливого звучання прописним істинам. Подальші розвідки у царині порушеної наукової проблеми можливі на матеріалі інших складових поетичного й прозового доробку Сергія Жадана.

Література

1. **Жадан С.** Цитатник / Післямова Ю.Андрухович / С.Жадан. – Харків: Фоліо, 2006. – 215 с. 2. **Теонім** // <http://litopys.org.ua/ukrmova/um189.htm>

Дар’я Каторгіна

(ДЗ „ЛНУімені Тараса Шевченка”)

ФІТОНОМЕНИ ЛУГАНЩИНИ

Фітономени у слов’янських мовах – досить велика тематична група лексики, яку вже протягом декількох століть досліджують і систематизують лінгвісти. Назви рослин Луганщини, на сьогодні, досліджували К. Д. Глуховцева, В. В. Леснова, І. О. Ніколаєнко, Т. П. Терновська, В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко, В. І. Чопик, Г. Скорофатова та ін.

Фітономени (від основ іменників грецької мови *φύτον* „рослина, пагін” та *ὄνομα* „ім’я, назва”) – це та частина словникового складу східнослов’янських та інших індоєвропейських, неіндоєвропейських мов, що відображає рослинний світ [5].

Назви корисних рослин українських східнословобожанських говірок утворюють велику та структурно розгалужену тематичну групу лексики. Рослинна лексика – одна з найдавніших. Вона несе в собі багато цінної інформації про побут, культуру, космогонічні уявлення наших пращурів. Ботанічна народна номенклатура – багатовимірна. Так на

позначення однієї рослинної реалії може функціонувати кілька назв, які характеризують її з різних боків (зовнішні ознаки, внутрішні властивості чи застосування в побуті), що сприяє збереженню етнокультурної інформації, яка передається діалектоносіями від покоління до покоління [4, с. 15].

Залежно від ступеня прозорості внутрішньої форми фітономени в українських східнослов'янських говірках поділяються на мотивовані та немотивовані.

Група немотивованих фітономенів формується на основі назв рослин, що належать до питомої лексики, успадкованої українською мовою з індоєвропейської та праслов'янської доби, зокрема назв дикорослих трав'янистих рослин, назв дерев та кущів, назв культурних рослин; запозичень, зокрема з латинської мови, грецької мови, тюркських мов, німецької мови, російської мов та ін. Наприклад:

а) назви дерев та кущів: *бузок*; *дуб*.

б) назва культурних рослин: *боб*, *боби*, *горох*, *горох польовий*;

в) назви дикорослих трав'янистих рослин: *шпори*, (*шпуриши*, *спари*, *спариши*, *спуриши*).

Характерною ознакою мотивованих слів є усвідомлення діалектоносіями співвідношення лексичної та структурної мотивації [3, с. 21]. Мотивоване слово завдяки його зв'язкам з іншими словами говірки характеризується більшою стійкістю порівняно з немотивованими словами.

Найчастіше на Луганщині назви рослинам дають чи то за певною їх ознакою, чи властивістю, або ж за їх функцією. Тож, утворення назв рослин можна поділити за такими групами:

– за ознакою (*кривавник*, *кровоцвіт*, *звіробій звичайний*; *золототисячник малий*; *омела біла*; *жовтянка*, *жовтенець*, *кульбаба*, *кашка біла*);

– за властивістю (лікувальні властивості: *легенева трава*, *чиреева трава*, *печінкова трава*, *ромашка помічна*, *ромашка лікарська*; кормові властивості: *трава горобців*);

– за функцією (*істівний горошок* – той, що використовується як їжа для людей; *кормовий гарбуз*, *гарбуз волоський*, *гарбуз звичайний* – той, що використовується як корм для тварин та ін.).

Отже, свої назви рослини в більшості випадків отримують мотивовано. Населення Слобожанщини керується певними ознаками, властивостями чи функцією рослин. Тому, часто у складі фітономенів ми помічаємо назву кольору, смаку чи запаху, Чимало назв несуть у собі семантику лікарських властивостей рослини чи її призначення.

Зокрема, походження назви „*молочай*” мешканці міста пояснюють так: розламавши стебельце цієї рослини, можна помітити, як відразу на зрізі з’являється краплинка білої рідини, яку в народі називають молочком. Знаючи чудову здатність „молочка” виліковувати від простудних захворювань, люди додавали його до чаю і випивали його. Через деякий час хворобу як рукою знімало, тому рослину стали називати молочаєм.

Також цікаве потрактування має „*в’яз*”. Походження назви цієї рослини пов’язують зі словом „*в’язати*”. Здавна в народі існувало слово „*в’яз*” – гнучкий прут, гілочка, яка використовували для зв’язування деяких частин возів, саней. Для такої роботи люди й надавали перевагу дереву *в’язу*.

Існує легенда про походження назви „*тютюн*”. Говорять, що якимось зупинились у степу чумаки й почали варити вечерю. Поруч була могила, що поросла особливою травою. Від вогню трава загорілась і почала виділяти дим з невідомим ароматом, який поширювався довкола. Один із чумаків з подиву вигукнув: „*Ти ба!*”. Другий чумак, незрозумівши як слід, украй здивований перепитав: „*Табак?*” – „*Тю-тю*”, затюкав на нього перший. „*Тютюн?*” – знову спантеличено перепитав той, не розчувши слів. З того часу й стали називати нововідкрите зілля табаком або тютюном.

Отже, фітономени є не лише носіями певних властивостей рослин, які вони позначають, а й традицій, різноманітних легенд та звичаїв нашого народу.

Література

1. **Етимологічний** словник української мови : у 7 т. / уклад. : Р. В. Болдирев та ін.; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 2006. – 704 с.
2. **Глуховцева К. Д.** Динаміка українських східнослобожанських говірок : монографія / К. Д. Глуховцева. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 592 с.
3. **Скорофатова А. О.**

Мотивація назв корисних рослин у первинному семіозисі (на матеріалі української, російської та англійської мов) / А. О. Скорофатова // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2005. – № 9. – С. 30 – 39. **4. Скорофатова А. О.** Ономазіологія та лінгвогеографія фітономенів в українських східнослобожанських говірках : дис... канд. філол. наук / М-во освіти і науки України, Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2008. – 207 с. **5. Луганск** [Електронний ресурс] / http://www.br.com.ua/referats/dysertacii_ta_autoreferaty/94001.htm

Христина Кулибаба

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ЗЕМЛЯ ТА ЗОРЯ: МІФОЛОГІЧНА СИМВОЛІКА

*Усе тасмне в міфах і незвичне,
Безмежно дивне, ніби й неземне.*

*І світле, й темне, дуже фантастичне
Але цікаве, просто чарівне...*

З самого початку людської історії найважливіші символи були спробою впорядкувати світ і зрозуміти сенс людського існування у Всесвіті. Антична філософія використовувала поняття „символ” у значенні „шлях пізнання”. Символи можна назвати ресурсами світогляду всього людства, до якого поступово, у процесі еволюції звертається кожна людина. Прикладами таких символів є: *вода, вогонь, вітер, земля, зоря* та ін. Останні два поняття є предметом розгляду цієї статті, бо кожен з них завдяки космологічності своєї природи, нескінченності значень, емоційності сприймання став багатим матеріалом для міфопоетики українського народного слова, що має свої загальнонаціональні особливості та різноманітність, бо, „судячи по залишках нашої міфології в піснях, здається, мало у якого народу була така оживлена і символізована ... природа” [5, с. 229].

У міфопоетичній системі українського фольклору застосовано широку палітру символіки *землі*. З цієї точки зору *земля* – це тимчасове перебування людини між верхнім і нижнім світами, і цей напрямок переміщення визначає поетичний зміст відповідних образів: „*земля* як символ може мати різне значення залежно від опозиції, у якій він виступає: *земля* як „від землі

вгору” символізує життя, родючість; *земля* як „зверху вниз” в опозиції до неба символізує темні, хтонічні, активні начала” [4, с. 55].

Про походження землі існує чимало легенд. За однією з них, коли Бог створював землю, то спершу варив її, а потім вмить остудив. Пухирі, які здійнялися, коли земля кипіла, обернулись на гори, а проміжки між ними утворили долини. За іншою, „Бог створив світ не сам, а разом з лукавим. Що Всевишній наказував нечистому чинити, той те і робив” [1, с. 42]. Лукавий пірнув на дно моря й виніс нагору шматок землі. Коли Бог її благословив, земля почала рости і зробилася такою, якою ми її тепер маємо. „І все виходило чудово. Лукавий дивувався сам собі, як він усе добре зробив. От він і надумав створити собі інший світ, щоб самому царювати над ним...” [1, с. 42]. Але з пучка землі, що Лукавий заховав під нігті, не вийшло ґрунту, а навпаки постали нечисті тварини (плазуни, жаби) й розлізтися по землі. Нечистий почав плакати і на місці його сліз утворилися болота та трясовини.

Українці завжди шанували *землю*, називали її „матір’ю”, „святою”, бо за їх давніми уявленнями, вона народжує людей та забирає їх після смерті назад у своє лоно. Там, під землею, перебувають і душі ще не народжених дітей, а на той світ можна потрапити лише через яму в землі.

Як антипод до *землі* у фольклорі існує поняття „чужина”. „Чужа земля”. „Чужа сторона” в епосі – це, звичайно, вмістилище зла для „свого” народу, вона ідентифікується з історично певною країною” [2, с. 75]. Наприклад: „*Ой підємо ми судами / У чужу сторону, / А під тую під гряниченьку / Та під турецьку, / Все під тую добиченьку / Та під німецьку*” [3, с. 348]. Також таке протиставлення у свідомості народу породжувало потребу патріотизму: „*Турка з Польщі виганяти, / Свою землю одбирати*” [3, с. 103]; „*Я ж тебе не зітну, я ж тебе не пущу, / Повезу тебе й у свою землю, / Батькові на славу, ворогам на кару*” [3, с. 68].

Особливої уваги потребують вислови „*в землю вбився*”, „*в землю врився*”, „*землю вибив*” як невід’ємні елементи пісень з епізодом загибелі козака: „*У чужині – вітер віє, трава шумить, / На тій траві жовнір лежить / На купину головою, / Прикрив*

личко муравою. / Над ним коник зажурився, / По коліна в землю врився” [3, с. 105].

Міфопоетична парадигма стрижневого слова *земля* охоплює чимало похідних образів, зокрема : *степ, поле, долина, дорога, гори* тощо. О. Потебня подавав семантику слова *поле* у зв’язку з його шириною, тобто безмежність поля є символом свободи.

Для українського народу *степ* – це значно більше, ніж просто географічне поняття, це частка його душі, характеру: *„Ой куди ж мені / Та, мій хазяю, / Без тебе вдатся? / Чи в край рідний, / У степ вільний, / Чи з кручі вбиватся?”... / „Ой гуляй, коню мій, / Та в чистому полю, / Бо вже тобі, коню, / Та не буде ласки / Та й ранішньої волі” [3, с. 110].*

До визначальних складників пісенної поезики належить також образ-символ *зоря*. Споконвіків зоряне небо супроводжувало життя наших предків. Літнім сонячним днем і осінньої зоряної ночі, морозним зимовим вечором та свіжим весняним ранком небесні світила були поруч з людиною, з її втіхами і печалями, буднями і святами.

Зоря в міфах багатьох народів – це жінка – дружина або сестра сонця чи коханка місяця. Зоря пов’язана з Великою Богинею, чий чоловік, бог неба, – це місяць. Прадавнє зображення півмісяця із зіркою символізує цю пару. Давні греки вважали, що *зоря* сидить на золотому троні, убрана в червоні та золоті шати.

В українському фольклорі поширені згадки про три зорі – вечірню, опівнічну, ранкову: *„Ви, зорі-зориці, / Вас на небі три сестриці, / Одна вечірня, друга полунічна, / третя світова./ Вечірня, зануди,/ Полунічна, зачепи, /А світова раба Божого (ім’я) / До раби Божої (ім’я) приверни” [6, 16].*

Зоря також є символом дівчини, а *місяць* – символом парубка. В обрядових піснях *зоря* змальована як панна, дівчина-красуня. В неї біле личко, рум’яні шоки, чорні брови, руса коса. На світанку вона розсипає по луках і садах срібну й перлову росу, яку бачить *місяць*, а краде *сонце*. Про це є загадка: *„Зоря-зоряниця, красна дівця / По церкві ходила, ключі загубила. / Місяць зійшов – ключі знайшов” [6, с. 16].*

За однією з легенд, *зірки* – це ангели, які сидять на сходах неба із запаленими свічками або – душі спочилих героїв та праведників, або душі живих. Кожна людина має на небі свою зірку. Коли народжується дитя – Бог запалює на небі нову зірку-свічку. Отже, скільки душ живе на землі, стільки й свічок (зірок) горить на небі. Якщо людина живе на землі добре, то і її свічка горить ясным, чистим світлом, а якщо навпаки – то свічка слабка і тьмяна. Коли людина помирає – її зірка падає назустріч душі, що відходить. За іншою легендою, падаючі зірки – то нехрещені діти.

Отже, поняття *земля* та *зоря* відображають систему давніх вірувань українців, глибокий зв'язок людини і навколишнього світу, одухотворення космогонічних явищ, утілених у слові. Їм також властиво зберігати значну фольклорну інформацію, нагромаджувати та організовувати навколо себе новий досвід, перетворюючись на своєрідний конденсатор колективної пам'яті, відкритий до асоціативних ланцюгових реакцій, що можуть набути традиційних ознак.

Література

1. **Головецька Н.** Українські народні легенди, міфи : 5 клас / Н. В. Головецька // Українська література в загальноосвітній школі. – 2010. – № 7/8. – С. 41 – 44.
2. **Дмитренко М.** Народнопоетична символіка: специфіка кодування в епічних піснях / М. Дмитренко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – К. : „Педагогічна преса”, 2009, N N 9. – С. 70 – 77.
3. **Історичні пісні** / Упоряд. І. П. Березовський, М. С. Родіна, В. Г. Хоменко; Нотний матеріал упоряд. А. І. Гуменюк; За ред. М. Т. Рильського і Г. К. Гуслистого. – К. : Вид-во АН УРСР, 1961. – 1068 с.
4. **Костомаров М. І.** Слов'янська міфологія : Вибр. Праці з фольклористики й літературознавства / Упоряд., передмова М. Т. Яценка. – К. : Либідь, 1994. – 384 с.
5. **Попович М. В.** Мирозрєние древних славян. – К. : Наук. думка, 1985. – 167 с.
6. **Електронний ресурс.** – Режим доступу : <http://about-ukraine.com/index.php>

Анастасія Мархоцька

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

**ПРИНЦИПИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВЛАСНИХ НАЗВ
У МОВЛЕННІ НЕФОРМАЛЬНИХ
СУБКУЛЬТУРНИХ УГРУПУВАНЬ**

У кінці ХХ ст. на Луганщині спостерігаємо стрімке зростання кількості неформальних субкультурних угруповань (*панки, металісти, готи, рокери, байкери* та інші). На сьогодні увага мовознавців прикута до специфічного мовлення представників таких угруповань – сленгу. Наукова розвідка присвячена принципам трансформації власних назв у мовленні неформальних субкультурних угруповань.

Специфічні сленгізми побутують не лише для номінації предметів, явищ, а і є широкоживаними для називання індивідуальних об’єктів: наприклад, *брендів, топонімів, псевдонімів*. Їхнє творення відбувається за принципами, що є спільними для всіх згаданих груп:

– скорочення зі збереженням першого слова чи кореня, іноді з уживанням додаткових деверативних засобів (*Харлей* – „Herley Davidson”, *Філ* – Філіпов, *Дзержик* – квартал імені Держинського, *Макар* – Макарова);

– принцип метафоризації, що полягає в утворенні сленгізмів для називання об’єктів на основі виявлення подібності („*Утюг*” – готель „Дружба”, „*Шпиль*” – магазин „Будинок зі шпилем”, „*Мужик-3 Факелом*” – пам’ятник трудівнику Луганщини, „*Дім-3-Шарами*” – будівля Луганської області держгосадміністрації, *Комбат* – прізвисько парубка, що протягом тривалого часу обіймав посаду старости академічної групи, *Філін* – парубок отримав прізвисько за рисами зовнішності);

– принципи співзвучності („*Фужер*” – мотоцикл марки Yamaha FJR 1300, „*Юбрик*” – мотоцикл марки Yamaha FJR 125, „*Голда*” – мотоцикл марки Honda Gold Wing, *Йолка* – від Юлька, варіанта жіночого імені Юлія, *Lexus* – від Олексій, *Луса* – від Леся);

– принципи десленгізації (авторський термін, від грецьких „di” – подвійний та сленгізація – явище творення

сленгу), тобто явище, при якому з уже існуючого сленгізму утворюється новий, подвійний сленгізм (*Цойо* – жаргівливе утворення від початкового утворення прізвиська Цойка, *Елік* – прізвисько, утворене від попереднього Електронік, *Март* – від попереднього прізвиська Мартин, утвореного за принципом скорочення від прізвища Мартиненко);

– навмисне порушення орфографічних, та орфоепічних норм (*„Нокла”* замість *„Nokia”* через подібність написання літер „Г” та „L” в англійській мові).

Отже, аналіз мовного матеріалу, записаного від представників різних неформальних субкультур них угруповань, дає змогу виділити й схарактеризувати принципи номіналізації власних назв у їхньому мовленні, спрогнозувати подальший розвиток сленгу в окреслених напрямках, окреслити перспективу можливих подальших розвідок з означеної проблеми.

Марія Павлович

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ТА ІДІОГЛОСИ У ТВОРАХ ТЕТЯНИ КАПЛУНОВОЇ

Каплунова Тетяна Василівна народилася 21 лютого 1997 року. 1998 року з відзнакою закінчила факультет української філології Луганського державного педуніверситету ім. Тараса Шевченка; займається науковою роботою в галузі психосоціолінгвістики.

У 1998 – 1999 роках працювала вчителем української мови та літератури в середній спеціалізованій школі дизайну. Потім – прес-офіцером Центру громадських зв’язків УМВС України в Луганській області, редактором часопису „Луганські вісті”, редактором відділу культури часопису „Українське слово”. Нині вона працює заступником головного редактора журналу „Книжник-review”.

1999 року вийшла друком збірка поезій „Русалії” (Луганськ, видавництво „Книжковий світ”). Також публікувалася в збірниках поезій видавництва „Смолоскип”, альманаху

„Колекція” (2001 рік), місцевих виданнях, у Всеукраїнському молодіжному журналі „Смолоскип”.

Об’єктом нашого дослідження є творчість Тетяни Каплунової та її поетичний доробок.

Мета – з’ясувати функцію слів-символів, які ми називаємо ідіоглосами.

У семіотичному аспекті ідіоглоса – це слово-знак, але не звичайний, а знак другого порядку, оскільки його змістом є не стільки семантична складова, скільки світоформувальна стильова ознака будівельного елемента в картині світу автора. Для кожного письменника система ідіоглос є глибоко індивідуальною, оскільки відображає особистість художника слова, його ставлення до дійсності.

Проаналізувавши деякі твори, ми чітко виокремили ті лексичні одиниці, які можна віднести до індивідуального стилю письменниці.

Очі – орган зору. Погляд – спрямованість, звернення очей, зору; очі, що дивляться. Вираз очей, манера дивитися [1].

У поетичній збірці „Русалії” ідіоглоса „очі” має такі значення:

– орган зору: „Ніч / учораїшнього вечора. / Тулиться довірливо / до ранку / в **очі** заглядає” [3, с. 17];

„Ті липові цвіти / хотіли зняти / полуду з наших **очей**” [3, с. 18]; „як сказати тобі про те / що незбагнено / сяє в **очах**” [3]; „твої **очі**/ два величезні / іграшкові слоники / літають у небі / серед хмар” [3]; „золоте зерно / твоїх сонячних **очей** / сиплется / воркотанням голубів / у теплі долоні / мого серця” [3];

– очі як стан чи віддзеркалення душі: „Я божевільний метелик, / що летить на пекельний вогонь / твоїх **очей**” [3, с. 17]; „колись я не втопла / в безмежно синіх **очах** / ані / в безмежно зелених / ані в блакитних / і не стала русалкою / у карих **очах** себе лиш / побачити можна” [3]; „твої **очі** прозорі / і лице / і весь ти / лепрозорій / територія для мене / без ліхтарів / та вікон” [3];

– очі як щось магічне: „шукаю **очі** / кольору щастя / аби втопнути в них / і побачити там себе” [3]; „Миготіння світлофорових **триочей** – / всевидячі **очі** сатани” [3, с. 7].

Образ розлуки – характерний мотив творчості поетеси. Розлука – це поривання відносин з кимось [2].

Лексема „розлука” виступає в значенні: гірка самотність, іноді навіть бажана: „Розкидаю ноти / зустрічей / і паузи **розлук**” [3, с. 19]; „Засинаю у волохатих пелюстках / гарної квітки **розлуки**” [3, с. 17]; „**Розлука** має смак / Солодкий? Ні” [3, с. 15]; „сходяться / **розлучаються** / хтось зайвий / раз скаже / які вони різні”; „а мені / самотньо й на вустах / **розлуки** смак” [3, с. 13].

Отже, частотність ідіоглос у поезіях Тетяни Каплунової, їхня функціональна універсальність дають змогу вийти за межі індивідуально-авторських концептуально-лексичних систем і розвиватися в колективному ментальному просторі, визначати механізми лінгвокогнітивних процесів.

Література

1. **Алефиренко Н. Ф.** Лингвокогнитивное моделирование картины мира / Н. Ф. Алефиренко // Картина мира: язык, литература, культура. – Вып. 2. – Бийск: Изд-во БГПИ, 2006. – С. 274 – 281. 2. **Бандура О. М.** Вивчення елементів теорії літератури у 9-11 класах: посіб. для вчителя. / О. М. Бандура. – К.: Рад. шк., 1989. – 158 с. 3. **Каплунова Т. В.** Поезії. / Т. В. Каплунова – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://poetry.uazone.net/kaplunova/>

Людмила Планида

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ЕКОЛОГІЯ МОВИ Й КУЛЬТУРИ – ЕКОЛОГІЯ ДУШІ

На сьогодні гостро постає питання екології нашої мови, її правильності та чистоти, тому що правильна мова людини – це, у першу чергу, ознака її освіченості. Деякі з нас, коли творять текст, усний чи писемний, уживають різноманітні кліше, канцеляризми, що ніби в’їлись у мислення. Дуже поширеним явищем є вживання кальок, зокрема з російської мови, припускання помилок під час мовлення та написання (лексичних, граматичних, орфоепічних, стилістичних). Причиною таких негативних явищ, які ми спостерігаємо в українській мові, зумовлені і зовнішніми, і внутрішніми чинниками. До зовнішніх чинників можна віднести вплив на нашу мову інших мов, зокрема

російської. А до внутрішніх – це наше недбале та зверхнє ставлення до рідної мови, неповага та відчуження.

У повсякденному житті під час спілкування, на телебаченні, радіо, у періодичних виданнях ми часто спостерігаємо перекручене вживання українських слів: *рахую можливим*, замість *вважаю за можливе*; *зустрічаються помилки*, замість *трапляються помилки*; *смысл життя*, замість *сенс життя*; *доля істини*, замість *часточка правди*. Часто можна почути слово *співпадіння*, яке скальковано з російської мови *совпадение*, але в українській мові слід вживати питоме українську слово *збіг*. Отже, замість *випадкове співпадіння обставин* треба вживати *випадковий збіг обставин*. Ніколаєнко І. О. у своїй статті аналізує мовлення ЗМІ, а також наших сучасних зірок шоубізнесу, телеведучих. Подає неправильні вирази рекламних роликів „*кинути курити*”, замість „*кинути палити*”, „*потребують уходу*”, замість „*потребують догляду*” [2, с. 2].

Трапляються випадки, коли найповажніші люди, державні чиновники, замість того, щоб сказати „*вважаю*” або „*гадаю*”, говорять: *я рахую...*, або замість *захід* говорять *міроприємство*. Це свідчить про безвідповідальність, неосвіченість та неграмотність деяких державних чиновників, які займають досить високі керівні посади та беруть участь в управлінні державою. Що ж можна говорити про освіченість та досконале знання державної мови кожного, якщо навіть людина, яка займає високу керівну посаду, неправильно говорить українською мовою. У нашому суспільстві, на жаль, ніхто не турбується про екологію нашої мови. Такі люди демонструють приклад неправильного мовлення. Про це досить доречно писав Марк Твен: „Автор повинен знайти потрібне слово, а не його троюрідного брата”. Письменник переконливо доводить, що різниця між правильним словом та майже правильним є дуже значною. Сербенська О. А. у своєму словничку подає цілу низку прикладів неправильного вживання висловів, ось деякі з них: *автобус по замовленню, бархатний сезон, відволікати увагу, віднестьись з розумінням, вроді спить*, а поряд вона подає правильне вживання цих висловів: *автобус на замовлення, оксамитовий сезон, відвертати увагу, поставитись із розумінням, наче спить* [3, с. 9, 14, 17].

Дуже часто ми чуємо або читаємо такі слова та вислови, які ріжуть слух. Багато їх можна почути серед студентів, які в своєму мовленні вживають абцентну лексику, слова-паразити, вульгаризми та жаргонізми: „блін”, „офігеть”, „пипець”, „запара”, „отстой”, „впадло” та інші. Причому вони використовують ці слова з негативною і позитивною конотацією. Глуховцева К. Д. у своїй статті розглядає мовлення на телебаченні, зокрема негативну лексику, яку ми чуємо з екранів наших телевізорів. Наводить приклади з кулінарних передач „Майстер шеф”, „Кулінарна династія”: „*Это будет не просто пипец, а полный пипец*” [1, с. 1].

Надзвичайно важливо донести будь-яку інформацію до людей, не використовуючи негативну лексику. Досить часто замість того, щоб доступно пояснити людям свої вимоги, починають щось вигадувати, ображаючи своїми висловами. Ось, наприклад, коли звернути увагу на вислови, які розміщують у наших маршрутних таксі, то складається таке враження, що так людей хочуть образити та принизити. Ось деякі з них: „*Остановки „туда”, „здесь”, будут где-то „тама”*”; „*Просьба пассажиров семечки, орехи и бананы есть с шкурками*”; „*Хочешь жить, не отвлекай водителя*”. Я вважаю, що такими висловами з негативною конотацією не можна закликати до чистоти, порядку, вчити правильно просити водія зупинитися. Навпаки такі вислови дратують.

Отже, потрібно піклуватися про екологію нашої мови. Треба проводити своєрідне очищення свого мислення, залишаючи тільки те, що є спільнослов'янським набутком та позбутися всього чужого, непритаманного нашій мові, активізувати питомі для української мови слова та вислови. Це допомагатиме вслухатися в чуже й своє мовлення, фіксувати слова, вирази, які вжиті неправильно, спонукатиме до вдосконалення нашої мови. Адже мова – основа державності, багатство нашої країни, яку треба завжди берегти, збагачувати та вдосконалювати.

Література

1. Глуховцева К. Д. І чудово, і різнокольорово / К. Д. Глуховцева // Живе слово. – 2013. – № 13.
2. Ніколасенко І. О. Говоримо солов'їною мовою чи

„піпікаємо”? / І. О. Николаєнко // Живе слово. – 2013. – № 13. – С. 2. 3. **Сербенська О. А.** Екологія українського слова. Практичний словничок-довідник / О. А. Сербенська. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 68 с.

Оксана Рибцева

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ПРО СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКІ ЛОКАЛІЗМИ

В умовах сучасної уніфікації української мови гостро постає питання вивчення та дослідження лінгвогеографічних особливостей різних етнічних регіонів України.

Певний інтерес становить дослідження одного з новожитніх говорів – слобожанського, який в своєму обширі та межах накладається на історичну територію Слобідської України, процес нового заселення якої припав на XVI – XVII століття.

Цікавий він в першу чергу тим, що формувався внаслідок взаємодії говірок середньодніпрянських, східноподільських, подільських та південноросійських, що легко прослідкувати й нині, особливо в сільській місцевості північних районів.

На жаль, стрімкий наступ на українську мову, розпочатий ще за часів сталінізму, продовжений русифікаторськими тенденціями нової радянської доби, призводив до нещадного викорінення мовних регіональних діалектів, які надавали справді яскравих фарб і тонів нашій мові, показували лінгвістичний та географічний шлях міграції наших пращурів. На сьогодні останнім рубежем збереження живої слобожанської говірки залишаються сільські жителі, які потребують всілякої підтримки і в тому ж національно-культурному аспекті. Зокрема, Новопсковський район – один із небагатьох районів Луганської області, у період „боротьби за двомовність” залишився осторонь неї, бо немає нагальної потреби, адже переважна більшість жителів району україномовна, за винятком невеликої кількості жителів районного центру. Тому важливо досліджувати локальні діалектні слова та сталі локальні конструкції цього ареалу, бо їх головними носіями є люди середнього та старшого віку, менше – молодь. Загалом лексичний склад говірок зберігає багато цінної інформації і про мовлення носіїв говірки, і про навколишній світ.

Особливо специфічним в середовищі власне слобожанських говірок є поява слів, які є результатом казуального позамовного імпульсу, але він структурно влаштовується в систему діалекту. Наприклад, з запровадженням військових поселень в Російській імперії в тому ж Новопсковському районі з'явилися військові поселенці в 20-х роках XIX століття. Після ліквідації цих поселень в 1857 році відбувається ще більш активний процес не тільки соціально-етнічної, а й мовної асиміляції. В слободах Білолуцьк і Новопсков („Закам'янка”) з'являються в лексичному словнику номен „поселок” – район селища, де проживали кірасири – військові поселенці, за яким з часом і донині збереглася ця назва кутка селища, хоча поряд побутує і офіційна назва вулиці.

Жителі району в своєму лексиконі, поряд з мовно-літературними лексичними одиницями, уживають локальні, як-от: відро – *цеберка*, скатертину – *настольник*, кібець (кобець) – *яструб*, рам'я – *шлам*, довга тонка жердина – *воряка*.

З віковою зміною поколінь втрачається ряд локальних слів. Зокрема, лише старі люди вживають дієслово *д'ушить*, указуючи на динамічну ознаку запаху, надаючи йому значення словами *гарно* чи *погано*.

Ще одним чинником, що звужує вживання локальних слів, як це визначено в дослідженнях мовознавців, є зміна не тільки основного роду занять, а й додаткових, що давали прожиток сім'ї. Так, у паводок, чи половіддя, коли річка виходила із берегів і в *старцях* залишалася риба, її ловили *саком*, прибитим до довгої жердини.

Траву на підгодівлю домашньої худоби носили в *сапетці*, що являла собою дві зігнуті на півколом невеликі вербові дуги, переплетені між собою тоненькими шкіряними ремінцями. Вишивка і тканиня були основними заняттями жіночої частини населення. Тому є цікавою назва ниток для вишивання поширена в цьому регіоні – *заполоч*, вона нині майже не вживається.

Ткацький верстат, який був практично в кожній хаті, називався *верстать*, дуже рідко – *кросна*. Тільки вузькому колективі етнографів-дослідників добре відомі назви окремих його деталей та елементів, які потрапили до архаїзмів. Звучилося

вживання так званих фітономенів – рослинної лексики, яка є давнім інформаційно цінним шаром лексики, що потребує фіксації та докладного вивчення.

На прикладі рослини півонії вузьколистої, можна прослідкувати таке: цю видову назву не вживають, натомість цю рослину називають жителі регіону *воронець*. Реп'яшок лікарський – *парило*, *Іван-чай* за „гарний дух” – тобто пахоші.

Література

1. Глуховцева К. Д. Динаміка українських східнослобожанських говірок. Монографія. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 594 с.
2. Східнослобожанські українські говірки: Науково-навчальний посібник / Глуховцева К. Д., Леснова В. В., Ніколаєнко І. О., Сердюкова Т. І., Ужченко В. Д.; За ред. П. Ю. Гриценка. – Вип. 1. – Луганськ, 2001. – 107 с.
3. Східнослобожанські українські говірки: Науково-навчальний посібник / Глуховцева К. Д., Леснова В. В., Магрицька І. В., Ніколаєнко І. О., Сердюкова Т. І., Ужченко В. Д., Верховод В. О., Стешенко А. В.; За ред. д-ра філол. наук, проф. П. Ю. Гриценка. – Ч. II. – Луганськ, 2002. – 197 с.
4. Словник українських східнослобожанських говірок / К. Д. Глуховцева, В. В. Леснова, І. О. Ніколаєнко, Т. П. Терновська, В. Д. Ужченко. – Луганськ, 2002. – 233 с.
5. Ужченко В. Д. Східна Слобожанщина в русі // Лінгвістика: Збірник наукових праць. – №1 (7). – Луганськ : Альма-матер, 2006.

Юлія Тімохіна

(Донецький національний університет)

СИНОНІМІЧНІ НАЗВИ ЛЮДИНИ ЗА ФІЗИЧНИМИ ОЗНАКАМИ В СХІДНОСТЕПОВІЙ ГОВІРЦІ

Останнім часом у сучасному мовознавстві активізувалося вивчення синонімії в лексиці новостворених українських говорів, про що свідчать роботи С. П. Бевзенка, К. Д. Глуховцевої, З. Л. Омельченко, В. В. Леснової, В. О. Дворянкіна, М. С. Кушмет, Н. Г. Загнітко та інших дослідників. Мета цієї статті – аналіз явища синонімії у східно степовій говірці м. Українська Донецької області.

Предметом дослідження обрано лексику східностепової говірки, пов'язану з номінацією людини та її рис. Людина як об'єкт вивчення вже давно цікавить мовознавців. Номінація людини в літературній мові й діалектах описана українськими, російськими та білоруськими лексикологами (роботи В. В. Горбань, Т. А. Космеди, Т. П. Вільчинської, Г. М. Яворської, Г. В. Калиткіної, М. М. Кривко, К. М. Панютич та ін.). На матеріалі східностепових говірок аналіз назв людини та її рис було здійснено в роботах В. О. Дворянкіна [3].

Актуальність цієї роботи зумовлена тим, що на сьогодні немає спеціальної праці про синонімічні назви людини та її рис на матеріалі східностепових українських говірок.

У досліджуваній говірці переважають назви людини за негативними рисами. Так, лексична реалізація опозиції сем „не^нохайна людина“ : „охайна людина“ в аналізованій говірці налічує три репрезентанти семи „охайна людина“ (*охайна, акурáтна, ч'істоплòтна*), тоді як сема-опозит „неохайна людина“ маніфестована 8 лексемами: *не^нохайний, не^нчи^чпúра, не^накурáтний, замазúра, гр'азнúл'а, роз^рнáтлана, лахúдра, не^нч'істоплòтний*. Серед перелічених синонімічних назв дублетними є лише три: *не^нохайний, не^нчи^чпúра, не^накурáтний*. Інші номени є стилістичними або семантичними синонімами. Так, лексеми *гр'азнúл'а, замазúра* в говірці м. Українська використовуються переважно для номінації дитини: *шо ж ти такій гр'азнúл'а / мáмка побáчит' / в'ідлупц'у́є* // Назва *роз^рнáтлана* відрізняється наявністю додаткової семи „непричесане волосся“, а значить є семантичним синонімом. Лексеми *лахúдра, не^нч'істоплòтний* передають гіпертрофоване негативне ставлення до особи, й відповідно є стилістичними синонімами.

Сема „сильний, наділений значною фізичною силою“ в обстежуваній говірці репрезентована лексемами: *сіл'ний, кр'іпкій, кремéзний, богатир', м'іцний, здоровий, дúжсий, мошч'ний*. Активно вживаються назви *сіл'ний* і *здоровий*, від яких суфіксальним способом утворені субстантиви *си^слáч, здоров'ák, здоровán', здоровíло*. Назви *м'іцний, мошч'ний, сіл'ний* є дублетними й характеризують сильну людину загалом. Порівняймо: *м'іцний / це сіл'ний / це сіла / м'іц' і сіла у його́ руках* // Лексема *си^слáч*, як і *сіл'ний*, у досліджуваній говірці є

частовживаною. Настільки ж поширеними ці назви є і в інших новостворених говорах [1]. При номінації людини за наявністю/відсутністю сили в досліджуваній говірці широко використовують і порівняльні конструкції: *йак богатир'*, *йак бик*, *йак бугай*.

Інколи інформанти, затрудняючись назвати конкретною назвою позитивну рису людини, використовують лексему *хороший*, яка вступає в синонімічні відношення з назвами на позначення інших ознак людини. Наприклад, ця лексема перебуває в синонімічних відношеннях з репрезентантами сем: „статурний, який має струнку, пропорційно складену фігуру”, „вродливий, красивий”, „чемний, який виявляє повагу до інших”.

Окремо слід відзначити функціонування в досліджуваній говірці пропозитивних номенів. Це найчастіше образні вислови, які функціонують у мовленні як дублетні одиниці до однослівних номенів. Порівняймо: *йакá зóвс'ім не^н бáчи^т'*, „сліпа”, *йакá піше л'іво^й руко^й* „шульга”.

Релевантними для обстежуваної говірки є назви людини, що мають структуру словосполучень. Особливістю функціонування таких назв є те, що паралельно з атрибутивними словосполученнями вживаються однослівні номени: *гладкий чоловік* – *гладун*, *вайлувата лудіна* – *вайло*, *не^нзграбна лудіна* – *не^нзграба*. На відміну від вільних, стійкі словосполучення є зв'язаними й мають більш яскраве емоційне забарвлення: *баба базарна* „балакуха”.

Синонімами до однослівних назв людини за фізичними рисами виступають також евфемізми, що структурно є словосполученнями: *не^н вс'ї вдома* „дурень”. Високою частотністю вживання в обстежуваній говірці відзначаються стійкі порівняння, у яких людина порівнюється з тваринами (*упертий йак баран*, *ход'ят' йак кузнечик'і*, *ве^нлікий йак бугай*, *з'ір йак у орла*), рослинами або їх частинами (*глухий йак пень*, *ноги йак палки*, *гарна йак квіточка*), міфологічними істотами (*розп'ятлана йак в'ід'ма*), предметами побуту (*худá йак швабра*, *голий йак бубон*), продуктами харчування (*губи йак вареники*).

Стійкі порівняння можуть згортатися до однослівних вторинних номенів і є назвами людей за негативними рисами. Так, у досліджуваній говірці поширена т. зв. „зоологічна метафора”:

ведм'ід' „клишонога людина”, *барán*, *бик* „уперта людина”, *журавéл'* „висока людина”, *тарака́н* „людина з довгими вусами”, *сова́* „людина з великими очима”. Високочастотними в обстежуваній говірці є вторинні номени, що постали внаслідок перенесення на людину назв неживих предметів: *шпéндик* „невисокий на зріст хлопець”, *доска́*, *сухар'*, *к'істочка* „худа людина”, *ва́ланок* „вайло” та ін.

Проаналізовані матеріали дозволяють зробити висновок, що однією з характерних рис східностепових говірок є розвинута номінативна база, що виявляється у функціонуванні значної кількості синонімів навіть у межах однієї говірки. Серед назв людини за фізичними рисами переважають номени, що відображають негативну характеристику. Наявність в одній говірці значної кількості дублетно-синонімічних назв засвідчує безперервність номінативного процесу та взаємодію з іншими говірками.

Література

1. **Леснова В. В.** Матеріали до словника говірок Східної Слобожанщини: Людина та її риси. – Луганськ: Шлях, 1999. – 76 с.
2. **Леснова В. В.** Однослівна й багатослівна номінація, їхнє функціональне співвідношення // Вісник Луганського державного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка. Філологічні науки. – 1998. – №9. – С. 74 – 81.
3. **Дворянкін В.О.** Лексико-семантичні групи назв на позначення фізичних рис людини (на матеріалі говірок Володарського району Донецької області) // Лінгвістичні студії – Вип. 6. – Донецьк, 2000. – С. 266 – 271.
4. **Матвіяс І. Г.** Групування говорів української мови // Структура українських говорів. – К.: Наук. думка, 1982. – С. 3– 69.
5. **Апресян Ю. Д.** Избранные труды. – Т.1. – Лексическая семантика // Синонимические средства языка. – М.: Языки русской культуры, 1995. – С. 9 – 63.

Лада Усова

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

ЛЕКСИЧНА СТРУКТУРА НАЗВ ФІТОНОМЕНІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ

Рослинний світ, що є невід’ємною частиною нашого життя, у силу величезного багатства цієї ділянки природного

середовища знаходить своєрідне відображення в системі знань людини і в мові, тому назви рослин усе більше привертають увагу дослідників, які цікавляться проблемами пристрою й функціонування людських знань, процесами пізнання й мислення. Одним з аспектів вивчення цієї лексики є розгляд ментальних процесів, що визначають формування переносних значень фітономенів одиниць.

Дерево – багатозначний найдавніший символ, відомий практично всім народам світу. Відображає форми життя в органічних узаємозв'язках і людину як частину первинної природи. Нашим завданням є порівняти лексичну структуру окремих фітономенів в українській та німецькій мовах.

Для українців *калина* – символ зрілості дівчини. Тому червону калину часто використовують у весільних обрядах, де вона свідчить ще й про дівочу чистоту. *Калина* – це символ вогню, українського роду, України, духовної нескореності й світлої пам'яті [1]. Вона є й символом духовного життя жінки, в якому – і дівочість, і краса та кохання, і заміжжя, і родинні радощі та смутки, і сімейне щастя та людське горе. У Німеччині перші відомості про калину (*der Schneeball (Gattung)*) з'явились тільки в 17 ст. Куц калини використовують для декорування саду через яскравий колір її плодів. Іноді кору калини застосовують у фітотерапії як антиспазматичний засіб та для лікування бронхіальної астми. Особливого символічного значення цей номен в німецькій мові не має.

Одним з універсальних символів в Україні є *верба*. Вона є уособленням працездатності й родючої сили; образ весни, Батьківщини, України і, разом з цим, жіночого смутку та вдівства. Це універсальний символ Прадерева життя, а Великодна верба – його живий вираз. Плачуча верба – символ журби. У Німеччині *вербу* (*die Weide*) використовують під час святкування Вербної неділі. У Вербну неділю (або ще в народі її називають „Лозовою”) церква згадує прославлення Ісуса перед Його смертю на хресті, щоб показати, що страждання Спасителя були добровільні. Після літургії посвячують вербові гілки. Це свідчить про те, що люди зустрічають Господа, який невидимо гряде, і вітають Його як Переможця пекла і смерті, тримаючи в руках „знамення перемоги” – верби з запаленими свічками.

Для українців тополя є символом дівочої краси, жіночого й дівочого суму, їх самотності. Тополя край дороги – це образ жінки чи дівчини, котрі чекають своєї долі чи свого нареченого. Вважають, що тополя здатна забирати з людей негативну енергію й очищати повітря від злих духів та всього шкідливого і нечестивого. У Німеччині тополя (*die Pappel*) жодного символічного значення не має.

Для українців дуб є символом могутності та довговічності, цілісності й здоров'я, повноти життя, могутньої сили й величної краси. У ньому немає нічого тендітного, а що красиве – те й величне. Дуб – живе втілення сильного здоров'я і здорової сили, а тому не вміє хворіти й не вміє бути слабким. За своїм характером ніколи не гнеться – його можна тільки зламати. Дуб (*die Eiche*) у Німеччині здавна вважають „німецьким” деревом. Його тверда деревина та характерне листя вже з часів германців стали символами безсмертя й стійкості. У новий час, особливо з доби романтизму, дуб став символом вірності. Розширення ордена „Pour le Mérite” і Лицарський хрест Залізного хреста в Німеччині були прикрашені дубовим листям. Після створення Німецької імперії у 1871 на пам'ятниках, державній символіці, орденах і монетах дубове листя замінило лаврове листя.

Отже, назви фітономенів в українській і німецькій мовах мають окремі спільні значення. Вони беруть активну участь у створенні яскравої образної картини символів.

Література

1. **Сімович О.** Поетична символіка української народної творчості: лінгвістичний аспект / Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ / О. Сімович. – Л., 1999. – 50 с.

Олена Шинкарьова

(ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”)

НОМІНАЦІЯ ОДЯГУ В ГОВІРЦІ СЕЛА ТРЬОХІЗБЕНКА

Дослідження елементів назв одягу та взуття є актуальним завданням української діалектології. Тематична група лексики назв одягу, як зазначає Березовська Г. [1, с. 12], демонструє зміни в традиціях і побуті мовців, що призводять до зникнення лексем, заміни їх іншими, розширення чи звуження їх семантики. Гримашевич Г. І. [2, с. 15] наголошує, що назви

одягу та взуття тісно пов'язані з матеріальною культурою діалектоносіїв і з кліматично-географічними умовами їх буття; зі змінами матеріальної культури окремі реалії втрачаються, заступаються іншими, що зумовлює зміни складу лексики.

У статті пропонуємо опис тематичної групи лексики назв одягу в говірці села Трьохізбенка.

Тематичну групу поділено на такі лексичні підгрупи: „загальні назви одягу”, „назви спіднього одягу”, „назви верхнього одягу”, „назви поясного одягу”, „назви головних уборів”, „назви плечового одягу”, „назви взуття”. Для зручності структурування умовно виділено номінативні групи чоловічого та жіночого одягу.

На позначення загальної назви одягу, чоловічого та жіночого, уживають лексему *адьожжа* або *адяжина*.

Чоловіча білизна представлена такими компонентами: *рубаха* та *парткі*. *Рубаха* з коротким рукавом. *Партками* називають спідні чоловічі штани, до речі, їх виготовляли з конопляної *халстіни*, а тепер цією назвою позначають нижні штани з будь-якої тканини.

Повсякденний чоловічий одяг складається з *рубахі-касавароткі* та *штанов*. Ця *рубаха-касаваротка* на спині має пришиту *падапльоку*, шматок тканини, що спершу призначається для вбирання поту, і зараз її роблять традиційно, це вказує на сорочку гарної якості. *Штани* колись робили з конопляного матеріалу – *халстіни*.

Рубаха-касаваротка підперезується поясом – *верьовкай*. За переказами людей старшого віку, її колись робили з грубих конопляних ниток. Зараз ця назва вийшла з ужитку.

На позначення святкового чоловічого одягу використовують такі лексеми: *вишитая рубаха* та *кушак*. *Вишитая рубаха* відрізняється від звичайної тим, що вироблена з тоншої тканини та вишита кольоровими нитками. *Кушаком* називають пояс з конопляних різнокольорових ниток, сплетених косою, та китичкою на кінці. У зв'язку зі зникненням реалії ця лексема не вживається.

Чоловічий короткий плечовий одяг представлений *жилетам* та *зіпуном*. *Жилет* недовгий з гудзиками, на спині пришивають *хлястік* – маленька мотузка. *Зіпуни* існують двох

видів: повсякденні та святкові. Святковий *зіпун* виготовляють з *халстїни* та викрашують у блакитний колір. А повсякденний роблять з шерсті. Вони довгі та широкі. На сучасному етапі назва залишилася, але на позначення іншої реалії – фуфайки.

Верхній чоловічий одяг складається з теплих *штанів*, *куцини*, *полушубка* та *шуби*. Історично весь цей одяг виготовляли з овчини. *Шуба*, на відміну від *куцини* та *полушубка*, довга, має високий комір.

Головні чоловічі убори представлені такими лексемами: *картуз*, *трявухі*. *Картуз* – літній головний убір, його шили колись з *конопляної матерії*, зараз із бавовни чи льону. *Трявухі* – зимовий убір, який традиційно виготовляють з овчої шкури.

Чоловіче взуття складається з *сапагов*, *валенкав*, *чіріков*. *Сапагі* робили зі шкіри бика, тепер цією назвою іменують будь-яке високе шкіряне або штучне взуття. Зимове взуття – *валенкі* – виготовляють з овчої шерсті. *Чірікі* носять теплої пори року, їх виготовляли з м'якої шкіри, а зараз так називають будь-які чоловічі черевики.

На позначення жіночої білизни використовують лексему *рубаха*. Традиційно *рубаху* складали з *падставкі* та *кохти*. Ці частини робили з *конопляної матерії* та з'єднували. У повсякденній *рубасі* *падставка* виготовлена з грубих ниток, а *кохта* – з тонких; на спині пришивалася *падапльока*. Святкова сорочка відрізняється від буденної тим, що *падапльоку* вишивали кольоровими нитками, так само, як і комір – *ажирьолак*. *Рубаха* декольтована вирізом посередині. Ця назва на позначення жіночої білизни функціонує й до сьогодні.

Спідниця, *юпка*, одягається зверху сорочки, якщо вона робоча. Святкову *юпку* одягають разом зі спеціальною вишитою *кофтою*. Святкова *кофта* (*кохта*) з довгим рукавом, вільна, без гудзиків. Спідниці довгі, довжина приблизно однакова.

Зверху *юпки* та *кофти* завжди одягають *хвартук*. Повсякденний традиційно виготовляли з грубої *конопляної* тканини (зараз з простої бавовняної або лляної), а святковий – з тонкої тканини та обов'язково вишивають.

Верхній жіночий одяг представлений *куцинай*, *пальтом* та *шубай*. *Куцина* до колін з поясом, до речі, святкову оздоблювали вишивкою. На сьогодні назва *куцина* не збереглася у зв'язку зі

зникненням реалії. *Пальто* колись робили з *конопляної матерії* та шкіри молодих баранів, зараз назва функціонує на позначення теплового одягу з цупкої вовняної тканини. *Шубу* виготовляли з овчини, як розповідають старі люди, вона повинна бути простора, довга, з вузькими довгими рукавами.

Головні жіночі убори представлені лексемами: *вянкі, лентачкі, аправа, платкі*. *Вянкі* споконвічно в селі роблять з зібраних свіжих або сушених квітів та трави. *Лентачкі* виготовляли з конопляної фарбованої *халстїни*. *Лентачкі* носили незаміжні дівчата. *Аправу* носили заміжні жінки. Це малий капелюшок, розшитий стрічками. *Платкі* робили на літо з *халстїни*, зараз з льону чи бавовни. *Платкі белакрилаї* – у з шерсті, картаті, у дрібну клітинку. *Гарусавіє платкі* – велику клітинку, загальна площа хустини була 1 метр на 1 метр. *Накїдніє* виготовляли з вибитим візерунком, а *вишитіє* – оздоблювали різнокольоровими вишивками.

Жіноче взуття традиційно складало з *чїріков* та *хромавих сапох*. *Чїрікі* – черевики, які виготовляли з м'якої шкіри, *хромавіє сапагі* – високі чоботи з тонкої якісної шкіри.

Отже, досліджувана група лексики назв одягу в говірці села Трьохізбенка становить складну цілісність, адже традиційні назви розширили свою семантику й на сьогодні функціонують уже з новими значеннями. Виявлені найменування вживають переважно представники старшого покоління, хоча деякі номени активно побутують у мовленні усіх поколінь, наприклад: *рубаха*, як чоловіча так і жіноча; *штани, юпка, кофта, шуба, пальто, платок* тощо. Деякі назви вийшли з ужитку у зв'язку зі зникненням реалій, наприклад: *куцина, рубаха-касаваротка, кушак*. Діалектотворчі процеси називання одягу відкривають перспективи для подальшого опрацювання.

Література

1. **Березовська Г. Г.** Словник назв одягу та взуття у східнопоміських говірках / Г. Березовська. – Умань : Уманське комунальне видавничо-полїграфічне підприємство, 2010. – 34 с.
2. **Гримашевич Г. І.** Гримашевич Г. І. Номінація одягу та взуття в середньополіському діалекті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Г. І. Гримашевич – К., 2003. – 23 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Абрамян Юлія Василівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Антонюк Олена Вікторівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української філології і культури філологічного факультету Донецького національного університету.

Безгодова Надія Семенівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Білоус Алєся – студентка ІV курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Безгодова Н. С.

Боклах Дмитро – студент ІV курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – ас. М. О. Волошинова.

Буга Тетяна Володимирівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української філології і культури філологічного факультету Донецького національного університету.

Вакуленко Христина – студентка ІІІ курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Зеленько А. С.

Волошинова Марина Олексіївна – асистент кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Глуховцева Ірина Ярославна – кандидат філологічних наук, асистент кафедри української мови ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Глуховцева Катерина Дмитрівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Голованова Ольга – студентка ІІ курсу факультету іноземних мов ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Абрамян Ю. В.

Горошкіна Олена Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Гребень Альона – студентка II курсу факультету іноземних мов ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – ас. Волощинова М. О.

Деменюк Анжела – студентка II курсу Інституту культури і мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Сердюкова Т. І.

Донських Микола – магістрант кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Безгодова Н. С.

Каторгіна Дар'я – студентка IV курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Безгодова Н. С.

Кириченко Володимир – студентка II курсу факультету іноземних мов ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Абрамян Ю. В.

Коваленко Аліна – студентка II курсу Інституту культури і мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Сердюкова Т. І.

Колесникова Лариса Леонідівна – старший викладач кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Косюк Наталія – студентка IV курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Глуховцева К. Д.

Крамарь Олена – студентка IV курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Безгодова Н. С.

Крікунова Валерія – студентка III курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Найрулін А. О.

Кулибаба Христина – магістрантка кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Глуховцева К. Д.

Кучугурна Ганна – студентка IV курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Глуховцева К. Д.

Легещич Алевтина – студентка III курсу Інституту культури і мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Сердюкова Т. І.

Леснова Валентина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Майнаєв Фаридун – студент III курсу Інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Абрамян Ю. В.

Мархоцька Анастасія – магістрантка факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Безгодова Н. С.

Мєлехова Дар'я – студентка II курсу факультету іноземних мов ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – ас. Волошинова М. О.

Морозова Марина – студентка II курсу факультету іноземних мов ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – ас. Волошинова М. О.

Найдиш Юлія – студентка II курсу Інституту культури і мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Сердюкова Т. І.

Нєлюбова Юлія – студентка IV курсу Ровеньківського факультету ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Нікітіна А. В.

Нікітіна Алла Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Павлович Марія – студентка IV курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Глуховцева К. Д.

Планида Людмила – студентка IV курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Глуховцева К. Д.

Подаваленко Людмила – студентка IV курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Найрулін А. О.

Полухіна Владислава – студентка II курсу Інституту культури і мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Сердюкова Т. І.

Рибіна Римма – студентка III курсу Інституту культури і мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Сердюкова Т. І.

Рибцева Оксана – студентка III курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Глуховцева К. Д.

Савченко Аліна – студентка III курсу Інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Абрамян Ю. В.

Сай Карина – студентка Лисичанського педагогічного коледжу. *Науковий керівник* – проф. Горошкіна О. М.

Сердюкова Тетяна Ігорівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Серебрянська Оксана – студентка III курсу Інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Абрамян Ю. В.

Тарапура Ганна – студентка II курсу факультету іноземних мов ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – ас. Волошинова М. О.

Тімохіна Юлія – студентка III курсу філологічного факультету Донецького національного університету. *Науковий керівник* – доц. Клименко Н. Б.

Ткачова Любов – студентка IV курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Безгодова Н. С.

Ульянова Катерина – студентка II курсу Інституту культури і мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Сердюкова Т. І.

Усова Лада – студентка I курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – ст. викл. Колесникова Л. Л.

Харламова Юлія – студентка III курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Найрулін А. О.

Шевченко Віолетта – студентка IV курсу факультету української філології та соціальних комунікацій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Безгодова Н. С.

Шинкарьова Олена – студентка II курсу факультету іноземних мов ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – оц.. Абрамян Ю В.

Шульга Тетяна – студентка III курсу Інституту культури і мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – оц.. Сердюкова Т. І.

Анотація

Збірник матеріалів ІХ Регіональної науково-практичної конференції „Сучасний ономастичний простір Луганщини” – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 154 с.

Збірник містить матеріали ІХ Регіональної науково-практичної конференції „Сучасний ономастичний простір Луганщини”, підготовлені кафедрою української філології та загального мовознавства.

У розвідках порушені теоретичні питання сучасної ономастики, значна кількість досліджень присвячена вивченню онімів (антропонімів, топонімів тощо) художніх творів; уміщено цікавий емпіричний матеріал, що збагачує й доповнює теорію сучасних ономастичних досліджень.

Зібраний та систематизований матеріал досвідчених науковців та початківців дозволить заповнити прогалини в науковій літературі, оскільки окремі галузі ономастики посідають периферійне місце в науці.

Ключові слова: регіональна ономастика, семантика мовних одиниць, аспекти дослідження, антропоніми, топоніми, ерг оніми.

Анотация

Сборник материалов ІХ Региональной научно-практической конференции „Современное ономастическое пространство Луганщины” – Луганск : Изд-во ГУ „Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко”, 2013. – 154 с.

Сборник содержит материалы ІХ Региональной научно-практической конференции „Современное ономастическое пространство Луганщины”, подготовленный кафедрой украинской филологии и общего языкознания.

В исследованиях рассматриваются теоретические вопросы современной ономастики, большое количество исследований посвящены изучению онимов (антропонимов,

топонимов и т. д.) художественных приведений; включает интересный эмпирический материал, который обогащает и дополняет теорию современных ономастических исследований.

Собранный и систематизированный материал опытных и начинающих ученых позволит заполнить пробелы в научной литературе, поскольку некоторые области ономастики занимают периферийное место в науке.

Ключевые слова: региональная ономастика, семантика языковых единиц, аспекты исследования, антропонимы, топонимы, эргонимы.

Annotation

Collected materials IX Regional
Theoretical and Practical Conference
„Modern onomastic space of Luhansk” – Luhansk: Publishing
House the Public Institution State „Luhansk National Taras
Shevchenko University”, 2013. – 154 p.

This collected materials contain the IX Regional Theoretical and Practical Conference „Modern onomastic space of Luhansk” prepared by the Department of Ukrainian Philology and General Linguistics.

There theoretical aspects of modern onomastics, a large amount of researches devoted to the study of Onima (anthroponyms, toponyms, etc.) artworks, includes an interesting empirical material that enriches and completes the theory of modern onomastic researches are examined

Gathered and systematized material both of experienced and entry-level scientists will help to fill the gaps in the scientific literature as some onomastics areas occupy a peripheral position in science.

Keywords: regional onomastics, the semantics of linguistic units, aspects of the anthroponomy study, toponyms, ergonems.

Наукове видання

СУЧАСНИЙ ОНОМАСТИЧНИЙ ПРОСТІР ЛУГАНЩИНИ

*Матеріали ІХ Регіональної
науково-практичної конференції
з ономастики*

9 квітня 2013 р.,
м. Луганськ

За редакцією К. Д. Глуховцевої
Комп'ютерне макетування – О. В. Головка
Коректори – Н. С. Безгодова, Т. І. Сердюкова

Здано до склад. 30.04.2013 р. Підп. до друку 31.05.2013 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 8,95. Наклад 100 прим. Зам. № 144.

Видавець і виготовлювач

Видавництво Державного закладу

„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. т/ф (0642) 58-03-20.

e-mail: alma-mater@list.ru

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.